

Sorg og prestisje

En tekstanalyse av blogger om sorg

Kristiane M. Hansson

Masteroppgave i helsefagvitenskap

Institutt for helse og samfunn / Avdeling for helsefag

Det medisinske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

November 2015

- Sorg og prestisje -

En tekstanalyse av blogger om sorg

© Kristiane M. Hansson

2015

Sorg og prestisje. En tekstanalyse av blogger om sorg

Kristiane M. Hansson

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Gjennom språket blir det synlig hvem og hva vi er

- Eli Glomnes

Sammendrag

Det er vist at leger og annet helsepersonell rangerer sykdommer i et prestisjehierarki, der noen sykdommer har høyere anseelse enn andre. Slik det eksisterer hierarkiske rangeringer av sykdommer, kan det også tyde på at dødsfall og sorger tilskrives ulik status i samfunnet, og at forestillinger om rang innvirker på hvordan vi sosiokulturelt forstår slike kategorier. Denne studien er et forsøk på å gjøre disse kulturelle forestillingene mer transparente og håndgripelige.

Studien har en konstruktivistisk-interaksjonistisk tilnærming. Analysen av bloggtekster og deres kommentarfelt har gitt innsikt i hvordan fenomenet sorg konstrueres gjennom språk og sosial samhandling på nettet. Fokus i tekstanalysen har vært på de retoriske virkemidler og språkhandlinger som springer ut av tekstene. Teori om prestisje har dannet det analytiske bakteppet.

Analysen viser at tekstenes fremstillinger av sorg bærer i seg kulturelle koder og mønstre for hva vi anser som verdige og mindre verdige tapserfaringer. Faktorer som er vist å innvirke på sykdommers prestisje, brukes som legitimerende argumenter i tekstene. Slik skapes forståelse og aksept for ulike typer tap og etterlatte. Bloggernes tekstproduksjon kan beskrives som en form for verdighetsarbeid. De griper makten i det usensurerte skrevne ord og deler sine holdninger og erfaringer i det offentlige rom. Via språket tar bloggerne til motmæle mot skam, stigma og underkjent sorg, de kritiserer samfunnets prestisjetendenser og de skaper digitale fellesskap med andre berørte. Slik er bloggerne med på å definere våre virkelighetsforståelser rundt sorg og død.

Med studien lanseres et nytt begrep; ”sorgprestisje”. Vi vet ikke hvorvidt sorgprestisje har direkte sammenheng med prioriteringer. Like fullt kan et slikt mønster i verdsetting virke slik at noen tap sees i et annet lys enn andre. Sorgprestisjens implikasjoner bør derfor være gjenstand for et kritisk blikk. Videre forskning på den digitale sorgens styrker og fallgruver, samt etiske vurderinger når vi forsker på nett, etterspørres.

Abstract

It is well known within the medical community that physicians and other health professionals rank diseases in a prestige hierarchy, giving some diseases higher status than others. The existence of hierarchical rankings of diseases, gives the impression that death and grief are attributed with unequal social status, and that notions of rank affects how we understand such categories in a sociocultural context. This study is an attempt to make these cultural concepts more transparent and tangible.

The study has a constructivist-interactionist approach. The analysis of the blogtexts have provided insights into how the phenomenon of grief is being construed through the use of language and by online interaction. The analysis has focused on rhetorical means and speech acts. Theory of prestige provided the analytical backdrop.

The representations of grief carries cultural codes and patterns of what we deem as worthy experiences associated with loss. Factors that have been shown to affect the prestige of diseases, are being used as legitimizing arguments in the texts. By this, understanding and acceptance of different types of losses are promoted. We consider the production of online-texts as a kind of dignity-work. The bloggers affect our perceptions of reality by seizing the power in the written word, and by sharing their views and experiences in public. They speak out against stigma and disallowed grief, criticize prestige tendencies and contributes to the establishment of supportive online communities.

The study introduces a new term; "grief-prestige". We do not know whether ranking of grief can be connected to prioritizing. Nonetheless, such a pattern in prestige ranking might implicate that some losses and bereaved are seen in a different light than others. Such implications should therefore be subject to a critical eye. Further research on the strengths and pitfalls regarding digital mourning, and ethical considerations concerning online-research, is requested.

Forord

Gjennom arbeidet med masteroppgaven har jeg gjort et dypdykk ned i våre forståelser av hva sorg er og hvordan den kan komme til uttrykk. Det har vært en møysommelig og spennende prosess, fra den første fornemmelsen et par år tilbake av at her ”er det noe” og frem til begrepet ”sorgprestisje” sakte skred frem. Den digitale sorgen legger til rette for fellesskap og bearbeidelse. Samtidig bringer våre moderne sorguttrykk med seg nye utfordringer som nettbrukerne selv og forskere må forholde seg til. Jeg føler meg heldig som har fått anledning til fordype meg i et viktig tema som berører oss alle i løpet av livet.

Først vil jeg derfor rette en stor takk til mine dyktige veiledere, professor Eivind Engebretsen og professor Kristin M. Heggen (biveileder) for at dere oppfordret meg til å skrive om sorg og prestisje, og for deres videre engasjement i arbeidet. Eivind; du har vært en inspirator hele veien, å jobbe i tospann med deg har vært til uvurderlig hjelp. For hver gang jeg spaserte ut av kontoret ditt oppe i 4. etg på avdeling for helsefag, følte jeg at kunnskapsbanken min var blitt betraktelig utvidet. Ditt akademiske blikk, klare tilbakemeldinger og høye kunnskapsnivå har virkelig kommet meg og oppgaven min til gode.

Axel. Den andre personen som fortjener et rungende takk er selvfølgelig deg. Din rolle som tilrettelegger, familieorganisasør, djevelens advokat i gjennomlesning av tekstene, heiagjeng når det buttet i mot, pappa, mann og kjæreste, har vært helt avgjørende for at jeg kom i havn med masteren min. Tusen takk, det har betydd alt for meg.

Jeg vil også nevne mine kjære kolleger i LUB som har bidratt med nyttige innspill underveis. Jeg er heldig som har kunnet skrive oppgaven min i et miljø som sitter på en så bredspektret kompetanse på sorg. Takk også til alle i ”prestisjeprosjektet” ved UIO for lærerike møter og tilbakemeldinger, til Gina Fraas Henrichsen for nyttige bidrag inn i våre forskningsetiske avveininger, samt til alle dere som sa ja til at jeg fikk bruke sitatene deres. Om noen ønsker å diskutere sorg og prestisje videre, ta gjerne kontakt!

Til sist: Alexander og Sebastian. Deres blotte tilstedeværelse, barnlige smil og klukkende latter fyller tilværelsen med...liv. Å skrive om døden og sorgen med dere så nært på, er en stadig påminnelse om at livet går videre selv om man opplever tap. Dere er selve meningen med livet, og jeg kjenner på en stor takknemlighet hver eneste dag for at dere er til.

Hosle 8. november 2015

Kristiane M. Hansson

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Motivasjon for valg av tema	1
1.2	Hva er sorg?	1
1.3	Sosiale medier - sorgens nye arena	3
1.3.1	Sorgen har blitt offentlig	3
1.3.2	Sympatisorg	4
1.4	Digital språkmakt	5
1.4.1	Sosiale medier gir en maktforskyvning	5
1.4.2	Bloggere bidrar til en utvidet virkelighetsforståelse	6
1.5	Sorg og prestisje	6
1.5.1	Prestisjeforskning	6
1.5.2	Har dødsfall og etterlatte ulik prestisje?	7
1.6	Oppgavens oppbygning	8
2	Oppgavens formål	9
2.1	Hensikt og problemstilling	9
2.2	Begrunnelse for valg av problemstilling	9
2.3	Vitenskapsteoretisk forankring	11
3	Datamateriale	13
3.1	Begrunnelse for å innhente data via tekster	13
3.2	Presentasjon av bloggtekstene	13
3.2.1	B1: Bloggtekst om spontanabort/infertilitet	14
3.2.2	B2: Bloggtekst om selvmord	15
3.2.3	B3: Bloggtekst om rus- og alkoholrelaterte dødsfall	15
4	Forskningsetiske vurderinger	16
4.1	Forskerens forforståelse	16
4.2	Internettforskning	16
4.3	Etiske grep i arbeidet med oppgaven	17
4.4	Personvern når man uttrykker seg offentlig	18
4.4.1	Er materiale fra åpne fora til fri bruk?	19
4.4.2	Hva er privat og hva er offentlig informasjon når man er på nett?	20
4.4.3	Personvern versus forskningens gjennomførbarhet	21
4.5	Behandling av personopplysninger	22
4.6	Oppsummering av kapittel 4	22
5	Metodisk tilnærming	24
5.1	Begrunnelse for valg av metode	24
5.1.1	Tekster spiller en viktig rolle i samfunnet vårt	24
5.1.2	Naturlig foreliggende data	24
5.2	Metodisk fremgangsmåte	25
5.2.1	Tilnærming til datamaterialet	25
5.2.2	Teoretisk overførbarhet	27
6	Teori om sykdomsprestisje	28
6.1	Sykdommer inndelt i et prestisjehierarki	28
6.2	Prestisje - et relasjonelt begrep	28
6.3	Prestisje - et intersubjektivt begrep	29

6.4	Aspekter som virker inn på prestisje	29
6.4.1	Legitimitet.....	30
6.4.2	Stigma	30
6.4.3	Skam	31
6.4.4	Skyld	32
6.4.5	Kjønn, alvorgrad, lokalisering	32
6.5	Diagnosesystemet og prestisje.....	33
6.6	Prestisje og prioriteringer.....	34
7	Analyseteori.....	36
7.1	Retorikken – læren om overtalelse	36
7.2	Retoriske virkemidler i oppgaven	38
7.3	Pragmatismen.....	42
7.3.1	Langue og parole.....	42
7.3.2	Om pragmatismen.....	43
7.3.3	Språkhandlingslæren.....	43
7.4	Retorikken og pragmatismen sett under ett.....	45
7.5	Analysesstrategi.....	46
8	Analyse.....	47
8.1	Retoriske virkemidler og språkhandlinger i tekstene	47
8.1.1	Metaforer – språklige smykker i tekstene	47
8.1.2	Eksempler – tilskårede og utplukkede utsnitt av verden	50
8.1.3	Similer – å sette noe opp mot noe annet	54
8.1.4	Gjentakelser – tilfører kraft til teksten.....	56
8.1.5	Ironi – ordenes bevisste flertydighet.....	57
8.1.6	Retoriske spørsmål - når svaret er gitt.....	58
8.2	Hva tekstene sier om verdighet.....	60
9	Diskusjon	63
9.1	Oppsummering av analysen.....	63
9.2	Et nytt begrep: "sorgprestisje"	64
9.3	Media og sorgprestisje	66
9.4	Sorgprestisje – et relasjonelt begrep	68
9.5	Sorgprestisje – et intersubjektivt begrep	70
9.6	Aspekter som virker inn på sorgprestisjen	72
9.7	Diagnosen som inngang til sosial aksept.....	76
9.8	Bloggtekstene viser frem livet slik det er.....	76
10	Avslutning	77
10.1	Oppsummering	77
10.2	Implikasjoner	79
10.3	Videre forskning.....	82
Litteratur	84	
Vedlegg	91	

1 Introduksjon

1.1 Motivasjon for valg av tema

Forskerens forforståelse, som blant annet er formet av personlig bakgrunn og erfaringer vil kunne påvirke hvordan man skaper prosjekter med henblikk på valg av tema, metode, teori og analyse (Tjora, 2013, s. 20). Min særskilte interesse for sorgfeltet spinner ut fra mitt arbeid i Landsforeningen uventet barnedød, LUB (www.lub.no). LUB tilbyr hjelp og støtte til familier som opplever barnedødsfall og vi jobber tett på sorgfeltet både med forebygging- og forskningsarbeid, i tillegg til praktisk sorgstøttearbeid og fagutvikling. En viktig faglig erkjennelse jeg har gjort meg gjennom dette arbeidet er at sorg er et komplekst fenomen. Ingen sørger likt og i en del tilfeller kan sorg og tap få store konsekvenser for det livet videre. Mange etterlatte beretter om at sorgen ikke bare kommer til uttrykk gjennom psykiske og fysiske vansker, men at det å sørge også kan ha sosiale og arbeidsrelaterte konsekvenser. Selv om vi i dag har mye forsknings- og erfaringsbasert kunnskap om sorg, erfarer vi og andre aktører innen feltet at det fortsatt er en del uvitenhet, tabuer og myter om temaet sorg. ”Folkeopplysning” om sorg er derfor noe jeg brenner for da økt kunnskap og åpenhet kan gjøre det lettere for dem som rammes å finne tilbake til et godt liv. Jeg har også en egenerfaring med tap i nær familie. Jeg vet derfor også noe om hvordan det er å leve med sorg. Denne kombinasjonen av fag- og ”brukerkompetanse” har jeg hatt et ønske om å videreutvikle gjennom arbeidet med masteroppgaven.

1.2 Hva er sorg?

Sorg kan oppstå i kjølvannet av en rekke ulike livshendelser, være seg tapserfaringer med død, sykdom eller relasjoner. I denne oppgaven fokuserer på sorg som følge av tap av ved dødsfall. Alle mennesker vil før eller siden oppleve en form for sorg, og sorg og traumer er et tema som har fått mye nasjonal oppmerksomhet etter terrorhandlingene 22. juli 2011 (Dyregrov, 2012, s. 19). I følge Dyregrov (2006, s. 79) har det skjedd en revolusjon i vår forståelse av sorg i de siste tjuve år. Tidligere trodde man at sorgens forløp fulgte faste faser, i dag har nyere forskning gjort at vi nå har et mer differensiert og fleksibelt syn på sorg. Vi har ikke lenger en forventning om at det finnes én riktig måte å bearbeide tapsopplevelser på, og vi vet i dag mye om hvordan tap av nærstående kan ha dyptgripende konsekvenser for opplevelsen av identitet. M. Stroebe, Schut & W. Stroebe (2011, s. 883-885) definerer sorg

som ”en i hovedsak emosjonell respons på tap, med ulike psykologiske og fysiske reaksjoner”, og de påpeker at sorg er ikke en sykdom, men noe de fleste mennesker tilpasser seg uten profesjonell psykologisk behandling. Likefullt betrakter forskere sorg som et komplekst emosjonelt fenomen fordi det assosieres med et bredt spekter av reaksjoner. Det finnes ikke én enkelt respons som særpreger sørgende, men enkelte reaksjoner kan være mer symptomatiske enn andre. I følge A. Dyregrov, K. Dyregrov & Kristensen (2014) er vanlige sorgreaksjoner smerte, savn, tristhet, lengsel, tretthet, engstelse, problemer med motivasjon, konsentrasjon og hukommelse. Skjer dødsfallet plutselig og brått kan traumatiske elementer også være involvert i sorgprosessen. Andre varianter er dødsfall som kommer som følge av lang sykdomsperiode med utslitte etterlatte eller der sammensatte sorgreaksjoner kan oppstå hvis man for eksempel er etterlatt ved selvmord (Dyregrov et al., 2014). Hvor lenge man lever med tapsreaksjonene varierer også, fra milde og relativt kortvarige reaksjoner til de mer ekstreme og langvarige, over måneder og år (Stroebe et al., 2011). Forfatterne av artikkelen ”Hva vet vi om sorg og komplisert sorg” skriver at sorg som fenomen kan sees på med ulike perspektiver. Fra et vitenskapelig synspunkt rommer sorg alle de psykologiske reaksjonene som følger av et tap, ledsaget av sosiale, kulturelle, kroppslige og åndelige aspekter. Sorg sett fra et psykologisk perspektiv fokuserer på hvordan vi kan unngå at vanlig sorg utvikler seg til komplisert sorg, slik at den går ut over daglig funksjon (Dyregrov et al., 2014). Studier av etterlatte ved enkelt dødsfall versus dødsfall i store katastrofer viser at disse hendelsene gir de samme reaksjonene, og kan gi tilsvarende ettervirkninger hos de etterlatte (Dyregrov, 2002). Dyregrov og Litlere (2009) viste at hjelpebehovet hos den enkelte etter enkelthendelser er likt som etter store ulykker der mange dør samtidig.

”For vanlige dødsfall er det få indikasjoner for intervensjon” (M. Stroebe, W. Stroebe, Schut, Zech & van den Bout, referert i Dyregrov, 2006, s. 782). Men sorg kan bli så komplisert at man trenger profesjonell hjelp. Opp mot 20 prosent av dem som opplever tap responderer ikke med en vanlig sorgreaksjon, men utvikler på sikt symptomer som virker invalidiserende på den sørgende og ikke sjeldent også deres pårørende (Mogensen, 2012). Vi har per i dag ikke et samlende begrep for slike vanskelige sorgvarianter, men begrepene kronisk eller komplisert sorg er de som brukes mest av klinikere. Hvilken type dødsfall en rammes av har stor betydning for den sørgende på sikt. Blant annet har en rekke studier, både i Norge og internasjonalt, avdekket langvarige og dramatiske helsemessige konsekvenser hos foreldre som mister barn (Dyregrov 2006, s. 780-781) og sorg forbindes blant annet med økt dødelighet av ulike årsaker. Siden noen opplever ekstrem, vedvarende mental og fysisk

uhelse er sorg et viktig tema, ikke bare med tanke på forebyggende arbeid, men også for klinisk praksis (Stroebe et al., 2011). Det finnes begrenset med forskning på sorg i sosiale medier, men det er blant annet vist at det å dele sin sorg på nettet kan ha en beskyttende og helsefremmende funksjon fordi mulighetene for sosial støtte øker (Wanderwerker & Prigerson, 2003). En annen studie viste til normalisering av sorgreaksjoner som en positiv effekt av å benytte nettet i sorgbearbeiding. I samme studie påpekes det at det er nødvendig med videre forskning på dette feltet for å optimalisere internett som støtteressurs (Dominick et al., 2009).

1.3 Sosiale medier - sorgens nye arena

1.3.1 Sorgen har blitt offentlig

Vi lever i en helt annen åpenhetskultur i dag enn for bare ti-femten år tilbake. For eksempel har temaer som død og sorg i mye større grad blitt synlig i det offentlige rom og ordskifte. Det er mer vanlig og sosialt akseptert å dele personlige erfaringer, også om temaer som kulturelt har vært oppfattet som tabubelagte og vanskelig å snakke om. Internettets inntreden i våre liv og den eksplosjonsartede bruken av sosiale medier kan være med på å forklare denne utviklingen. Internett som arena for menneskelig interaksjon og kommunikasjon blir stadig en viktigere del av vår hverdag og våre liv. Moderne kommunikasjonsverktøy har åpnet for en verden av muligheter for kulturell samhandling og interaksjon mellom mennesker, også når det kommer til hvordan vi forholder oss til sorg og vanskelige livserfaringer. Minnesider, blogger, Facebook og andre sosiale medier er eksempler på digitale verktøy som gir oss ubegrensede muligheter til å dele eller ta del i andres sorg. På spørsmålet om Facebook har endret måten vi sørger på, svarer stipendiat Thomas Wold, som har forsket på barn og unges bruk av sosiale medier, at innholdet i sorgen ikke er endret, men at Facebook har gjort det lettere for flere å ta del i den. ”Før var døden forbeholdt lukkede institusjoner, nå er den brakt tilbake til samfunnet”, sier han. Det har også blitt vanligere å tematisere sorg offentlig fordi mange er mer komfortable med å skrive enn å snakke om vonde opplevelser (Christensen & Skjæraasen, 2014). Sletteland (2014) skriver i boken *Helsekommunikasjon og digitale medier* at vi erfarer en større åpenhet rundt kropp, helse og sykdom. Dette uttrykkes for eksempel gjennom en stadig økning, både i mangfold og omfang, i selvbiografiske skildringer av egen sykdom eller det å være pårørende, såkalte patografier. I senere tid har liknende former for selvbiografiske tekster også blitt vanligere på nett, noe som fører til nye muligheter, men også utfordringer (Sletteland, 2014, s. 143-144).

Å blogge for å oppnå forståelse for sin situasjon blir stadig mer vanlig: ”Mange føler seg ensomme med sin sykdom. Noen pasienter må kjempe for å få forståelse for sin sykdom, og bruker i denne sammenheng mye tid ved datamaskinen både til søk etter relevant kunnskap, men også til blogging” (Sletteland, 2014, s. 149). På samme måte vet vi at mange som sørger også føler seg ensomme med sorgen og at de må kjempe for å få forståelse og aksept fra omgivelsene. Dette bringer oss ett skritt nærmere oppgavens problemstilling.

1.3.2 Sympatisorg

Med de digitale verktøyene oppstår også en ny dimensjon i sorgfeltets historie og utvikling; vi ”sørger” og uttrykker sorg over mennesker vi aldri har møtt, I boken *Handbook of Bereavement Research and Practice* omtaler M. Stroebe, Hansson, Schut og W. Stroebe (2008, s. 241-59) dette fenomenet som ”The new public mourning (NPM)”. I motsetning til våre tidligere generasjoner som holdt sorgen mer innenfor den private sfære, deler vi i det 20. århundre sorg og sorgreaksjoner mye mer åpenlyst, både med og over mennesker vi aldri har møtt. Den offentlige sorgen som kom til uttrykk i Storbritannia da prinsesse Diana ble drept, det nasjonale minnesmerket etter 11. september i New York og vårt eget rosetog som spontant oppstod etter drapene på Utøya og regjeringskvartalet, er moderne sorguttrykk der samfunnet møtes i et fellesskap rundt de som er døde og deres etterlatte. I debattinnlegget ”Når sorg formidles i det offentlige rom” etterlyser krisepsykolog Atle Dyregrov en ny betegnelse for disse moderne sorguttrykkene:

Vi trenger en term som skiller den vanlige sorg vi kjenner når en nær slektning eller venn dør, fra den ”sorg” som lokale eller sentrale politikere uttrykker, eller den kolleger av kjente personer fremfører i media, når offentlige personer dør eller flere dør i en ulykke eller katastrofe. (Dyregrov, 2014)

Videre lanserer han begrepet ”sympatisorg” og understreker at sympatisorg er positivt, men at de som kjenner den kan ikke anses som sørgende. Vi kjenner medfølelse, men få av oss opplever at den daglige tilværelse påvirkes eller at funksjonsevnen svekkes (Dyregrov, 2014). Å beskrive hva sorg er i dagens moderne samfunn er altså en kompleks oppgave fordi begrepet sorg rommer en hel rekke ulike forståelser og tilnærminger. Se bare på det engelske språket; mens vi på norsk kun har *sorg* i vårt ordvokabular, opererer man på engelsk med både *grief*, *mourning*, *bereavement* og *sorrow*

1.4 Digital språk makt

1.4.1 Sosiale medier gir en maktforskyvning

Hardey, referert i Sletteland (2012, s. 57) skriver at helse relatert internettbruk kan sees på som en demokratiseringsprosess mellom helsepersonell og pasienter ved at brukere av helsetjenestene beveger seg inn på den arenaen som tradisjonelt har vært den medisinske ekspertisens domene. Samtidig handler denne kommunikasjonen om synlighet. De som får oppmerksomheten sitter også på definisjonsmakten for helse og sykdom i det offentlige rom (Sletteland, 2014, s. 57). Vi må kunne si at den formidable veksten i antall brukere av sosiale medier i Norge har resultert i en form for maktforskyvning fra de tradisjonelle mediene og over på ”mannen i gata”. Dette faller godt sammen med Engebretsen og Heggen (2012, s. 13) som sier at maktutøvelse alltid har vært en del av vår sivilisasjon, men at dens uttrykk og funksjon er i konstant endring. De tradisjonelle mediene er eksempel på moderne maktinnehavere, ved at det i dagens samfunn for en stor del er massemediene som er våre daglige kilder til informasjon og meningsytringer. Grunnlaget for medienes makt, både når det gjelder dagsordensetting, meningsdannelse og de politiske beslutningsprosessene ligger her (Statsministerens kontor, 2004).

De siste år har vi imidlertid sett at sosiale medier har blitt et viktig maktsupplement til de tradisjonelle mediene. Bloggere og andre digitale aktørers umiddelbare tilgang til det offentlige ordskiftet, hastigheten på kommunikasjonen og muligheten til uredigert å kunne fremme sine ytringer hvor og når som helst, har ført til at makten som før lå hos autoriteten nå i mye større grad har blitt fragmentert på en rekke ulike samfunnsborgere. Forfatterne av artikkelen ”Sosiale medier endrer maktforhold” (Steen-Johnsen, Wollebæk & Enjolras, 2012) mener at de sosiale mediene varsler om en utvikling i retning av et ”samarbeidsdemokrati”, der det har blitt lettere å gi kollektiv kraft til den vanlige borgers meninger, både av samfunnsbyggende eller av mer nedbrytende karakter. De mener også at potensialet for å mobilisere grasrotmeninger og gjøre dem synlige i offentligheten muligens utgjør den viktigste maktforskyvningen knyttet til sosiale medier (Steen-Johnsen et al. 2012). ”Den arabiske våren” er et illustrerende eksempel. Det sies at folkeopprøret som brøt ut i Afrika og Midtøsten noen år tilbake og som førte til store politiske endringer i en rekke land, startet via sosiale medier (Leerand, 2014).

1.4.2 Bloggere bidrar til en utvidet virkelighetsforståelse

Engebretsen og Heggen (2012, s. 13) beskriver også makt som et bevegelig fenomen som har kraft til å forme, omforme og vedlikeholde sosiale ordninger. Medias utvelgelse av nyhetssaker har makt til å forme, endre og vedlikeholde hvordan vi ser på og forholder oss til død, sorg og kriser. Den språklige figuren *eksempelet*, som vi skal se nærmere på i kapittel 7, er et kraftfullt virkemiddel som spiller en sentral rolle i dagens mediebilde. Daglig presenteres vi for en rekke eksempler uten at vi er oss bevisst på at dette er utplukkede og tilpassete utsnitt av en stor og sammensatt verden. Forskyvning av språkmakt til bloggere og brukere av sosiale medier skjer blant annet ved at nå er ikke lenger redaktørene og journalistene forbeholdt retten til å forme verdensbildet gjennom sine utvalgte eksempler. Våre nye digitale verktøy gjør at alle nå kan presentere sine egne eksempler, sine egne historier, sine egne fremstillinger av hva virkeligheten er, slik det gjøres i mitt datamateriale. Dette sitatet belyser hvordan nettets funksjon og virkning går langt utover det å kun fungere som et tekst basert medium:

The Internet is not only a text-based medium made up of communities, newsgroups and email lists. It is also a medium of publication, and significantly one where users can take control of the means of production, create their own cultural artifacts and intervene in the production of existing ones. The Internet can thus be perceived as a form of cultural production, in a similar framework to that of the print media, broadcast television and radio. (Bassett & O'Riordan, 2002)

Bloggere og deres tekstproduksjon er derfor interessante studieobjekter fordi det de tilfører av erfaringsbasert kunnskap om sorg må kunne sees på som en del av vår kulturproduksjon. Vi skal se at bloggere som har erfart sorg og tap med lav status bruker makten i språket til å skape forståelse og verdighet for disse tapene. Dette fører oss over på begrepet prestisje, som på sett og vis handler om både verdighet og makt.

1.5 Sorg og prestisje

1.5.1 Prestisjeforskning

Opprinnelig springer prestisjebegrepet ut av Max Webers begrep stand, på engelsk kalt status (Weber, 1978, s. 305). Webers prestisjebegrep handler ikke om ulikhet i makt og rikdom,

men viser til hvorledes mennesker blir vurdert på grunnlag av sin livsførsel. I bunnen ligger en felles enighet om hva som er fint og mindre fint. Denne enigheten kan ikke begrunnes, kraften i rangeringen ligger i konsensus (Weber, referert i Album & Engebretsen, 2013, s. 86). Siden Webers beskrivelser av status har fenomenet prestisje har vært undersøkt innen en rekke felt, deriblant (alle referert i Album & Engebretsen, 2013, s. 85): yrker (Treiman, 1977), medisinske spesialiteter (Shortell 1974; Hinze 1999; Nørredam & Album 2007), forskjeller i medisinsk innsats knyttet til pasienters plassering i den sosiale lagdelingen (Roth 1972; Vassy 2001), prestisjens innvirkning på valg av terapeutisk metode (Album, 1990) og sykdomsprestisje (Album 1991; Album & Westin 2008). En nylig studie der man så på prestisjerangeringer knyttet til kroniske sykdommer og funksjonshemninger, bekreftet funnene fra tidligere undersøkelser, den uformelle medisinske rangeringen er stort sett den samme (Grue, Johannessen & Rasmussen, 2015). I denne oppgaven forholder jeg meg til begrepet prestisje slik Johannessen (2013, s. 12) gjør i sin masteroppgave. Han forstår det slik at prestisje kan være et kjennetegn ved *enhver kategori*, ikke bare mennesker, grupper eller posisjoner. Dette åpner for å overføre prestisjebegrepet på et nytt fenomen/kategori; sorg.

1.5.2 Har dødsfall og etterlatte ulik prestisje?

Jeg ble nysgjerrig på sammenhengen sorg og prestisje da jeg som en del av masterstudiet deltok på et tematisk forskningskurs om omsorg, makt og verdighet i helsevesenet. Kurset gjorde meg oppmerksom på at makt og prestisje også opptrer i sammenhenger der man umiddelbart ikke skulle tro at slike prosesser har gyldighet. Jeg fikk noen verktøy til å se på sorgfeltet med nye øyne og det pirret nysgjerrigheten min; eksisterer det noen forestillinger om rang i samfunnet vårt der noen "typer død" er mer verdige enn andre, der noen grupper av etterlatte vies mer oppmerksomhet og der noen sorgreaksjoner er mer akseptert enn andre? Hva kan i så fall være med på å skape disse "hierarkiene" og hvordan kommer det til uttrykk? I ett år jobbet jeg med disse spørsmålene gjennom kursets eksamen, ved å snakke med kolleger, venner og bekjente, lese mediasaker med henblikk på fokus og valg av eksempler og ved å gå dypere inn i prestisjeteorien. Jeg snakket også med en rekke etterlatte om deres tanker og livserfaringer med sorg. Disse uformelle undersøkelsene styrket min antagelse: På samme måte som vi i vår kultur vertikalt rangerer sykdommer, så også omgis vi også av prestisjeforestillinger knyttet til sorg. I tillegg skred også et mønster frem; det kunne se ut som at faktorer som gjennom sykdomsprestisjeforskningen er vist å øke eller senke en sykdoms prestisje, kan være med på å forklare hvorfor vi forholder oss ulikt til sørgende og deres tap. Det påfølgende sitat fra 1907 sier oss noe om datidens kollektive representasjoner

av døden. Her sier antropologen Hertz noe om hvordan avdøde menneskers rang og sosiale status kunne virke inn på følelsesuttrykk og ritualer. At Hertz' beskrivelser fortsatt har gyldighet i dag vil jeg komme tilbake til i oppgavens analyse og diskusjon.

In one and the same society the emotion aroused by death varies extremely in intensity according to the social status of the deceased...At the death of a chief, or a man of high rank, a true panic sweeps over the group...On the contrary the death of a stranger, a slave or a child will go almost unnoticed; it will arouse no emotion, occasion, no ritual. (Hertz, referert i Stroebe et al., 2008, s. 248-49).

Stroebe et al. (2008, s. 249) skriver videre at Hertz' observasjoner av sammenhengen mellom sorguttrykk og avdødes status ikke har endret seg siden 1907 og frem til i dag. Vi sørger fortsatt "mer" når mennesker med høy status dør. Men, *hvem* som innehar høy status, det har endret seg. Barnedød for eksempel, vies i dag betraktelig større oppmerksomhet (forklares med at barn i dag generelt har høyere status enn eldre) og de personene som i 1907 tilsvarte "the chief" eller "man of high rank" finner vi igjen i dagens mediekjendiser, idrettsstjerner og skuespillere.

1.6 Oppgavens oppbygning

Med bakgrunn i mine antagelser om sorg og prestisje vil jeg i kapittel 2 presentere oppgavens hensikt, problemstilling og vitenskapelige forankring. Jeg vil også gjøre rede for hvorfor jeg har valgt denne problemstillingen. Kapittel 3 inneholder en begrunnelse for og presentasjon av datamaterialet, som består av tre utvalgte bloggtekster med kommentarer. Kapittel 4 problematiserer de forskningsetiske vurderinger som har blitt gjort underveis i arbeidet. I kapittel 5 gjøres det rede for hvordan jeg har tilnærmet meg stoffet metodisk, før oppgavens teoretiske forankring presenteres i de to påfølgende kapitler; teori om sykdomsprestisje (kapittel 6) og analyseteori (kapittel 7). I analysedelen beskrives de språklige virkemidlene og språkhandlingene som fremgår av tekstene, før jeg i diskusjonen oppsummerer hva analysen har vist og drøfter hvordan vi kan se dette i lys av sykdomsprestisjen. I kapittel 10 runder jeg av oppgaven med en sammenfatning av mine funn og noen betraktninger rundt sorgprestisjens mulige implikasjoner, før jeg foreslår temaer for videre forskning.

2 Oppgavens formål

2.1 Hensikt og problemstilling

Hensikten med studien ”Sorg og prestisje” er å utforske hvordan forestillinger om rang og prestisje innvirker på fremstillinger av sorg i det offentlige rom, nærmere bestemt i bloggtekster. Tekstenes fremstillinger av sorg bærer i seg kulturelle koder og mønstre for hva vi anser som verdige og mindre verdige tapserfaringer og de er også, avhengig av vinkling og språklige virkemidler, med på å opprettholde eller endre disse kodene. I lys av dette kan vi anta at bloggere har makt til å påvirke hva som ansees som legitim, ”fin” sorg og mindre legitim og ”mindre fin” sorg. Derfor er det nyttig å vite noe om hvordan tekster på internett ”snakker om” død og sorg. Med dette som utgangspunkt har følgende problemstilling blitt utarbeidet som gjenstand for analyse og drøfting:

Hvordan bidrar språket i bloggtekster til å skape forståelse for opplevelser av sorg?

2.2 Begrunnelse for valg av problemstilling

Jeg valgte bloggtekster fremfor andre type tekster fordi bloggere innehar stor makt, de er med på å drive den digitale revolusjonen videre, bloggen er en kommunikasjonsform som byr på en rekke fordeler og ulemper, den stiller oss overfor omfattende etiske problemstillinger og er med all sannsynlighet kommet for å bli. I tillegg har bloggen som medium en forskningsmessig verdi når vi ser på omfanget av hvor mange som blogger og antallet som følger dem. Antall brukere av sosiale medier er i sterk vekst (Sletteland, 2014, s. 59). Hvor mange som blogger i Norge har det imidlertid vært vanskelig å finne pålitelige tall på. Blogg.no, som oppgir å være Norges største bloggsamfunn, oppgir at det ikke finnes noen samlet oversikt over hvor mange som blogger i Norge per i dag, men at de har rundt to millioner registrerte blogger. Av disse er 800 000 åpne blogger og rundt 300 000 er aktive i løpet av et år. (e-post 24. sept. 2015 fra blogg.no support).

Avsender

Å forske på sorgblogger er interessant og nødvendig sett både fra et avsender, mottager og tredjepartsperspektiv. Vi har sett at bloggerne sitter med makt til selv å definere hvordan verden er og at det å være på internett gir ubegrensede muligheter til og ses og høres som

subjekt. Samtidig kan det å skrive en tekst og publisere den i det åpne rom ha uintenderte konsekvenser. Siden mottaker er ukjent har man liten mulighet til å kontrollere hvordan budskapet tolkes og forstås. Ord kan bære i seg ulike meninger, er kontekstavhengige og tolkes ulikt avhengig av hvem som leser. Derfor er makten i språket sammensatt og mangefasettert. Et budskap kan komme ut på en helt annen måte enn slik det var tenkt. Det er altså en viss fare for at man blir stående som avsender for noe man ikke kan stå inne for. Blant de som blogger personlig, og da særlig om sensitive temaer, kommer også aspektet med ”å beskytte bloggeren mot seg selv” inn. Fagfolk har uttrykt bekymring for at mennesker i en sårbar fase kan komme til å utlevere seg selv og angre på dette senere. Dette sitatet av psykolog Atle Dyregrov er hentet fra en nettartikkel om sorg og blogging: ”I en situasjon hvor du er veldig preget av det som har skjedd, kan du dele mye mer enn du ville gjort på et senere tidspunkt. Du visker vekk skillet mellom det private og det offentlige. Det kan slå tilbake (Yildiz & Lysvold, 2015).

Mottager

Et annet viktig aspekt er hva budskapet gjør med mottager. Det skrevne ordet i blogger er et sterkt virkemiddel som kan påvirke, gi kunnskap, hjelpe, glede, føre til handling og få politiske konsekvenser. På samme tid kan det såre, skade, sverte og ødelegge gjennom bloggeres egne krenkende utsagn eller via nett-troll og andre som kommenterer i sosiale medier. Til forskjell fra tradisjonelle medier som aviser og bøker eller ved publisering i tidsskifter, representerer bloggen en kanal som ikke er underlagt et tilsvarende kontrollorgan. I utgangspunktet kan derfor hvem som helst sitte hjemme foran pc-en og skrive hva som helst. De siste år har vi begynt å få en større erkjennelse for at internettets fantastiske muligheter og velsignelser også ubønnhørlig fører med seg noen forbannelser som vi ikke kommer utenom. Når bloggene skriver sensitivt om sorg og vonde livserfaringer, settes dette ekstra på spissen fordi man berører sterke menneskelige følelser. Fordi det å gå digitalt med sorgen kan være til stor hjelp for mange, men også kan volde skade og legge ekstra sten til byrden for de som er rammet, er det interessant å vite mer om hva som skjer i disse kommunikasjonsprosessene.

Tredjepart

Når vi snakker om konsekvenser av blogging så kommer vi ikke utenom å nevne en potensiell tredjepart. Å dele privat informasjon digitalt vil i en rekke sammenhenger også innebære at nære relasjoner utleveres. Familie og venner, kolleger eller andre i nettverket

rundt bloggere representerer de som indirekte involveres når sensitiv informasjon deles på nett. I de tilfellene der denne delingen ikke er avklart på forhånd kan dette bli problematisk, både for enkeltpersoner men også ved at relasjoner skades. I et intervju (Hansson, 2014, s. 30) forklarer psykolog Atle Dyregrov hvordan konflikter kan oppstå i familier eller blant venner hvis etterlatte har ulike oppfatninger om hvordan det som har skjedd skal deles med omverdenen. Når hendelser fra den private sfæren beveger seg så raskt som det det gjør med en gang det er publisert på nett, kan dette bli vanskelig for noen av dem som er involvert, forklarer han. Bestemmelsesrett over eget liv og hva man skal dele med sine omgivelser settes altså på prøve i møtet med de sosiale mediene. Så vidt meg bekjent er det forsket lite på slike utfordringer, men det er nærliggende å anta at dette er problemstillinger som vil øke i takt med nettbruken.

I tillegg til et fokus på blogger, er det å *skape forståelse for opplevelser av sorg* et viktig element i problemstillingen min. Motivasjonen for å undersøke dette nærmere bunner i alle mine møter og samtaler med mennesker berørt av sorg de siste ti årene. På tross av at ingen sorg oppleves og uttrykkes likt kan det se ut som det er noe de har til felles: behovet og ønsket om å bli møtt av omverdenen med forståelse for det de står i. Kvalitative tilnærminger til tekster om sorg kan være med å øke denne forståelsen.

2.3 Vitenskapsteoretisk forankring

Opgaven har en konstruktivistisk-interaksjonistisk innfallsvinkel. Berger og Luckmanns *The Social Construction of Reality* (1966) ansees som et betydelig bidrag til det konstruktivistiske perspektiv. De hevder at verden er sosialt konstruert og at vår felles virkelighet konstitueres av samhandling. Denne konstitueringen foregår gjennom tre prosesser: *internalisering*; når samfunnets strukturer og forventninger ubevisst tas opp i mennesket, *eksternalisering*; når mennesker skaper institusjoner og symbolske universer og med dette (gjen)skaper en ny virkelighet og *objektivering*; den prosessen som skjer når dette menneskeskapte fremstår som eksisterende rent objektivt, at vi tar det for gitt (Berger & Luckmann, 1966). Ut av dette springer den grunnleggende tanken om at mennesket skaper og blir skapt av samfunnet. Konstitueringen av den samfunnsskapte virkeligheten er i følge Berger og Luckmann *dialektisk*, hvilket vil si at individ og samfunn påvirker hverandre gjensidig (Berger & Luckmann, 1966/2000, s. 9).

Dette er et perspektiv som går godt sammen med en interaksjonistisk tilnærming. Interaksjonistene antar at betydningen av en handling eller et fenomen skapes i interaksjonen mellom mennesker og at den ikke kan forstås uavhengig av situasjon og kontekst (Jårvinen & Mik-Meyer, 2005). I og med at jeg søker kunnskap om hvordan fenomenet sorg blir konstruert gjennom språk og sosial samhandling vil en slik tilnærming til stoffet være nyttig. Den interaksjonistiske begrepsrammen har stor innflytelse på hvordan man som forsker kan generere og bearbeide sitt empiriske materiale (Jårvinen & Mik-Meyer, 2005). Når det gjelder dokumentmaterialer så søker ikke forskeren å finne den sanne ”meningen” i dokumentene, men ser heller på teksten som materiale som henter mening fra og gir mening til den sosiale kontekst som det blir produsert og konsumert i (Jårvinen & Mik-Meyer, 2005).

3 Datamateriale

3.1 Begrunnelse for å innhente data via tekster

Den opprinnelige planen om å innhente data ved hjelp av intervjuer endret seg da jeg deltok på det tidligere omtalte kurset ”Omsorg, makt og verdighet”. Å bli introdusert for en kritisk tilnærming til tekster, gjorde meg oppmerksom på hvilken styrke og makt det skrevne ord kan bære i seg. Jeg fikk også en større forståelse for hvilken funksjon skrevne tekster av alle slag har i samfunnet vårt. Makten som ligger nedfelt i språket er fasinerende. Den er tilgjengelig for oss alle, samtidig som den er kompleks å håndtere fordi det å kommunisere aldri er noe vi gjør alene, men i møtet med en mottager i en gitt kontekst. Når vi samhandler i sosiale medier kompliseres kommunikasjonen ytterligere, og de siste år har bruken av sosiale medier eksplodert. Jeg ønsket derfor å fordype meg i dette feltet ved å gjøre en tekstanalyse av blogger. En blogg, kort av ”web-logg”, er en form for personlig journal som publiseres på World Wide Web (Eilertsen, 2009). En blogg kan minne om en personlig hjemmeside hvor man publiserer tanker, meninger og erfaringer og der kommunikasjonen kan være toveis (Sletteland, 2014, s.145). De type hendelsene som datamaterialet representerer er ikke tilfeldig utvalgt. De er inkludert i oppgaven fordi jeg ønsket å gi plass til sorg- og kriseerfaringer som fra tidligere av, og til dels kanskje fortsatt, vies mindre plass og oppmerksomhet enn andre tap.

3.2 Presentasjon av bloggtekstene

Datamaterialet består av tre blogginnlegg (B1, B2, B3), samt utvalgte sitater fra kommentarfeltene. Felles for tekstene er at de tematiserer tap, sorg og kriser. Samtidig har ett viktig poeng i utvelgelsen av materialet vært å finne tekster som baserer seg på ulike tapserfaringer. Det har altså blitt gjort et strategisk utvalg (Tjora, 2013, s. 145) der tekstene er valgt ut med en antagelse om at de kan bidra inn i problemstillingen med ulike perspektiver. Vi kan også se på arbeidet som et ”flercasestudium” der utvalget skal få frem en variasjonsbredde, men der det samtidig er en fordel med noen likhetstrekk mellom casene (Tjora, 2013, s. 149). Datamaterialet mitt har noen likhetstrekk; de tematiserer alle samme fenomen (sorg) og alle berører innpå forestillinger om rang og prestisje. Fokus i analysen har vært språket på tvers av de utvalgte tekstene.

Tekstprodusentene er delvis anonymiserte. På tross av at navn og andre identifiserbare opplysninger (jeg omtaler for eksempel bloggerne konsekvent som ”hun”), overskrifter og lenker til bloggene ikke oppgis, kan de likevel spores via de søkemuligheter som nettet tilbyr. I analysen presenteres direkte sitater fra bloggtekstene, noe som innebærer at full anonymisering ikke er mulig å oppnå i denne sammenheng. Anonymiseringsarbeidet kompliseres ved at bloggerne i utgangspunktet selv har valgt å publisere tekstene åpent på nett. Disse forholdene knyttet til anonymisering og personvern diskuteres nærmere i kapittel 4.

Inklusjonskriteriene i utvelgelsesfasen har vært som følger:

- Tekstene må være offentlig tilgjengelige via åpne søk på nettet (tilgang på data).
- De skal tematisere sorg etter dødsfall, ikke sorg etter andre type tap (avgrensning).
- Utvalget skal bestå av tekster som representerer forskjellige typer tap (variasjon).
- De skal tematisere sorg som kan assosieres med lav prestisje (likhet).

Det at jeg har studert tekster om avbrutte svangerskap, selvmord og rus- og alkoholrelaterte dødsfall er basert på en antagelse om at det de har til felles er at de har lav prestisje. Dette er tap som møtes av samfunnet med mindre oppmerksomhet, anerkjennelse og forståelse enn for eksempel død ved store katastrofer eller kreft. De er *underkjent*. Støtte for dette finner jeg blant annet i litteraturen, via erfaringer fra jobb og privatliv, samt ved å se på hvilke faktorer fra sykdomsprestisjeteorien som er vist å øke prestisje. Eksempler på slike forhold er høy legitimitet, høy alvorlighetsgrad, en klar årsakssammenheng, lav stigma, liten grad av skyld og kjønn. Dette vil jeg gå nærmere inn på i teorikapittelet.

3.2.1 B1: Bloggtekst om spontanabort/infertilitet

B1 er en personlig beskrivelse av hvordan det kan oppleves å gjennomgå spontanaborter og infertilitet. Målgruppen er alle som på et eller annet vis er opptatt av tematikken, være seg de som selv sliter med dette og de som står rundt. Samtidig kan innlegget leses som en samfunnskritisk tekst og fungere som et bidrag inn i den generelle folkeopplysningen om tapsopplevelser knyttet til avbrutte svangerskap.¹ Teksten er supplert med bilder og en

¹ B1 omhandler hovedsakelig tidlige svangerskapsavbrudd og ikke for eksempel dødfødsler, definert som fødsel av et barn som ikke viser livstegn (hjerteaktivitet, puste- eller muskelaktivitet) fra og med svangerskapsuke 22 eller over 500 gram (WHO). Like fullt behandler jeg i analysen og diskusjonen begrepene spontanabort, svangerskapsavbrudd, infertilitet og dødfødsler ”under ett”.

videosnutt. Tesen om at bildet og den visuelle fremstilling har ekstraordinær makt og overbevisningskraft kommer godt til uttrykk i ordspråket ”et bilde sier mer enn tusen ord”. Slike visuelle virkemidler tilskrives særlig makt på bakgrunn av visuelle fremstillings sterke emosjonelle appell (Berge, Meyer & Trippestad, 2003, s. 133). Bildet av bloggeren med sin nyfødte baby ved brystet (teksten er skrevet i retrospektiv), samt utsnitt fra en kunstners poetiske foto/videoprojekt om infertilitet spiller på mottagers emosjoner. Budskapet i B1 får en forsterket effekt ved at språklige virkemidler, bilder og video kompletterer hverandre. Innlegget er etterfulgt av 27 kommentarer.

3.2.2 B2: Bloggtekst om selvmord

B2 har selvmord som tema. Bloggeren skriver om tematikken generelt, uten å si noe om at hun selv er berørt av selvmord. Denne teksten oppleves derfor som mindre personlig enn B1, og kan leses mer som et debattinnlegg om der teksten har et klart budskap; det tas til orde for en større forståelse og aksept for selvmordstruede og etterlatte ved selvmord. Siden selvmord er et omfattende samfunnsproblem (Helsedirektoratet, 2014) må vi kunne si at målgruppen er samfunnet som helhet, men at teksten er rettet særskilt mot personer som har krenkende holdninger eller ytrer seg negativt om selvmord. Koblingen opp mot psykisk sykdom går som en rød tråd gjennom teksten og i analysen vil jeg se nærmere på hvorfor dette er valgt som et virkemiddel. Innlegget er etterfulgt av 37 kommentarer.

3.2.3 B3: Bloggtekst om rus- og alkoholrelaterte dødsfall

B3 handler om å være pårørende eller å miste en av sine nærmeste i rusrelatert død. Også denne teksten må sies å ha en større avstand til temaet enn B1, både ved at avsender blogger på vegne av en offentlig behandlingsklinikk og ved at det er uvisst om vedkommende selv er direkte berørt. Teksten åpner med en personlig skildring av en mor som mister sin datter i rusrelatert død, før tematikken løftes ved at man plasserer den personlige historien inn i en større samfunnskontekst. Også her må målgruppen sies å være samfunnet som helhet. Teksten inneholder fakta om rusrelaterte dødsfall, man kan lese en form for kritikk av hvilken plass disse hendelsene har i en samfunnskontekst og man blir også konkret oppfordret til å delta i en minnemarkering. Det at teksten er skrevet etter Utøya-terroren underbygger tekstens poeng. I analysen skal vi se at den sosiale konteksten som B3 inngår i, spiller en sentral rolle i hvordan teksten ”snakker” til oss. Innlegget er etterfulgt av 4 kommentarer.

4 Forskningsetiske vurderinger

4.1 Forskerens forforståelse

”The pot carries it`s maker`s thoughts, feelings, and spirit. To overlook this fact is to miss a crucial truth, whether in clay, story, or science” (Krieger, referert i Finlay, 2002, s. 531).

Kriegers sitat understreker viktigheten av at man som forsker er seg bevisst sin egen forforståelse når man søker ny kunnskap innen et felt. En slik bevissthet er avgjørende for å kunne innta tilstrekkelig distanse til materialet som skal analyseres. Husserl, referert i Finlay (2002, s. 537) beskriver det slik: ”Only by bringing our implicit frameworks into relief do we stand a chance of becoming relatively independent of them”. I motsetning til den positivistiske tradisjonen der objektive og nøytrale forskere er idealet, har man innenfor den fortolkende tradisjonen som kvalitativ forskning ligger under gått vekk fra et mål om fullstendig nøytralitet. Tvert imot ser man her på forskerens engasjement som en mulig ressurs, der det er avgjørende at forskeren gjør rede for hvordan arbeidet kan komme til å preges av hans posisjon (Tjora, 2013). Forskere innen det kvalitative feltet spiller altså en sentral rolle både i innsamling, utvelgelse og tolkning av data, og det vi sier og gjør vil alltid innvirke på hvilke funn vi får. Dokumenter vil under alle omstendigheter bli analysert og tolket ut ifra analytikerens posisjon, som befinner seg i en bestemt teoretisk eller tidsmessig kontekst (Brinkmann & Tanggrad, 2012).

Jeg har tatt med meg disse betraktningene inn i arbeidet med masteroppgaven. Min forforståelse om sorg munner ut ifra mange års erfaring i sorgfeltet, samt eget personlig tap. Å inneha en sammensatt kompetanse om et fenomen kan være en styrke ved at det gir en tilleggskunnskap om fenomenet som skal undersøkes. Samtidig er jeg klar over at dette også kan prege og gi retning for mine tolkninger. Derfor har jeg hatt en aktiv bevissthet om at mine erfaringer ikke skulle farge analyser og bearbeiding av materialet, som i så fall ville svekket oppgavens kvalitet. Jeg tror denne bevisstheten har redusert faren for bias og snarere har blitt en styrke enn en ulempe inn i arbeidet.

4.2 Internettforskning

Internett og den enorme fremveksten av ulike former for elektronisk kommunikasjon har skapt en ny arena for samfunnsforskning, og som i samfunnet for øvrig er det selvsagt at

forskere også er opptatt av sosiale prosesser på nettet (Tjora, 2013, s. 41). Denne oppgaven faller inn under det vi må kalle ”internettforskning”, da den innebærer forskning på produksjon, kommunikasjon og interaksjon via nettet, nærmere bestemt blogger og deres kommentarfelt. Å forske på internett med dets egenart og endringstakt, innebærer at man som forsker kan stå overfor ulike og til tider motstridende forskningsetiske hensyn og normer (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2014). Fossheim & Ingierd (2015, s. 9) skriver i sin bok om internettforskning: ”Internet research seems to be part of a broader technological development that confronts us with substantially new challenges, and to the extent that this is true, there will be less of a well-established practice on how to handle them”. Som vi ser finnes det varierende grad av etablerte praksiser for hvordan vi håndterer utfordringer knyttet til forskning på internett. Dette erfarte jeg også da jeg behandlet de etiske problemstillingene tilknyttet prosjektet.

4.3 Etiske grep i arbeidet med oppgaven

Følgende grep har blitt gjort for å møte prosjektets etiske implikasjoner på best mulig måte:

Respektfull tilnærming til stoffet

Forskere skal arbeide ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora [NESH], 2006). Å forske på offentlige tekster om sorg og død fordrer høy etisk bevissthet i møtet med tekstmaterialet og dem som har produsert tekstene. Våre møter med død og sorg er svært personlige og dyptgripende hendelser. Å forvalte det som skrives og ytres i bloggene innebærer at vi ”trer inn i” menneskers liv på et tidspunkt da de er sårbare. Jeg har derfor gjennomgående fokusert på å ”møte” tekstene og de som har produsert dem med respekt, og jeg har tenkt nøye gjennom hvordan jeg har tilnærmet meg og presentert stoffet i oppgaven.

Valg av ikke-sårbare tekstprodusenter

Sorgbloggere må ansees som en sårbar gruppe. Jeg har derfor vært nøye i utvelgelsen på hvilke blogger jeg har plukket ut for analyse. I datainnsamlingsperioden leste jeg en rekke blogger som kunne vært spennende å se nærmere på, men som jeg valgte vekk av hensyn til avsender. Jeg har så godt jeg kan forsøkt finne blogger der jeg har vurdert avsender som lite sårbar. Her har skjønn, type tematikk, nærhet til teksten og karakteristika ved avsender spilt en rolle i mine vurderinger. Jeg styrte også unna bloggere som skriver på en svært personlig

og utleverende måte. Dette går på form, ordbruk og hvilket forhold de har til den sorgen det skrives om (1., 2. eller 3. person). B1 har riktignok en ganske ”privat” tone i sine beskrivelser av spontanabort. Samtidig veies dette opp mot at hun er en kjent samfunnsblogger som lever av blogging og journalistisk arbeid. Med hundrevis av følgere som leser og kommenterer må vi kunne anta at hun har en klar bevissthet i måten hun deler sin historie på. Bloggeren i B2 skriver ikke som om hun selv er etterlatt ved selvmord, men mer om tematikken sett utenifra. Hun er også en dreven blogger, med flere hundre kommentarer på sine tekster. I flere av innleggene oppfordrer hun også folk til å diskutere det hun skriver. Avsenderen i B3 blogger ”profesjonelt” på vegne av et offentlig kompetansesenter, der de oppgir på sine nettsider at alle blogginnlegg/kommentarer på siden blir vurdert av redaktør før publisering. Vedkommende skriver heller ikke med en veldig personlig stemme, som er med på å redusere sårbarhet.

Delvis anonymisering

Bloggerne er anonymisert ved at de ikke presenteres med personalia, navn på eller lenke til bloggen. Et annet grep for å sikre anonymitet har vært å konsekvent skrive ”hun” for å fjerne kjønnsvariabelen. Jeg har heller ikke oppgitt pseudonymer (”nicknames”), da ”personlig informasjon ikke nødvendigvis er anonymisert ved at forskeren bruker deres pseudonymer” (NESH, 2014, s. 8). På den annen side kan jeg ikke hevde at deltagerne er fullt ut anonymisert fordi jeg benytter meg av direkte sitater i analysen. ”Ved bruk av sitater fra Internett i forbindelse med offentliggjøring av forskningsresultater bør forskeren ta tilbøyelig hensyn til at det kan være mulig å spore informantenes og tredjeparters identitet ved å foreta fulltekst eller deltekst søk på sitatene” (NESH, 2014, s. 9). Å sikre full anonymitet på nett kan, som vi ser, være vanskelig å oppnå.

4.4 Personvern når man uttrykker seg offentlig

I min leting etter svar på hvorvidt jeg burde innhente samtykke fra bloggerne og om prosjektet var søkepliktig for Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste [NSD], var det en rekke motstridende forhold som måtte veies opp mot hverandre. Siden det ikke finnes et regelverk som dekker mitt type datamateriale var det til slutt en skjønsmessig vurdering som lå til grunn for hvordan vi valgte å håndtere disse spørsmålene. For dokumentstudier på internett må det tas spesielle etiske hensyn som skiller seg noe fra etikken i vanlig forskning. Eksempler på dette kan være de vage grensene mellom det offentlige og det private og at det

går an å spore deltagere elektronisk (Mann, referert i Tjora, 2013, s. 88). Dette har jeg selv kjent på underveis i arbeidet med oppgaven, og jeg vil her diskutere de punktene som har vært gjenstand for refleksjon. NESH lanserte i desember 2014 reviderte etiske retningslinjer for forskning på internett. Det overgripende rammeverket for de nye retningslinjene er NESH sitt mer overordnende "Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi" fra 2006 (NESH, 2014, s. 3). Mitt prosjekt ligger i gråsonen mellom det medisinske og det samfunnsvitenskapelige felt. Jeg har derfor valgt blant annet å lene meg på disse retningslinjene i mine drøftelser.

Personvern er et tema som stadig vies større oppmerksomhet i samfunnsdebatten, men som samtidig fremstår som uoversiktlig og vanskelig tilgjengelig. Det hersker usikkerhet rundt hva personvernbegrepet går ut på. Beskyttelse av personlig integritet har i den allmenne debatten blitt sett på som synonymt med personvern (Schartum & Bygrave, 2011, s. 17). I denne oppgaven har et sentralt spørsmål vært hvilket personvern man har krav på når man uttrykker seg offentlig gjennom en åpen blogg. En innfallsport til disse avveiningene handler om hvorvidt forskeren betrakter sitt arbeid som forskning på *tekster* eller på *mennesker*, slik det poengteres i denne artikkelen:

A sharp division is drawn between ethical considerations required when researching people, and when researching texts. This contrast is striking in responses to questions around privacy and the Internet. Debate is polarised - for example - ask whether it's ok to quote a dialogue you copied from a chat room and the response you'll get will follow one of two possible routes. One view is that a chat room is a *space* and the dialogue is between people in it, all of whom are due the protection accorded them under the human subjects research model. (...) The second view often takes a more direct route; the dialogue you have is a *text*, it's in the public domain, and therefore, aside from considerations of copyright, is available for reproduction. (Bassett & O'Riordan, 2002)

4.4.1 Er materiale fra åpne fora til fri bruk?

I følge NESH "kan forskere som hovedregel fritt benytte materiale fra åpne fora uten å innhente samtykke fra dem opplysningene gjelder" (NESH, 2014, s. 4). Hvis man velger å definere blogger som åpne fora, kan man altså ta utgangspunkt i at materiale fra blogger fritt kan benyttes i en masteroppgave uten at bloggerne må ha gitt sitt samtykke. Mitt

datamateriale er funnet gjennom åpne søk på nett og ligger tilgjengelig for alle, så er derfor å definere som åpne fora. På den annen side sier de overordnende retningslinjene at ”De som er gjenstand for forskning, skal få all informasjon som er nødvendig for å danne seg en rimelig forståelse av forskningsfeltet, av følgene av å delta i forskningsprosjektet og av hensikten med forskningen” (NESH, 2006, s. 12). Etter mitt skjønn må man her spørre seg hvorvidt det at ens egne bloggtekster blir benyttet i forskning vil si at man *deltar* i et forskningsprosjekt. Man er ikke nødvendigvis deltager i forskning ved at ens tekster benyttes. Kan man påberope seg retten til informert samtykke når man uttrykker seg offentlig gjennom en åpen blogg?, er altså et spørsmål som har stått sentralt i det forskningsetiske arbeidet med denne oppgaven. I utgangspunktet svarte jeg nei på dette spørsmålet. Man må kunne ta utgangspunkt i at bloggere som skriver under fullt navn og identitet har et ønske og en intensjon om å kommunisere aktivt med omverdenen, slik at deres tanker og erfaringer skal kunne deles, diskuteres og foredles av andre samfunnsdeltagere. Slik sett er min forskning et svar på bloggernes deltagelse i det offentlige ordskiftet. Det er utvilsomt en rekke fordeler med å være på nett. Makt, innflytelse og oppmerksomhet, samt mulighet for feedback og støtte kan være positive konsekvenser for de som blogger. Må vi kunne forvente at når man aktivt tar steget ut i offentligheten, har man også tatt høyde for de negative konsekvenser som kan oppstå ved å ytre seg? Fordi retten til ytringsfrihet står sterkt også på nett og man ikke kjenner mottager, er det en reell risiko for at nettbrukere blir møtt med profesjonell kritikk og analyse (i for eksempel en masteroppgave), men også i ytterste konsekvens nett-hat, sjikane og destruktive ”dialoger”. Slike negative erfaringer ved nettbruk har fått økende oppmerksomhet de siste år.

4.4.2 Hva er privat og hva er offentlig informasjon når man er på nett?

Underveis i arbeidet frem andre forhold vedrørende personvernet som måtte tas i betraktning. Blant annet oppfordres forskere til å ta hensyn til at det kan være forskjell på hva folk forstår som privat og hva som teknisk sett er offentlig informasjon:

For noen kan en personlig blogg være en offentlig arena, mens andre betrakter bloggen som offentlig tilgjengelig, men privat i innhold. På ett og samme nettforum kan forskjellige deltakere ha ulik oppfatning av hva som er privat og offentlig, og deres kommunikasjons- og handlingsmønstre påvirkes av denne forståelsen. (NESH,

2014, s. 5)

For eksempel kan man som blogger være innforstått med at informasjonen er offentlig, men samtidig ha sterke reservasjoner mot at informasjonen blir brukt av andre i nye sammenhenger og kontekster (NESH, 2014, s. 5). Dette har vært en konkret problemstilling i min oppgave. Det er ikke sikkert at mine informanter så for seg eller synes det er greit at tekstene de skrev skulle bli benyttet i en masteroppgave.

Forskere bør også være varsomme med å anta at alle internettbrukere har et bevisst forhold til eller kunnskap om hvilken informasjon som faktisk blir offentlig og ikke. I de nye retningslinjene nevnes dette spesielt ved bruk av sosiale medier. Folk kan under samhandling i digitale fora som for eksempel blogger være villige til å dele personlig og sensitiv informasjon som i prinsippet er tilgjengelig for enhver, uten at de derved har tenkt at ytringene skal kunne spres videre eller forskes på (NESH, 2014, s. 5). Det er viktig å være klar over at mangelen på (fysisk) interaksjon mellom deltagerne i internettbaserte diskusjoner kan gjøre at de føler seg mer anonyme enn de egentlig er (Bromseth, 2003, s. 72). Disse personene har krav på at informasjonen brukes og formidles på en tilbørlig måte (NESH, 2014, s. 5). Som forsker visste jeg lite om hvilke vurderinger bloggerne gjorde seg da de publiserte tekstene, noe som talte for å be om samtykke. Samtidig spurte jeg meg selv: Hva er forskjellen på å ytre noe åpent i en blogg og i et avisinnlegg? At noen gjør en analyse av avisinnlegget ditt kan neppe ansees som deltagelse i forskning. Der avisene i stor grad kan kontrollere ytringer ved redaksjonelt å fjerne støtende utsagn eller forhindre utlevering av altfor sensitiv informasjon, kan denne typen filter være mer fraværende i bloggverdenen. Siden bloggere ikke er underlagt en slik sensur må vi også være mer oppmerksomme når vi benytter deres tekster som datamateriale. Vi kan aldri være sikre på at avsenderne vet sitt eget beste og at de er i stand til å ta gode beslutninger om hva og hvor mye de skal dele offentlig av informasjon. Dette er særlig kritisk ved forskning på mindreårige og sårbare grupper. På den annen side mener jeg at vi må ha som utgangspunkt at voksne personer som blogger åpent gjør rasjonelle avveininger.

4.4.3 Personvern versus forskningens gjennomførbarhet

Forskningsetiske retningslinjer peker på sentrale faktorer som forskere skal eller bør ta hensyn til, men som ofte må veies opp mot hverandre eller mot andre tungtveiende hensyn

(NESH, 2006). En avveining verdt å nevne er hva kravet om innhentet samtykke fra deltagere i nettfora innebærer for forskningsfeltet med tanke på gjennomførbarhet. I slike fora kan det være hundrevis av deltagere som bidrar med innspill og kommentarer. Er det da rimelig å forvente at forskere skal måtte innhente informert samtykke fra alle disse personene før man bruker materialet i forskning? Hva med de som benytter ”nicknames”, har de også krav på samtykke med bakgrunn at de da strengt tatt ikke er helt anonymisert? I så fall innebærer dette at forskeren må inn i en krevende ”detektivrolle” for å komme i kontakt med hver enkelt deltager. Det er ikke vanskelig å se at dette vil være svært tid- og ressurskrevende og at det i mange tilfeller gjør slik internettforskning umulig å gjennomføre. Resultatet vil kunne være at vi i mindre grad får belyst viktige samfunnsområder, fordi kravene til etikken er så omfattende at forskningen blir for utfordrende å gjennomføre. Her må hensynet til personvern veies opp mot behovet for ny kunnskap.

4.5 Behandling av personopplysninger

Forskningsprosjekter som behandler personopplysninger er ifølge personopplysningsloven meldepliktige til NSD. Meldeplikten gjelder uavhengig om rapporteringen er anonym, det er hvordan du behandler personopplysninger underveis fra start av datainnsamling til resultatene publiseres som avgjør hvorvidt prosjektet er meldepliktig (Personvernombudet for forskning, [s.a.]). Det har vært utfordrende å finne et klart svar på om mitt prosjekt var meldepliktig. I samtale med NSD våren 2015 ble det oppgitt at prosjektet i utgangspunktet var meldepliktig fordi det innebærer en indirekte behandling av personopplysninger. Samtidig ble det uttrykt en ambivalens fra NSDs side da ”behandlingen” i så henseende innebærer at jeg oppbevarer og presenterer indirekte personopplysninger som personene selv har gått ut med i full offentlighet. Mitt prosjekt innebærer ingen innsamling av data i form av intervju, observasjon eller innhenting av registerdata, da dataene er naturlig foreliggende.

4.6 Oppsummering av kapittel 4

Som vist har det vært en rekke ulike, og til dels motstridende, etiske forhold som har vært gjenstand for vurdering i arbeidet med oppgaven. Jeg tok til slutt utgangspunkt i at prosjektet både behandler personopplysninger og krever samtykke fordi jeg indirekte, via en kombinasjon av bakgrunnsopplysninger (sitater med personlig innhold som gjennom nettsøk kan spores tilbake til navngitte personer) behandler (her definert som å lagre, analysere og presentere sitater som personene allerede selv har offentliggjort) personopplysninger (her

definert som deres tekster om sorg). Hensynet til personvernet veide tyngst og jeg har derfor innhentet samtykke fra de tre bloggerne og prosjektet er meldt inn og godkjent hos NSD.

Jeg har også bedt om samtykke fra dem som har skrevet kommentarer som har vært inkludert i analysen. Premisset for at jeg ba om samtykke i disse tilfellene var at vedkommende skrev under fullt navn eller kunne kobles til egen blogg eller annen aktivitet på nettet via ”nickname” eller annen identifisering. Årsaken til at jeg også valgte også å be disse personene om samtykke var muligheten for å spore avsenderne via søk på nettet (se avsnitt 4.3). Samtykkeskjemaene ble sendt ut med e-post, og informantene ble gjort klar over at tekstene deres allerede hadde vært gjenstand for analyse (siden beslutningen om å be om samtykke ble tatt et godt stykke ut i studien). Alle de forespurte ga sitt samtykke. En interessant betraktning verdt å merke seg er ”spredningen” i de forespurtes tilbakemeldinger. Noen takket og ga uttrykk for at de satte pris på å bli spurt, mens en påpekte spesifikt at bloggen hennes var offentlig og at jeg med dette kunne benytte meg fritt av den såfremt jeg henviste til henne. De forespurtes tilbakemeldinger på samtykkehenvendelsen speiler dermed erfaringen med at vi befinner oss i et noe uavklart område av forskningsetikken.

Internettforskning er et felt i kontinuerlig endring som innebærer en rekke etiske implikasjoner der forskerne til dels opererer i uavklarte gråsoner hva gjelder personvern og skillet mellom privat og offentlig informasjon. Jeg har erfart at internettetikken er et krevende felt å operere i og at det stiller oss overfor en rekke, til dels motstridende, krav og hensyn. Desto viktigere er det å håndtere disse problemstillingene med nøysomhet, noe jeg også har gjort i dette masterarbeidet. Diskusjonene med veileder, ansatte ved NSD og andre interesserte har vært svære lærerike og nyttige med tanke på eventuell videre forskning.

5 Metodisk tilnærming

5.1 Begrunnelse for valg av metode

5.1.1 Tekster spiller en viktig rolle i samfunnet vårt

Tekster kan på ulike vis påvirke oss, og de kan utøve makt i både positiv og negativ forstand (Skovholt & Veum, 2014, s. 11). Samfunnet vårt flommer over av tekster og språket er utvilsomt en sterk maktfaktor i dagens samfunn. Vi er nødt til å forholde oss til en stadig større mengde offentlige dokumenter, medietekster har en sentral rolle i å sette dagsorden og enkeltindividens tekster har fått større tilgang til det offentlige rom gjennom for eksempel nettdebatter og blogger. Engebretsen (forelesning UIO, 31.01.2013 "Hva kan vi bruke dokumenter til og hvordan kan vi analysere dem?") gjør oss oppmerksomme at fordi tekster ofte er bærere av (implisitte) holdninger, har de også evnen til å påvirke og overtale oss. Tekster er med på å definere virkeligheten. Vi *ser* med språket og de "sannheter" vi omgis av er preget av det skrevne ord. Skovholt & Veum (2014, s. 11) påpeker at vi trenger kritisk lesekompetanse for å få innsikt i hvordan sakprosatetekster fremstiller verden og konstruerer mellommenneskelige relasjoner. Norske bloggere har de siste årene bidratt med en ikke ubetydelig produksjon av samfunnstekster. Disse samfunnsaktørene både får og tar makten som ligger i språket ved at de produserer dokumenter som er med på å opprettholde, endre eller skape nye sosiale og kulturelle oppfatninger. Denne type materiale ønsket jeg å se nærmere på. Fokuset har vært på hvordan de som skriver griper mulighetene som ligger i språket til å skape forståelse for opplevelser av sorg.

5.1.2 Naturlig foreliggende data

Måten datamaterialet har oppstått på var et argument som talte for mitt valg av metode. Jeg syntes det var spennende og nyttig å analysere materiale som var blitt til via sosial samhandling på internett. En analytisk fordel ved tekstanalyse er at tekster produseres "spontant" og "naturlig" i sosiale prosesser (Järvinen & Mik-Meyer, 2005), beskrevet av Silverman (2011) som *naturlig foreliggende data*. Naturlig foreliggende data innebærer at dataene stammer fra situasjoner som eksisterer uavhengig av forskerens innblanding, som for eksempel data fra internettsider (Silverman, 2011). Når vi skal utvikle ny kunnskap har vi en tendens til å tenke at data må samles inn, mens lett vi glemmer alle de rikholdige dataene som allerede er tilgjengelig for oss. Forskere har en forpliktelse til også å studere slike type

data, til å stille seg spørsmål om verden som man kan finne svar på også gjennom disse kildene.

5.2 Metodisk fremgangsmåte

5.2.1 Tilnærming til datamaterialet

I boken *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* presenteres ”SDI – Stegvis deduktiv-induktiv metode” (Tjora, 2013, s. 156), som jeg til dels har benyttet meg av. Kort sagt kan vi si at SDI-modellen har nysgjerrighet som utgangspunkt og generaliserbar forståelse som mål (Tjora, 2013, s.16). Dette passer fint inn i mitt prosjekt. Studien startet i det spede med en nysgjerrighet rundt sorg og prestisje, men hadde også som mål å fremme en forståelse som kunne generaliseres. SDI innebærer at vi arbeider i etapper fra *rådata* til *konsepter* eller *teorier*. Man går veien fra bearbeiding av empiriske rådata til koding med empirinære merkelapper, til kategorisering og så til utvikling og diskusjon av konsepter. Samtidig innebærer denne modellen tilbakekoblinger underveis i arbeidet som er å oppfatte som deduktive, der man sjekker fra det teoretiske til det mer empiriske. Selv om SDI-modellen beskrives som et systematisk etappearbeid, vil man i praksis kunne være på ulike stadier i modellen samtidig ved at man veksler mellom tema, empiri og teori (Tjora, 2013, s. 157). Det er også slik jeg har jobbet med materialet mitt:

Først skummet jeg gjennom teksten og dannet meg et hovedinntrykk av hva den handlet om. *Hva snakkes det om her? Hvorfor har personen satt seg ned og skrevet dette?* Spesielle temaer jeg festnet meg ved i teksten ble notert ned på et eget ark. Dette ble gjort systematisk med alle de tre bloggtekstene og deres kommentarer. Så forsøkte jeg å kategorisere funnene ved å stille meg spørsmål som: *Er det noen temaer som går igjen i flere av tekstene?* Her forsøkte jeg å se etter tendenser på tvers av datamaterialet mitt. Etter hvert som jeg jobbet med tekstene var det noen temaer som skred frem som sentrale. Jeg satt til slutt igjen med noen temaer som jeg beholdt for å jobbe videre med, mens resten ble forkastet. Disse temaene dannet grunnlag for hvilken teori det var naturlig å trekke inn i oppgaven. Så nærleste jeg så materialet enda mer grundig ved å gule ut med markørtusj tekstavsnitt som ”touchet” innpå de ulike temaene. Jeg noterte også i margen hvilke temaer avsnittene dekket og hvorfor.

Neste skritt i analysen bestod i å systematisk gjennomlese hver tekst med den analytiske teorien som bakteppe: *Hvilke retoriske virkemidler spilles ut og hvilke talehandlinger utføres i teksten?* Funnene ble skrevet ned i et eget dokument, der jeg også gjorde meg noen betraktninger om hvilke virkninger disse grepene kunne ha. Til slutt forsøkte jeg å skrive ut funnene i et analysekapittel, der bloggernes bruk av retoriske virkemidler og språkhandlinger har stått i fokus. Analysen kunne vært strukturert med utgangspunkt i hvert enkelt blogginnlegg. Jeg har imidlertid valgt å gjøre en tverrgående analyse der jeg har fokusert på noen retoriske virkemidler og brukt dette som et strukturerende element. Språkhandlingene er behandlet fortløpende og samtidig i teksten. Fokus er altså ikke på den enkelte blogger, men de språklige virkemidler som bloggerne har til felles. Under hele tekstarbeidet hadde jeg oppgavens problemstilling skrevet ned på et ark foran meg. Slik sikret jeg at jeg leste tekstene med et blikk som gjorde at jeg faktisk svarte på problemstillingen. I det avsluttende diskusjonsarbeidet har jeg forsøkt og løfte blikket og samle noen tråder ved å belyse mine funn med elementer fra prestisjefeltet.

Noe av det som har vært mest krevende i analyse- og diskusjonsarbeidet har vært å forstå og forklare hvilken funksjon de retoriske virkemidlene, språkhandlingene og prestisjeelementene har hatt i forhold til hverandre. For å illustrere forholdet dem imellom kan vi se for oss en trapp: I analysen har jeg først påvist en rekke retoriske virkemidler i tekstene og hvilken funksjon de har. De virker på oss ved at de skaper ulike språkhandlinger; ekspressiver, påstander og reguleringer. I diskusjonen har jeg så vist at disse språkhandlingene er med på å konstituere prestisje i tekstene. Dermed er sirkelen sluttet. Vi er tilbake på min opprinnelige antagelse som var bakgrunn for valg av oppgavetema: Antagelsen om at forestillinger om prestisje også eksisterer i våre tilnærminger til død og sorg.

Til sist vil jeg bare understreke at formålet med å studere bloggeres ytringer med fokus på språk har ikke vært å kritisere, være normativ eller mene noe om deres ytringer. Det er ikke menneskene som konstruerer tekstene som har vært gjenstand for analysen, det er tekstene i seg selv. Oppgavens domene har vært å få fram allmenne kulturelle forutsetninger som ligger i språket. Slik sett blir bloggerne representanter for oss alle.

5.2.2 Teoretisk overførbarhet

Tre bloggeres tekster kan neppe sies å ha overførbarhet til alle som blogger om sorg. Vi kan altså ikke generalisere empirisk ut fra denne oppgaven. Likevel kan vi anta at noen av funnene har overføringsverdi til andre i populasjonen. Dette fordi jeg har utviklet noen hypoteser og begreper som med all sannsynlighet også kan brukes for å lese og forstå andre samfunnstekster om sorg (teoretisk generalisering). I boken *Kjønn og fortolkende metode* skriver Andenæs (2000, s. 304) om overførbarhet i kvalitativ forskning. Hun hevder at kvalitative forskere ofte er for lite ambisiøse når det gjelder å generalisere fra kvalitative forskningsresultater. Selv om kvalitative resultater ikke gjør det mulig å generalisere til en hel populasjon, er resultatene teoretisk overførbare ved at de fremmer ”forslag til hvordan et fenomen kan beskrives og forstås”. Med dette inviterer man til videre utprøving og diskusjon, skriver hun, noe jeg også gjør helt avslutningsvis i oppgaven.

6 Teori om sykdomsprestisje

I det følgende vil teori fra sykdomsprestisjefeltet gjøres rede for. Vi har per i dag ingen diagnosekoder som dekker kompliserte sorgvarianter, men det er en pågående diskusjon i fagmiljøene hvorvidt denne praksisen skal endres. Sorg er altså ikke sykdom. Like fullt skal vi se i diskusjonen at det er en del aspekter som er vist å virke inn på en sykdoms prestisje, som er påfallende like noen aspekter som ser ut til å virke inn på våre holdninger og forståelser av sorg. Sykdomsprestisjeteorien kan derfor hjelpe til å forstå den meningsskaping og de fortolkningsprosesser knyttet til sorg. Ved å anvende eksisterende kunnskap om produksjonen av sykdommers prestisje, kan vi muligens få ny kunnskap om produksjonen av ”sorgers prestisje”.

6.1 Sykdommer inndelt i et prestisjehierarki

Som nevnt i kapittel 1 er prestisje et fenomen som har vært bredt undersøkt. Et sentralt prestisjebidrag i nyere tid er sosiolog Dag Albums forskning på sykdomsprestisje (Album 1991; Album & Westin 2008; Album & Engebretsen 2013). I 1991 publiserte Album en undersøkelse om sykdommers prestisje som vekket oppsikt både i fagmiljøer og i samfunnet generelt. Det som startet som uformell prat blant leger på pauserommet, ble videre systematisk undersøkt med følgende funn: noen sykdommer ansees blant helsepersonell som mer prestisjefylte enn andre, og ulike karakteristikk ved sykdommene er med på å plassere dem høyt eller lavt i sykdomshierarkiet (Album & Engebretsen, 2013). I 2008 ga en lignende studie tilsvarende funn (Album & Westin, 2008) og i 2015 ble ansatte og tillitsvalgte i organisasjoner som representerer syke og funksjonshemmede bedt om å rangere forskjellige sykdommer på tilsvarende måte. Også i disse undersøkelsene kom de samme tendensene til syne (Grue, Johannessen & Rasmussen, 2015). Det eksisterer altså forestillinger dypt befestet i vår kultur som gjør at noen sykdomstilstander anses som finere og mer verdige enn andre. Disse høyprestisjesykdommene møtes med større anerkjennelse og respekt enn andre sykdommer (Haldar, Engebretsen & Album, 2015). Det er naturlig å tenke at også sorgreaksjoner kan tilskrives ulik prestisje og status.

6.2 Prestisje - et relasjonelt begrep

Prestisje kan forstås både som et relasjonelt og et intersubjektivt begrep. Det at prestisje er et relasjonelt begrep sier oss at en kategoris prestisje beskriver ikke en objektiv egenskap som

kategorien besitter, men at den har høyere eller lavere prestisje i *forhold til* en annen kategori. Prestisje kan altså ikke måles alene, men vil alltid være relativ. Prestisjen vil endres med sammenligningsgrunnlaget, slik at en sykdom som rangeres lavt i én kontekst kan være høyt rangert i en annen (Johannessen, 2013, s. 15). At hjerteinfarkt troner på toppen av prestisjehierarkiet og fibromyalgi på bunn sier oss at førstnevnte kategori har høyere prestisje enn kategorien fibromyalgi. Flere steder i mine analyser skal vi se at bloggerne plasserer tapsopplevelser i relasjon til hverandre på denne måten.

6.3 Prestisje - et intersubjektivt begrep

At prestisjen er intersubjektiv betyr at det er aktørenes *felles* forestillinger om verden som gjøres gjeldende, ikke enkeltpersonenes vurderinger. Det eksisterer altså en felles mening om hva som knyttes til høy og lav prestisje. I boken *Hva er sykdom* (Hofmann, 2008, s. 129-130) presenteres ulike perspektiver på sykdom, der ett av dem er samfunnets perspektiv.

"Sickness-perspektivet" betoner personers behov for hjelp i form av behandling, sykepenger, fritak fra arbeid med mer og normkilden er nettopp intersubjektiviteten. Hofmanns måte å beskrive sykdom på er en videreføring av sosiologen Parsons velkjente "sykerolle"-begrep. Via en konstruktivistisk tilnærming viste han at sykdom er mer og noe annet enn biologisk objektive tegn. Sykdom konstrueres i mellommenneskelige relasjoner (Freidson, 1970), det som er blitt kalt eller kvalifiseres som biologisk er forhandlet frem sosialt (Album & Engebretsen, 2013, s. 85). Sykerollen og sickness-perspektivet handler om at det er fellesskapets normer som legger føringer for hvem som ansees som "verdige" syke. Rollen innebærer en forpliktelse i å søke adekvat hjelp og den utløser samfunnsgoder som behandling og sykepenger (Freidson, 1970, s. 227). Et nærliggende eksempel er diagnosesystemet vårt. Her gir vi navn til og systematiserer en hel rekke helsetilstander. Noen klassifiseres av fellesskapet som mer alvorlige enn andre, og de tilstandene som ikke faller inn under diagnosemanualen ansees heller ikke som legitime sykdommer. Denne tankegangen kan ha overføringsverdi til samfunnets legitimering av sorg og sørgende. Ved å se nærmere på vår tilnærming til ulike typer av dødsfall og etterlatte, kan vi si noe om hva fellesskapet betrakter som høy og lav status.

6.4 Aspekter som virker inn på prestisje

Legitimitet, verdighet, stigma og skam er alle teoretiske begreper som direkte eller indirekte kan relateres til begrepet prestisje. Legitimitet fordi hvorvidt noe ansees som legitimt virker

inn på dets sosiale prestisje. Verdighet fordi noe av det du oppnår gjennom verdiggjøring er sosial prestisje og aksept. Stigma fordi et dokumentert karakteristika ved høyprestisjesykdommer er at de er befestet med lite eller ingen stigma. Skam fordi skam og stigma er tett knyttet opp mot hverandre. Freidson (1970) lenker disse begrepene sammen ved å hevde at sosial klassifisering av sykdommer blant annet er styrt av legitimitet, stigma og alvorgrad. Analysen av bloggtekster om sorg har vist at disse faktorene/aspektene som jeg nevner her også går igjen eller ligger implisitt i tekstene som medvirkende til hvordan vi forstår sorg.

6.4.1 Legitimitet

Sosiologen Weber var opptatt av legitimitet i sammenheng med makt og autoritet. Han så på autoritet som en form for legitimert makt, en ”plikt til å adlyde” som ikke vekker motforestilling fordi makten anses som rettmessig. ”At noe har legitimitet vil si at det er bredt akseptert, enten fordi det er godkjent i lov eller fordi det av andre grunner anses rettmessig eller rettferdig” (Knudsen, 2014). Sykerollebegrepet er eksempel på hvordan legitimitet uttrykkes og virker i helsesystemet vårt ved at noen former for menneskelig uhelse ansees mer *legitime* enn andre. Den syke får tildelt en rolle, og når man trer inn i denne rollen man ikke lenger ansvarlig for sin manglende kapasitet. Den syke kan med dette legitimt avstå fra sine vanlige forpliktelser. Ved at noe legitimeres så sier vi samtidig at vi aksepteres og anerkjenner det. I en studie (Haukalid, 2012) av hvordan helsearbeidere best kan møte mennesker i sorg og krise etterlyste informantene en større anerkjennelse av deres sorg og deres behov. Den samme studien konkluderte også med at det kan synes som at det er stor forskjell på krisehjelp til enkelt mennesker og deres familier og ved katastrofer der det er flere involvert. Flere sitater i datamaterialet mitt virker legitimerende ved at det for eksempel snakkes om sykdom og diagnoser som foranledning til dødsfallet.

6.4.2 Stigma

Et trekk som sitatene i analysen har til felles er at de, eksplisitt eller implisitt, snakker om stigma, skam eller skyld. Stigma ble introdusert av Goffman i 1963 (Goffman, 1963) og er det mest velkjente begrepet innen sykdomsprestisjeforskningen (Album & Engebretsen, 2013, s. 85). Goffman viste at et mangfold av kjennetegn blant mennesker, deriblant sykdommer, kunne være diskrediterende og han beskrev også hvordan stigma er med på å påvirke oppfatningen av en person som helhet. Han delte de ulike typene av stigma inn i tre kategorier: fysiske deformiteter og handikap, brist i individets karaktertrekk som for

eksempel mentale lidelser, avhengighet, alkoholisme, arbeidsledighet og selvmordsforsøk, og den siste kategorien; stigma knyttet til rase, nasjonalitet og religion (Goffman, 1963, s. 4). I følge Lyngstad (2000, s. 2178 – 81) kan vi beskrive stigmatisering som en prosess der en person påføres en ”merkelapp” som skiller personen fra andre. Man oppfattes som annerledes. Denne merkelappen knytter den merkede til negative egenskaper som igjen fører til avvisning og isolering av den stigmatiserte. Stigmatisering kan variere i grad av tilknytning til de negative egenskapene og avvisningen som følger. Pasienters erfaringer med hvordan det er å leve med sykdom og deres møter med helsevesenet er bredt dokumentert (Nettleton, referert i Haldar et al., 2015). Et sentralt funn som går igjen i denne forskningen er at mange av de som søker hjelp erfarer å bli stigmatisert av helsepersonell og andre (Scambler, referert i Haldar et al., 2015). Goffman, referert i Bjerndell & Vallin (2011, s. 17) mener også at det er stor sannsynlighet for at man i sosiale sammenhenger feilaktig kategoriserer personer med et stigma. Personer som selv har ett stigma derimot har mindre tendens til å dømme eller kategorisere. Takket være sine erfaringer kan disse personene forsøke å veilede og hjelpe andre stigmatiserte til å håndtere sitt eget stigma. Gjennom å møte andre med tilsvarende stigma, kan man oppleve normalisering, aksept og hjelp. En slik normalisering et sentralt bidrag inn i ”mine” bloggeres prestisjearbeid.

6.4.3 Skam

Fordi skam og stigma er tett beslektede begreper (Goffman, 1963 s. 7) velger jeg også å si litt om skam. Skårderud (2001) beskriver skam, bevisst eller ubevisst, som en affekt som oppstår av manglende samsvar mellom den mennesket er og den mennesket vil være, mellom forventning og realisering. Skammen kan tre frem av spenningen mellom hvordan individet ønsker å bli sett, og hvordan individet føler at det blir sett. I Aristoteles` verk *Retorikk* (s. 125, overs. 2006) beskrives skam som ”en viss følelse av ubehag og uro angående feiltrinn, enten nåværende, tidligere eller fremtidige, som ser ut til å kunne medføre vanære”. Med dette følger en nødvendighet at man føler skam over feiltrinn som folk synes bringer skam over en, enten over gjerningsmannen eller over dem han bryr seg om. Aristoteles (s. 126) trekker også inn skyldelementet ved å hevde at skammen blir særlig tydelig hvis feiltrinnet ser ut til å være vår egen skyld fordi det da er mer sannsynlig at det skyldes en karakterbrist. Psykolog Tuva Øktedalens doktorgradsarbeid om skam og traumer viser at skam er tett forbundet med skyld, og at en av de største hindringene for å bli bra etter traumatiske opplevelser er skamfølelsen (Thoresen, 2015).

6.4.4 Skyld

Freidson (1970, s. 231-33) beskriver hvordan typer av avvik møtes av samfunnet med ulike type reaksjoner, der et viktig skille går mellom hvorvidt individet holdes ansvarlig for avviket eller ei. Han kommer med flere eksempler på hvordan høy grad av oppfattet ansvarlighet og skyld fører til dårligere oppfølging av helsevesenet. For eksempel beskriver han hvordan behandlingstrengende personer (i utgangspunktet definert som syke) som følge av selvmordsforsøk, alkoholinntak eller uforsiktighet møtes av helsepersonell med mindre respekt og i noen tilfeller manglende behandling og hjelp. Her ser vi hvordan den bakenforliggende årsaken til at personen har blitt syk/skadet gjør at tilstanden gis lav legitimitet. Senere sykdomsprestisjeforskning understøtter Freidsons poenger. Sykdommer som kan knyttes til helsefarlig og lavt ansett adferd gis lav prestisje. Eksempler på dette er skrumplever og lungekreft. Samtidig har ikke dette gyldighet i alle tilfeller. Hjerteinfarkt for eksempel, er høyt ansett på tross av dette kan tilskrives helseskadelig leveste (Album & Engebretsen, 2013, s. 88), men da er det andre faktorer som trekker prestisjen opp. Malterud (2012) knytter skyld opp mot begrepet ”eksemplarisk sykdom” og viser til hvordan sykdommer som i liten grad er selvforskyldte, som har et klart avgrenset forløp og som rammer pasienter med høy status ansees som ”eksemplariske”. På samme måte skal vi se at skyldfølelse knyttet til tap kan innvirke på om et dødsfall eller en sorg ansees som mer eller mindre ”eksemplarisk”

6.4.5 Kjønn, alvorgrad, lokalisering

Malterud (2012, s. 267-70) er også opptatt av kjønn som variabel for å forklare prestisje og hun skriver at typiske kvinnesykdommer rangeres lavt. De er i mindre grad utforsket og menns helseplager oppfattes i større grad som eksemplariske. I følge Bergstrøm (2013) har kvinners sykdommer i større grad blitt oppfattet som mindreverdige, noe som bidrar til marginalisering av kvinnelige pasienter. Sider ved kvinnekroppen har også historisk sett vært skambelagte. I boken *Rødt og hvitt* (Bondevik & Kveim Lie, 2012, s.11) tar forfatterne for seg kroppsvæskene blod og melk, belyst gjennom en rekke ulike perspektiver. Boken avdekker at blod og melk er mye mer enn bare natur, det er også kultur. I mange kulturer oppfattes kroppsvæsker som skitne og urene, og kroppsvæsker er sterkt knyttet til kvinnekroppen gjennom amming (melk), gråt (tårer) og menstruasjon (blod).

En annen faktor som også virker inn på en sykdoms prestisje er *alvorsgrad*, det tredje kriteriet i Freidsons klassifisering (Album & Engebretsen, 2013, s. 85). Sykdommer som inntreffer akutt, som har en kortvarig dramatisk historie og som er akutt dødelige, skårer høyere i prestisjehierarkiet enn for eksempel kroniske sykdommer der disse beskrivelsene er mer fraværende (Album & Engebretsen, 2013, s. 88). I en studie av hjernehinneblødningens prestisje diskuteres det hvorvidt sykdommens høye prestisje blant annet kan forklares med den omfattende risiko og spenning som forløpet og behandlingen av denne sykdommen er assosiert med (Johannessen, 2013b, s. 88).

Hvilket organ sykdommen er *lokalisert* i har også betydning, der sykdommer med utspring i organer høyt oppe i kroppen har høy prestisje. Lidelser som ikke kan knyttes til et spesielt organ er lavt rangert, deriblant psykiske lidelser (Album & Engebretsen, 2013, s. 88). Psykiske lidelser er fortsatt assosiert med stigma og tabu. For eksempel skriver Sletteland (2014, s. 149) at da hun søkte etter bloggere som skriver om egen sykdom, fant hun flere anonyme bloggere blant psykisk syke enn fysisk syke.

6.5 Diagnosesystemet og prestisje

Medisinhistorikeren Charles Rosenberg beskriver sykdom som en komplisert historie som inneholder mye mer enn en biologisk hendelse i kroppen. Sykdom rommer også en individuell identitet, en sosial rolle og diagnostiske navn som avspeiler status og kunnskapsnivå på et gitt tidspunkt. Sykdom finnes først når vi er enige om det, sier Rosenberg, og dette gjør vi gjennom å fatte, svare på og gi den et navn (Johannisson, 1997, s. 15). ”Den sykdommen som har et navn, finnes, og er ikke lenger hjemløs.”, skriver Johannisson (1997, s. 24) og påstår også at ”Alle lengter etter en diagnose” og begrunner utsagnet med alt det en diagnose kan utløse: Den gir bekreftelse for omverdenen, arbeidsgiver, arbeids- og velferdsetaten, og ikke minst en selv. Kan ikke sykdommen avgrenses i form av en diagnose og slik forstås rasjonelt så er det ikke en sykdom, og diagnosen vil derfor ikke være berettiget til oppmerksomhet fra medisinsk hold og trygde/velferdssystemet. I tillegg vil en ny diagnose skape oppmerksomhet, tilføre økonomiske ressurser og legge til rette for nye fellesskap og interessefelt.

Vi har tidligere i kapittelet vist hvordan det å tre inn i en sykerolle kan utløse hjelp og rettigheter fra samfunnet. En sentral forutsetning for å tre inn i en slik rolle er at man har en

diagnose. Men, fordi diagnoser er sosialt konstruerte finnes det ikke noe fasitsvar på hva vi skal benevne som sykt og hva som er naturlig. Et nærliggende eksempel er den pågående debatten i de psykologiske fagmiljøene hvorvidt komplisert sorg skal innlemmes som ny diagnose i diagnosemanualen DSM som ferdigstilles i 2017. Sorg er i dag ikke sykmeldingsgrunn i seg selv, men indirekte kan vilkåret for sykemelding ved sorg oppfylles, fordi tap og sorg noen ganger kan føre til sykdom og sykdomssymptomer (Helsedirektoratet, 2011).

6.6 Prestisje og prioriteringer

Et viktig poeng ved sykdomsprestisjen er at den handler om *uformelle* evalueringer av medisinske tilstander. Dette er kunnskap som er kjent for alle i den medisinske verden, men som med bakgrunn i etiske prinsipper som likhet og likebehandling ikke kan gjøres gjeldende i det offentlige rom. Prestisjeforskjellene er derfor høyst reelle, men samtidig *illegitime* (Album & Engebretsen, 2013, s. 86). I en artikkel om hvordan uformelle sykdomsrangeringer produseres, opprettholdes og videreføres i den medisinske legekulturen (Haldar et. al, 2015) står det:

”Assessments made by professionals affect informal priority settings in the health sector along with pressure from the pharmaceutical industry, patient organizations and media, economic incentives for hospitals and so on. We know, however, that disease prestige cannot be discussed in formal settings, such as board meetings, because the notion that diseases have different levels of prestige contradicts firmly held values about providing equal treatment” (Førde 2012; Priorities-I, 1987; Priorities-II, 1997, referert i Haldar et al., 2015).

Det at sykdomsprestisjen ikke kan ytres og diskuteres eksplisitt, betyr ikke nødvendigvis at den ikke virker inn på våre prioriteringer. Album og Engebretsen (2013) skriver at prioriteringer innen helsevesenet foregår hele tiden, på mikro og makronivå. Mye av dagens forskning er gjort på de såkalte formelle prioriteringene. Men, det er sannsynlig at det også skjer prioriteringer i helsevesenet som ikke har bakgrunn i formelle vedtak; de uformelle prioriteringene. Prestisjeforskerne deler ikke påstanden om at prioriteringer er det samme eller kommer direkte av prestisje, men de regner det som sannsynlig at det er forbindelseslinjer dem imellom (Album & Engebretsen, 2013, s. 89). Brean (2011) levner

mindre tvil om en slik sammenheng i sin artikkel ”Prestisje og prioriteringer”: ”Spiller det noen rolle for pasientene hvordan leger bedømmer sykdommers prestisje?”, spør han. Og svarer: ”Det ser slik ut, fordi sykdommer som rangeres høyt, også prioriteres høyt. Sykdommer det forskes på slik at behandling og prognose bedres, stiger i prestisjehierarkiet – og prioriteres dermed ytterligere”. Album og Engebretsen (2013, s. 91) skriver også at selv om høy prestisje aldri vil kunne fungere som et argument for tildeling av goder, kan et slikt mønster i verdsetting virke slik at visse lidelser sees i et annet lys enn andre. Flere av analysens sitater pensler inn på et slikt mønster i verdsetting. Men, er det slik at etterlattes status kan ha implikasjoner for hvordan vi prioriterer? Dette vil jeg drøfte åpent i oppgavens avslutning.

7 Analyseteori

I følge Andersen, Mose & Norheim (2012, s. 18) består en litterærvitenskapelig analyse kort sagt i å begrunne vår teksttolkning. Hensikten er ikke bare å formidle tolkningen, men også vise frem hvilke forutsetninger den hviler på; *hvordan og hvorfor leser vi teksten som vi gjør?* Her er det blant annet viktig å kommunisere de teoretiske og metodiske betingelsene for analysen. Jeg har benyttet meg av retorikken og språkhandlingslæren som analytisk teori inn i arbeidet med bloggtekstene. Språkhandlingslæren springer ut av den lingvistiske retningen pragmatismen og sier oss noe om hva vi *gjør* når vi bruker språket (Glomnes, 2005, s. 116). Innen retorikken er man opptatt av å påvirke mottager og man anser en ytring som en strategisk handling (Kjørup, 1997, s. 216). Både pragmatikere og retorikere er altså, på hvert sitt vis, opptatt av hvordan et budskap *virker*. Bloggere bruker, bevisst og ubevisst, ulike språklige virkemidler for at budskapet deres skal virke på mottager. Retorikken og språkhandlingslæren sett i lys av hverandre er derfor en nyttig inngang til mine analyser og jeg avslutter dette kapittelet med noen analyse spørsmål som baserer seg på disse teoretiske perspektivene.

7.1 Retorikken – læren om overtalelse

Som nevnt kan tekster utøve makt på ulike måter. Retorikk handler om språkmakt der man behersker virkemidler som bidrar til å skape, fastholde eller forandre virkelighetsbilder, eller kanskje bringe til taushet. Taleren er her et strategisk styrende subjekt (Berge et al., 2003, s. 82). Et avgjørende aspekt er tekstens evne til å overbevise og overtale leseren. Dette bringer oss over på den klassiske retorikken med sine røtter helt tilbake til antikken rundt 400 år f. Kr (Skovholt & Veum, 2014, s. 38). Bratberg (2014, s. 107) definerer retorikk som ”studiet av overtalende språkbruk, dvs. analyse av hvordan budskap formes og fremføres for et publikum og vilkårene for at det vinner frem”. Innenfor den retoriske tradisjonen ser man altså ikke på en tale som en ”nøytral” uttalelse, men mer som en bevisst ”strategisk handling” rettet mot en gruppe tilhørere som innehar en rekke bestemte forutsetninger som følelser, kunnskap og ønsker (Kjørup, 1997, s. 216). Her ligger til grunn at man ikke anser mennesker som kun rasjonelle vesener, men som et vesener med følelser. Følgelig måtte taleren sørge for å oppnå tre ting ved sin kommunikasjon; å belære (*docere*), fornøye (*delectare*) og bevege (*movere*).

For å få til dette benytter retorikeren seg av det som av Aristoteles ble omtalt som de såkalte bevismidlene som skaper overtalelse i en tale; ethos, pathos og logos (Andersen, 1995, s. 33).

Aristoteles` tre retoriske bevismidler

Ethos har med hvordan man fremstår for publikum. I boken *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse* (Lothe, 1996, s. 35) skriver forfatteren at en forteller er karakterisert ved å ha en narrativ autoritet inntil teksten eventuelt gir tegn til det motsatte. Men, hvis teksten etter hvert signaliserer at vi ikke skal tro på avsender, vil hans autoritet undergraves og fortelleren blir upålitelig. Pathos har med emosjoner knyttet til tekstinnholdet å gjøre. For at publikum lar seg overbevise må taleren generere et følelsesmessig engasjement. Hvis avsender ikke klarer å få publikum følelsesmessig engasjert, har man liten sjanse i å lykkes med å nå frem med budskapet (Bratberg, 2014, s. 109). Klarer man å overbevise gjennom pathos er det mer sannsynlig at publikum tenker og handler på den måten man ønsker (Andersen et al., 2012, s. 115). Logos supplerer de to, og står for selve argumentasjonen (Kjørup, 1997, s. 219). Her er det kraften i selve argumentene som overbeviser, ikke følelsene. I følge Bratberg (2014, s. 111-113) er det talens oppbygning med en presis argumentasjon og begrunnende standpunkter som gjør av mottagerne lar seg overbevise når vi snakker om logos. Et viktig poeng når vi holder på med retorisk analyse er at alle de tre appellformene utfyller hverandre, heller enn å være alternativer. Det betyr at taleren har størst sannsynlighet for suksess hvis ethos, pathos og logos understøtter hverandre.

Retorisk analyse og kritikk handler om hvordan en forsker kan analysere den retorikken som har vært brukt (Kjeldsen, 2006), slik jeg gjør i min studie. *Eluctio*, stillæren som beskriver selve den språklige utformingen av talen, er den delen av retorikken som har vært viet størst interesse i vårt århundre (Kjørup, 1997, s. 232). Her står troper og språklige figurer som for eksempel *metaforer* og *metonymier* i fokus (Kjørup, 1997, s. 118). Selv om studien av de stilistiske grep er viktig, er dette bare en av flere elementer som er med å påvirke inn i en kommunikasjon. Det viktigste prinsippet innen retorikken er imidlertid *decorum*; samstemtheten mellom alle de ulike elementene i talen (Kjørup, 1997, s. 219).

Retorikk og etikk

I den klassiske retoriske læren spiller etikken en viktig rolle. Fordi tanken var at retorikken skulle brukes til å søke etter og forsvare det gode, det rettferdige og det sanne ble man lært opp til at taleren hadde et stort ansvar overfor den oppgaven man hadde og overfor sine

tilhørere (Kjørup, 1997, s. 216). Vi står overfor en rekke problemstillinger og utfordringer av etisk art knyttet til bruken av de digitale mediene. Bloggere og brukere av sosiale medier er blant vår tids moderne retorikere, som i likhet med de klassiske retorikerne har et etisk ansvar overfor sine tilhørere. Retorikkens etiske prinsipper må sies å ha like stor gyldighet i dag som for flere tusen år tilbake.

7.2 Retoriske virkemidler i oppgaven

Når vi benytter oss av en retorisk analyse er vi opptatt av språkets verktøykasse i form av hvordan bestemte ord, metaforer og talemåter benyttes i et forsøk på å overbevise (Bratberg, 2014, s. 23). Andersen (1995, s. 70) omtaler retorikkens troper og figurer som et skjønnhetsmiddel. De gjør en tale behagelig å lytte til, de er egnet til å belære, de bringer klarhet til budskapet og ikke minst setter de følelser i sving. Jeg har sett på hvordan bloggerne bruker følgende retoriske virkemidler i tekstene for å overbevise leserne om sitt budskap: metaforer, similer, eksempler, gjentakelser, ironi og retoriske spørsmål.

Metafor

Den viktigste av alle de språklige virkemidlene er metaforen og derfor er evnen til å bruke den spesielt verdifull, skriver Aristoteles i "Poetikken" (Andersen, 1995). Retorikerne så på metaforene og andre lignende troper og figurer som "språklig pynt" som hadde til hensikt å berike språket. De er verktøy for å oppnå noe spesielt med det man ytrer eller skriver (Kjøll, 2013, s. 122). En metafor kan defineres som "å beskrive noe i termer av noe annet som det ikke er", ved at "den overfører betydning fra et område til et annet" (Bergstrøm og Boreus, referert i Engebretsen & Heggen, 2012, s. 28). Disse metaforiske overføringene skjer ofte fra noe velkjent og konkret til noe mer abstrakt (Engebretsen & Heggen, 2012, s. 29). Lakoff og Johnson (2003, s. 9) beskriver metaforens essens som "det å forstå og erfare en ting ut fra en annen". Deres mest kjente eksempel er nok krigsmetaforene, der begreper fra krigsterminologien overføres på dagligdagse begreper som for eksempel en diskusjon. Uttrykk som "jeg knuste argumentene hans", "jeg har aldri vunnet en diskusjon" eller "fyr løs!" strukturerer hva vi gjør og hvordan vi forstår det vi gjør når vi diskuterer. Selv om diskusjon og krig er to ulike handlinger, så omtaler vi diskusjoner på denne måten fordi vi tenker om dem på denne måten, og vi handler ut i fra disse tankemåtene, På samme måte som en diskusjon kan beskrives gjennom slike figurer, skal vi se at flere av bloggerne bruker krigsmetaforer til å utdype, beskrive og gi dybde til sine tekster. Den kjente oldtidsretorikeren

Cicero mente at metaforens fremste fortjeneste består i at den rammer våre sanser direkte (Andersen, 1995, s. 75). Ved å benytte seg av en metafor kan man styre mottagers blick eller tanke i nye retninger og dermed åpne for nye virkelighetsforståelser (Berge et al., 2003, s. 82). En slik funksjon har også metaforene i mine utvalgte sitater. De treffer sansene våre og påvirker oss. Når vi benytter en metafor er to tanker om forskjellige ting aktive sammen, holdt oppe av ett enkelt ord eller en enkelt frase, og meningen er et resultat av de to tankenes interaksjon. ”Ugifte mødre er skitne” er et eksempel på hvordan metaforens kraft oppstår i sammensetningen av to adskilte livsområder i ett og samme utsagn. Interaksjonen skaper med dette en meningsutvidelse ved at det opprinnelige begrepet (ugifte mødre) får en ny og utvidet mening ved å virke i en ny kontekst. Den nye meningen kan oppleves om reduserende eller utfyllende i forhold til fokusordets opprinnelige mening (Berge et al., 2003, s. 84). En annen type metafor som vi også finner igjen i oppgavens datamateriale er *besjeling*; menneskelige egenskaper som projiseres på noe ikke-menneskelig (Andersen et al., 2012, s. 126).

Simile

I følge Andersen et al. (2012, s. 126-127) er similen en figur som viser til likhet mellom forskjellige ting ved at man benytter et sammenlignende ledd, og da som oftest ordet *som*: ”Hun var som en rose”. Similen er mindre påståelig og mer prøvende enn metaforen, men de virker begge ved at de trekker paralleller mellom to ulike fenomener. Når vi bruker metaforer overlater vi til leseren selv å gjøre sammenligningen, mens når man benytter en simile uttrykkes sammenligningen eksplisitt av avsender. Similen et eksempel på en *tankefigur*. I de retoriske tankefigurene spiller ikke ordene den viktigste rollen, her består figuren uavhengig av hvilke ord man benytter. ”Tankefigurene står og faller ikke med ordenes klang og plassering”, men de uttrykker en bestemt mening eller innhold (Andersen, 1995, s. 69).

Eksempel

Bruken av eksempler spiller en viktig rolle i alle typer fremstillinger og de finnes overalt. Eksempler er språklige verktøy til å begrunne et synspunkt, overtale eller kanskje illustrere et poeng, andre ganger til å tydeliggjøre noe abstrakt. Når vi benytter eksempelet i vår kommunikasjon sier at vi ”peker ut av språket” mot et stykke virkelighet, for å understøtte det vi sier. Eksempler brukes blant annet for å binde det konkrete til det abstrakte, det partikulære til det allmenne. Slik ser vi at de enkelte eksemplene kan fremstå som bevis eller illustrasjoner på en større kategori eller et allment utsagn. Fordi eksempler kan tjene som et

bevis, et mønster eller forbilde til etterfølgelse sier også vi at eksempler kan være *eksemplariske* (Eriksen, Krefthing & Rønning, 2012, s. 9). Gelley (1995) skiller mellom to ulike måter der eksempelet kan vise til noe allment, hvor forskjellen ligger i om eksempelet tjener som forbilde eller som illustrasjon. Mens eksempelet hos Platon hadde en grunnleggende filosofisk betydning der eksempelet var en modell eller målestokk på en vertikal akse som skulle representere en idé (forbilde), så Aristoteles på eksempelet som et partikulært tilfelle på en horisontal akse, som hovedsakelig viste til andre enkelttilfeller av samme sort. For at et eksempel skal overbevise må det inneha to ulike egenskaper. Det må være både være unikt ved at det skiller seg ut fra massen og det må være gjenkjennelig ved at det inngår fra en mengde. Ett eksempel er altså *ett* tilfelle av mange - et "eksemplar". Det er også noe *unikt* - "eksemplarisk".

Eksempelet har spilt en viktig rolle helt fra Aristoteles' tid, men på tross av dette har det vært et neglisjert språklig virkemiddel, viet lite oppmerksomhet (Lyons, 1989, s. XI). Dette i seg selv kan ilegge eksemplene makt fordi vi ikke er klar over hvilken kraft det ligger i å bli presentert for et eksempel. Vi påvirkes dermed gjennom ubevisste prosesser. I diskusjonen skal vi se nærmere på hvordan dette kan skje i en mediekontekst der bruken av eksempler spiller en svært viktig rolle. Eriksen et al. (2012, s. 9-10) skriver at vi sjelden reflekterer over at eksemplet er et sterkt kommunikativt redskap, og siden det er ment for å oppleves som direkte beskrivelser av verden, blir de også så mektige, effektive og gåtefulle. Hva som skjer når leseren blir utsatt for et eksempel beskrives av Lyons (1989): For det første har eksemplet en styrke i hvordan det presenteres for leseren. I motsetning til andre retoriske figurer som ikke presenteres eksplisitt i teksten, men som avhenger av at leseren kan forstå og gjenkjenne dem, så annonseres ofte eksempelet direkte i teksten før det skrives ut: "for eksempel"... Måten eksemplet presenteres i teksten er så åpenbar og subtil at kompleksiteten i forholdet mellom språket og det budskapet som oppstår der og da ofte ikke oppfattes av mottageren. Resultatet kan være at vi oppfatter eksemplene som direkte manifestasjoner av virkeligheten. Men, som Lyons videre påpeker (s. IX): å benytte seg av et eksempel er egentlig å ta for seg en virkelighetsoppfatning og "reframe" den i tekstens retning. Han hevder derfor at eksempelet er det mest ideologiske av alle språklige figurer fordi det er så tett knyttet opp mot hvordan verden blir presentert. Samtidig tilslører eksemplene at de er plukket ut og formet i henhold til det som er målet med kommunikasjonen. Et eksempel er aldri funnet, det er skapt (Lyons, referert i Eriksen et al., 2012, s. 10). Dette gjelder også for de mangfoldige eksemplene vi til daglig utsettes for i de tradisjonelle og sosiale medier. Fordi retorikerne

blant annet fokuserer på hvilke konsekvenser språket har for vårt virkelighetssyn, kan vi si at retorikken er en studie av det gjensidige forholdet mellom de språklige strukturer og de strukturene som et samfunn anser for å være sanne (Lyons, 1989). Når bloggere plukker sine eksempler og presenterer dem i en åpen tekst på nettet så bidrar de inn i vår (konstruerte) virkelighetsforståelse.

Bruken av eksempler har hatt ulik funksjon i ulike sosiale og kulturelle sammenhenger. Eksemplets betydning for nye måter å kommunisere på ser vi også i utviklingen av tidsskriftlitteraturen, gjennom bruk av eksempler fra dagligliv eller litteratur, i fortellings-, anekdote og reportasjeform (Institutt for kulturstudier og orientalske språk, 2013). Man kan hente eksempler fra historien og litteraturen eller man kan bruke egne erfaringer og opplevelser (Kjørup, 1997, s. 222), slik bloggere i mitt datamateriale gjør.

Gjentagelse

En annen kjent figur som ofte benyttes i den retoriske stillæren er *repetisjon* i ulike former (Andersen et al., 2012, s. 120). Den mest kjente gjentagelsesfiguren er *anaforen* der man gjentar ett eller flere ord i begynnelsen av flere setninger. Anaforer er særlig velegnet om man appellerer til pathos (Jor, 2003, s. 118), da slike talefigurer har en suggererende, nærmest magisk virkning. Et kjent eksempel på en anafor finner vi hos Winston Churchill, en av vår tids mest kjente talere, der han starter hver setning i sin krigstale med ordene "We shall...". (Jor, 2003, s. 115). Anaforene går inn under de såkalte *talefigurene*, som innebærer at man som oftest spiller på gjentagelse, lyd og rytme (Andersen, 1995, s. 66).

Ironi

Ironi er en tankefigur i form av et bevisst uttrykk for flertydighet som plasseres i teksten. Ordet ironi kommer av det latinske *illudere* som betyr "spøke, spotte", "lure", og representerer et uttrykk som betyr det motsatte av det taleren mener (Eide, 2004, s. 8). Kjeldsen (2006, s. 200) skriver at "med ironien setter man spørsmålsteget ved eller tar avstand fra det man bokstavelig sier". Ironiens virkning springer ut av motsetningen, spenningen eller kontrasten mellom det som sies og det som menes, og denne spenningen mellom uttrykk og intensjon kan ha en argumenterende effekt. I analysen skal vi se at ironien som plasseres i teksten samtidig virker som en språkhandling, som en argumentasjon. Retorikken og språkhandlingene virker altså sammen og i hverandre i tekstene. Sammen med *paradokset* er ironien egnet til å tjene den kritiske fornuft (Andersen et al., 2012, s. 122), og på lik linje med

flere av de andre retoriske virkemidlene kan ironien tvinge frem aktivitet i tilhørernes sinn (Jor, 2003, s. 105). Jor skriver også at ironi er en risikabel figur fordi man ikke mener akkurat det man sier. Når man pakker ironi inn i ord kan man lett misforstås. Man skal derfor være trygg på sitt publikum før man bruker denne figuren.

Retorisk spørsmål

En figur med virkning i slekt med ironien er det retoriske spørsmålet (Jor, 2003, s. 105). Denne figuren ligger under gruppen av syntakser; figurer som består i å uttrykke en mening eller et innhold gjennom en annen type setning enn det som er normalt. For eksempel er setningen "Skulle jeg ha sittet der uten å gjøre noe?" egentlig en påstand om at det var helt nødvendig at man foretok seg noe (Andersen, 1995, s. 77). Ved å benytte seg av retoriske spørsmål tilføres kraft og pathos til budskapet (Andersen et al., 2012, s. 120), og stilistisk sett tilføres en tale eller tekst mer liv og friskhet ved bruk av retoriske spørsmål enn ved å ytre budskapet med rene ord (Jor, 2003, s. 105). I følge Eide (2004, s. 80) brukes retoriske spørsmål kun for retorisk effekt, og de presenteres slik at svaret er gitt på forhånd. Slik aktiviseres tilhørerne ved at de selv må finne svaret på spørsmålet (Jor, 2003, s. 105). Flere sitater i denne oppgaven er retoriske spørsmål som får en slik effekt; leseren blir tvunget til å ta et standpunkt eller i det minste tenke seg om.

7.3 Pragmatismen

7.3.1 Langue og parole

Frem til 70-80-tallet var den moderne språkvitenskapen i stor grad opptatt av språket som system, der særlig lingvisten Ferdinand de Saussure var retningsgivende. Saussure, som var inspirert av 1800-tallets naturvitenskaper, beskrev språket ved å påvise generelle utviklingslover for språk. Han skilte språk fra kommunikasjon ved at han holdt språksystemet adskilt fra ytringene: "språket (langue) er språksystemet som kan utledes av summen av ytringer som finnes (parole)". Saussures strukturalisme fokuserte altså på hvordan språket er bygget opp, ikke hva det har å si oss (Glomnes, 2005, s. 31). På 1960-tallet skrider det frem nye språklige vitenskapstradisjoner som en motsats til den strukturalistiske språkvitenskapen som fremhevet språket som objekt adskilt fra brukerne. Nå blir språket i bruk, språket som handling, mye viktigere. Diskursanalysen, semiotikken og dagligspråkfilosofien er eksempler på slike vitenskapsretninger. Felles for disse retningene er at de har et pragmatisk perspektiv på språk, hvilket innebærer beskrivelser av hvordan språket brukes og hvordan vi snakker

sammen (Glomnes, 2005, s. 54) og at man er mer opptatt av bruk og handling enn sannhetsbetingelser og logikk (Glomnes, 2005, s. 64). Skillet mellom langue og parole kan eksemplifiseres på følgende måte; med et pragmatisk perspektiv vil man legge vekt på *handlingene* (å dikte, å vitse, å unnskyldte). Med et strukturalistisk perspektiv vil man derimot vektlegge tekstens *struktur* (diktet, vitsen, unnskyldningen) (Glomnes, 2005, s. 90).

7.3.2 Om pragmatismen

Pragma betyr handling og spiller hen på at språkbruk er handling. Hvordan bruker vi språket og hva foregår når vi kommuniserer?, er spørsmål en pragmatiker vil stille seg. En lignende tilnærming finner vi også i denne studien: *hvordan bruker bloggerne språket og hva foregår når de kommuniserer?* Pragmatikken kan defineres som ”studiet av kontekstens bidrag til ytringers mening”, der kontekst også kan bety sammenheng. En setnings kontekst avgrenser tolkningsmulighetene og styrer de forventningene vi har til ytringen. Kontekst defineres her som både språklige og ikke-språklige omgivelser for en ytring eller en tekst. I motsetning til positivistene som hevdet at det finnes klare, bevisbare fakta, hevdet tilhengerne av den pragmatiske tradisjonen at språket er med på å regulere og dermed definere virkeligheten. De mente også at det sanne og det gode er ikke evig gitt, det viser seg i praksis. Et viktig poeng her var troen på at det er fellesskapet, konsensus og kamp som avgjør hva som er sant og godt. Når vi har et pragmatisk perspektiv innebærer det at vi ser på hva folk gjør når de sier noe. For eksempel kan vi si at det å klage, spørre, true eller belære er handlinger (Glomnes, 2005). Dette bringer oss over på språkhandlingslæren som kan sees på som en reaksjon på de begrensningene som fantes innen den analytiske filosofien. Språkhandlingsteoretikerne forsøkte å påvise at språket er mer enn utsagn om verden som enten er sanne eller falske (Lindegaard, 2010, s. 49).

7.3.3 Språkhandlingslæren

Særlig retningsgivende for språkhandlingslæren var den engelske filosofen John L. Austin og den amerikanske filosofen John R. Searle. Austin ble, gjennom sin lingvistiske fenomenologi, en sentral bidragsyter til dagligspråkfilosofien, som fortsatt i dag er sentral når vi diskuterer hva språk er. Han jobbet frem en viktig språkfunksjon som rommer de ytringene som skaper en ny situasjon idet de blir ytret; tale- (eller språk) handlingene (Glomnes 2005). Austin hevdet at alle typer språkbruk uttrykker handlinger i forskjellig grad og på ulike måter (Austin, referert i Lindegard 2010, s 53). I boken *How to Do Things with Words (1962)*

videreutvikler Austin språkhandlingslæren og sier blant annet at ”alle ytringer er en form for handling” (Glomnes, 2005). Austin (1969, s. 6) innfører begrepet ”a performative” (av det engelske verbet to perform, å utøve) om en del setninger eller ytringer. I følge Skovholt & Veum (2014, s. 85) kan en ytring realisere flere språkhandlinger på en gang. Dette skal vi se eksempler på i analysen der en del av sitatene realiserer ikke bare én, men flere språkhandlinger på samme tid. Fordi språkhandlinger er handlinger utført av *talere* som uttrykker ord, ikke av ordene i seg selv, vil kontekst og intensjoner spille inn for hvilket budskap som presenteres (Searle, 1969, s. 28). I diskusjonen vil jeg si noe om hvordan konteksten (samfunnets konsensus om hva som har høy status) som tekstene befinner seg i kan påvirke kommunikasjonen.

Searle videreutviklet Austins teorier i klassikeren *Speech Acts (1969)*, der han opererer med fem ulike språkhandlingstyper (Glomnes, 2005, s. 66). Tre av de fem språkhandlingstypene som presenteres her, (Searle, referert i Glomnes, 2005), finner vi igjen i mitt datamateriale:

1) *Påstander (konstateringer)* er en form for beskrivelser der handlingen som utføres er å si noe om hvordan verden er, for eksempel ”månen er gul”. For at et utsagn kan ansees som en påstand må det kunne vurderes som sant eller falskt og påstanden det dreier seg om må være gjeldende uansett om det blir sagt eller ikke. Det er kun ved påstander at det å spørre etter sannhet er relevant. I følge Searle ”tilbyr språket en form som impliserer at det som sies er sant”, der det vi kaller sannhet impliserer en relasjon mellom utsagn og referanse. Først foreligger det altså et faktum, deretter blir det beskrevet. Siden vi ofte ikke er i stand til å kontrollere sannhetsverdien i et utsagn, så blir avsenders troverdighet av stor betydning for om vi godtar påstanden eller ei (s. 66).

2) *Reguleringer (direktiver)* er språkhandlinger som har som intensjon å regulere andres adferd, for eksempel ”ikke trakk på blomstene”. Adferdsreguleringen skjer ved at man påvirker mottagers handlinger og holdninger. Disse typer språkhandlinger er vellykkede hvis man ser en endring i adferd. I motsetning til påstander, der man først har en virkelighet som følges av ord, så har man ved reguleringer den motsatte tilpasningsretningen; ordene kommer først, så en endret virkelighet. Ytringen er vellykket hvis mottager utfører det ytringen ber om. (s. 67).

3) *Løfter (kommissiver)* er forpliktelser som senderen pålegger seg selv, som for eksempel ”jeg besøker deg på søndag”. Løfter går samme vei som reguleringene; først presenteres et

løfte før det så oppfylles. Troverdighet og oppriktighet er også for denne typen språkhandlinger viktig for å nå gjennom med budskapet. Man må kunne regne med at avsender mener det han sier. En forutsetning for at et løfte skal være vellykket er at det er mulig å oppfylle løftet (s. 67-68).

4) *Kvalifiseringer* er det som først fikk betegnelsen språkhandlinger av Austin. Dåp, vielse og domsavsigelse er eksempler på kvalifiseringer: ”Herved erklærer jeg dere for rette ektefolk å være”. Her blir ord og handling til ett, handlingen er umulig uten ordene. Ved bruk av kvalifiseringer er avsenders status og kompetanse avgjørende, samt rommet der kommunikasjonen finner sted. En dommers illokusjon er ikke en dom hvis den ikke finner sted i en rettssal (s. 68).

5) Den siste av Searles fem språkhandlingstyper er de såkalte *ekspressivene*, som for eksempel ”jeg elsker deg”. Ekspressivene har som intensjon å uttrykke følelser og subjektive oppfatninger. Her forventer vi at avsenders ytring er et oppriktig uttrykk for vedkommendes opplevelse, at man for eksempel virkelig elsker noen hvis man ytrer dette (s. 68).

Kort oppsummert kan vi si at konstateringene forteller oss noe om hvordan verden er, direktiver, kommissiver og kvalifiseringer regulerer det sosiale livet og ekspressivene gir den enkelte mulighet til å bli hørt som subjekt. Et viktig avsluttende poeng er at språkhandlingene kan si oss noe om hvordan språk og tekster er sosial samhandling. Når vi kommuniserer er vi i interaksjon med hverandre, og gjennom våre ytringer så kommer også våre holdninger til den eller det vi snakker om til uttrykk (Skovholt & Veum, 2014, s. 80). Mine informanter er bærere av en rekke holdninger og tanker om sorg og status. Disse holdningene kommer til uttrykk gjennom tekstenes retoriske virkemidler og språkhandlinger.

7.4 Retorikken og pragmatismen sett under ett

Grunnen til at jeg har valgt å bruke både retorikken og pragmatismen som teoretiske lyskastere i min oppgave bunner i at de har en del likhetstrekk. De er begge opptatt av hvordan språk virker, de leter ikke etter sannheter og de forholder seg til samhandlingen mellom avsender og mottager. Vi kan derfor koble disse to innfallsvinklene til språk og se dem sammen i bearbeidingen av datamaterialet. Dagligspråkfilosofien ser etter vellykkethetsbetingelser fremfor språket som objekt eller kriterier for sannhet (Glomnes, s.

64). Det samme gjør retorikken gjennom sitt ideal om sannsynlighet fremfor sannhet. Austins språkhandlingslære førte til at studiet av språk ble uatskillelig fra studiet av menneskelig samhandling (Glomnes, 2006 s. 72). Retorisk inspirerte litteraturforskere mener at alle tekster påvirker sine lesere på ulike måter, og de analyserer tekster for å vise hvordan denne påvirkningen skjer (Andersen et al., 2012, s. 119). Den amerikanske litteraturforskeren Wayne C. Booth (referert i Andersen et al., 2012, s. 128) mener at vi kan finne retoriske aspekter i all litteratur og at enhver tekst vil påvirke sine lesere og lede dem til å se på tilværelsen på en bestemt måte.

7.5 Analysestrategi

Problemstillingen *Hvordan bidrar språket i bloggtekster til å skape forståelse for opplevelser av sorg?* er valgt med det for øye å utforske hvordan forestillinger om rang og prestisje innvirker på fremstillinger av sorg i det offentlige rom. Språkhandlingsteorien har vært et nyttig verktøy inn i analysearbeidet ved at det kan si noe om hvordan bloggernes språk (sannsynligvis) virker på oss. Ved hjelp av teorien om språkhandling er det lettere å forstå hva som skjer i tekstene. Bloggerne formulerer nemlig ikke bare setninger bestående av ord, de utfører også en rekke handlinger via språket, som for eksempel å advare, å opplyse, å påstå eller dele sine emosjoner. Fordi disse handlingene kan påvirke hvordan vi oppfatter og forstår fenomenet sorg, kan teori om språkhandling bidra til å svare på problemstillingen. Retorikken som teori har også noe å tilføre analysen ved at bloggernes virkemidler for å overbevise trer tydeligere frem. Tekstene ”snakker nemlig ikke rett ut”, de inneholder en rekke mer eller mindre skjulte språklige virkemidler som kan påvirke vår forståelse av fenomenet sorg.

De ovennevnte teoretiske begreper har med dette blitt operasjonalisert inn i tre analytiske spørsmål:

1. *Hvilke retoriske virkemidler presenteres i tekstene og hvordan virker de?*
2. *Hvilke språkhandlinger gjør bloggerne bruk av?*
3. *Hva sier bloggtekstene om rang- og prestisjeforestillinger knyttet til sorg?*

8 Analyse

8.1 Retoriske virkemidler og språkhandlinger i tekstene

Fordi språkhandlingene er tett forbundet med de retoriske virkemidlene har jeg valgt å behandle de retoriske virkemidlene ett for ett, men trekker inn språkhandlinger underveis. Denne strukturen har jeg valgt fordi språkhandlingene aktiveres på samme tid som de retoriske virkemidlene kommer til syne i tekstene. Skulle jeg ha behandlet språkhandlingene og retorikken hver for seg, hadde jeg uhensiktsmessig måttet presentere sitatene gjentatte ganger i analysen. I analysens siste del skifter jeg noe fokus ved at jeg forlater virkemiddelanalsen og ser mer helhetlig på hvordan tekstene snakker om verdighet. Dette fordi tekstene flere steder penser inn på temaer som verdighet, aksept og anerkjennelse, men uten at de inneholder konkrete språklige virkemidler omtalt i teorikapittelet.

8.1.1 Metaforer – språklige smykker i tekstene

Flere steder i tekstene benytter bloggerne seg av metaforer for å tydeliggjøre sine poeng, som for eksempel i B1 der teksten innledes med et bilde av bloggeren med sitt nyfødte barn ved brystet, sammen med bildeteksten ”Verdt både blod, svette og tårer”:

"Mens jeg lå der inntil den lille datteren min, som lå inntullet i et helseteppe og smattet på ermet av den litt for store, utvaskede sykehusbodyen, kunne jeg ikke la være å føle på en dyp og rå takknemmelighet".

Her skildres den sterke og spesielle morsfølelsen mange kjenner på disse første timene etter man har blitt foreldre gjennom metaforen "dyp og rå takknemmelighet". Ordene *dyp* og *rå* er virkningsfulle ord som satt sammen med takknemmelighet sier noe om at det er sterke følelser i sving og at hun ikke tar det hun har fått for gitt. Det bygges med dette en bro over til den videre teksten som handler om angsten, usikkerheten og sorgen over det å *ikke* få dette etterlengtede barnet. Å bruke kontraster på denne måten underbygger og forsterker tekstens poeng.

I bloggerens beskrivelse av en kunstners fotoprojekt om infertilitet benyttes også flere metaforer:

”Derfor synes jeg dette fotoprojektet til Kerry Payne var så sterkt og flott. Gjennom ett år har hun dokumentert den bokstavelig talt blodige kampen hun selv-og samtidig også kvinner til alle tider- har kjempet for å få barn. Såre, melankolske bilder som viser lengselen etter å bli mor, og sorgen når det hver måned kommer en tydelig beskjed om at det ikke ble noe av denne gangen heller”.

Ordene *blodig kamp* leder oss inn på et spor som forsterker poenget hennes. Hun har valgt en vanlig metafor der man henter begreper fra et militært språkregister, som for eksempel å vinne en diskusjon eller velge en angrepsvinkel. Her er det egenskaper fra fenomenet krig; *å kjempe en blodig kamp* som overføres til et annet fenomen; *å mislykkes i å bære frem et barn*. Blodig kamp har en rekke negative konnotasjoner som opplevelser av frykt, smerte, skade og død. Budskapet forsterkes ved at ord og følelser assosiert med blodige kamper overføres til spontanabort og infertilitet. Slike hendelser kan også innebære frykt, smerte, skade og død. Sansene våre rammes nært og direkte. Det ligger også en dobbelthet i metaforen ved at den spiller på kvinnens menstruasjon og blødninger, som også kan ha overførbarhet til blod i kamphandlinger. Innlegget er illustrert med et fargebilde som gir oss assosiasjoner til blod og menstruasjon. Budskapet forsterkes ytterligere gjennom måten bilder og tekst er plassert sammen.

Vi finner også en metafor i bloggerens beskrivelse av bildene i fotoprojektet. Ved å overføre de menneskelige egenskapene ”sår” og ”melankolsk” til bilder (besjeling) bringes vi nærmere bloggerens følelse av lengsel og savn. Metaforenes plassering i teksten bringer leseren opp på scenen og viser oss noe mer enn bare det som sies; man kommer enda tettere innpå det hun opplever. Bloggeren sier ikke bare at ”dette er vanskelig”, men hun viser at det er det ved å formidle en stemning. Ved at begreper fra helt andre livsområder overføres på en ny kontekst blir det lettere å forstå hva disse kvinnene gjennomgår. Den dramatiske effekten som metaforene her har, og den identifikasjonen som dette skaper hos leseren er en viktig del av det verdighetsarbeidet hun bedriver.

Også en som kommenterer på B2 benytter seg av en krigsmetafor i sin argumentasjon:

”Depresjon, angst, PTSD, multipel personlighetsforstyrrelse, suicidalitet, OCD, psykoser... det er SYKDOMMER, alle sammen. Sykdommer som er utmattende å leve med. Denne

utmattetheten kan forårsake depresjoner og selvmordstanker. Mennesket som blir rammet er SYK. Ikke døm de for å tape kampen, det er ikke deres feil”.

Her ser vi hvordan én og samme metafor benyttes i to helt ulike kontekster. Effekten er like fullt den samme; bloggerne formidler en stemning som gir oss assosiasjoner til krigen og kampen mot noe uønsket. I B2 fremmes det en påstand om at mange ser på dem som tar livet sitt som feiginger. Personen som kommenterer her viser at hun ikke er en av dem. Metaforen ”å tape kampen” brukes for å overbevise leseren om at det å ta livet sitt ikke er noe man skal stilles til doms for, men at man har kjempet en hard kamp der man tilslutt måtte gi tapt. ”Å tape en kamp” rommer noe annet enn aktivt å velge livet vekk. Grad av skyld er et aspekt som ligger implisitt i teksten. Siste setning kan leses som en regulering av våre eventuelle dømmende holdninger overfor de som tar sitt eget liv og med dette øke statusen.

I B3 omtales sorgen etter å ha mistet noen i rusdød ved hjelp av en interaksjonsmetafor:

”Ofte er sorgen de pårørende sitter igjen med en stille og skamfull sorg, selv om de vet at de har gjort alt de kunne og litt til”.

Kraften ligger her i sammensetningen av de to adskilte livsområdene sorg og stille/skamfull i ett og samme utsagn. Denne interaksjonen skaper en meningsutvidelse ved at det opprinnelige begrepet (sorg etter rusdød) virker i en ny kontekst og slik får ny og utvidet mening. Beskrivelsene av en sorg som *stille og skamfull* handler om menneskelige følelser som usynliggjøres, som eksisterer i det skjulte. Begge ordene kan på hvert sitt vis assosieres med ord som taus, lavmælt, skjult, tildekket, ikke eksisterende, fortrengt og uønsket. Metaforen har den effekten at vi kommer nærmere innpå følelser som etterlatte ved rusdød kan slite med. Den kan også si noe om hvilket blikk man erfarer at samfunnet har på en selv. Man kan tolke teksten som at det ikke er rom for denne type sorg i samfunnet, at den må holdes skjult. Den siste delen av setningen antyder at stillheten og skammen knyttet til rusdød-sorgen kan ha sammenheng med plassering eller følelse av skyld hos de etterlatte. Teksten rommer også en språkhandling (regulering) via en korrigerende av slik plassering av skyld. Sitatet synliggjør hvordan språket kan styre vårt blikk i nye retninger og åpne for nye virkelighetsforståelser. Metaforer og regulering gjør leserne oppmerksomme på at de som mister noen i rusdød kan føle på krav til fortielse og på skam og skyld selv om de har gjort alt de kan for å hjelpe.

Etterlattes vonde erfaringer tematiseres også i B2 der bloggeren tar et oppgjør med dem som snakker nedsettende om mennesker som har tatt sitt eget liv:

”Dette er noe av det verste jeg kan høre. Man legger tunge stener i sekken til mennesker i dyp sorg. Fy faen! Det er de som er feiginger, som trenger å heve seg på andres tragedier. Skam dere”.

Metaforen *å legge tunge stener i sekken* er med på å visualisere følelsen av stigma og fordømmelse som bloggeren mener at etterlatte ved selvmord kjenner på. Foruten å tydeliggjøre følelsen via en metafor så *gjør* teksten også noe: den fordømmer og ber dem som omtaler selvmordsrammede negativt om å skamme seg (regulering).

8.1.2 Eksempler – tilskårete og utplukkede utsnitt av verden

Som nevnt i teorien så er en vanlig måte å argumentere retorisk fra det spesifikke til det allmenne på at man benytter seg av *eksempler*. Alle blogginnleggene bruker eksempler for å begrunne, overtale eller illustrere sine poeng. For at et eksempel skal ha en virkning på mottager må det være unikt, men også en del av en serie. Det må skille seg ut fra massen og det må inngå i en mengde. I B1 bruker bloggeren seg selv som et bevis og en illustrasjon ved å dele både da det gikk galt og da de lykkes med å få barn. Hun er *både* vanlig og unik på samme tid; hun er en av mange, hun er som deg og meg og vi kan kjenne oss igjen i henne. Hun er en i en rekke av mange *eksemplarer*. Samtidig er hun unik fordi hun er et kjent i det offentlige rom, hun innehar en spesiell rolle som talsperson, og akkurat den sorgen hun opplever med å ha spontanabortert - den er unik. Derfor kan vi også si at hun er *eksemplarisk*.

Så lanseres et nytt eksempel ved at fokus flyttes over på venner av henne som også sliter med infertilitet. I kraft av å være akkurat disse vennene er de unike, de har sine unike historie med å være barnløse. Samtidig er de en av mange, alle de som forgjeves forsøker å få egne barn:

”Jeg kjenner venner som har slitt i årevis og som fortsatt ikke har fått barnet de så gjerne ønsker seg. Dette er det vanskelig å snakke høyt om”.

Noe av det som gir budskapet gjennomslagskraft er vår manglende bevissthet på hvordan eksemplene virker. Her ligger mye av eksempelets kraft. Eksempler er alltid plukket ut og

formet i henhold til det som er målet med kommunikasjonen, men like fullt kan mottagerne oppfatte eksemplene som direkte manifestasjoner av virkeligheten. Det at eksemplet er ment for å oppleves som en direkte beskrivelse av verden gjør det mektig og effektivt, fordi vi ser ikke samtidig alle de andre eksemplene (alle de andre som opplever det samme, men som *ikke* blogger om dette). Når bloggeren på denne måten ”peker ut av språket” mot et stykke virkelighet (seg selv og sine venner) som hun gjør flere ganger i innlegget så gir dette leseren en forståelse av hva avbrutte svangerskap ”er”, hva det ”handler om”. Hennes presentasjon av verden gjennom språket kan påvirke våre forståelser av slike tapserfaringer.

Følgende sitat som ble behandlet under 8.1.1, fungerer også som et eksempel:

”Derfor synes jeg dette fotoprojektet til Kerry Payne var så sterkt og flott. Gjennom ett år har hun dokumentert den bokstavelig talt blodige kampen hun selv -og samtidig også kvinner til alle tider- har kjempet for å få barn. Såre, melankolske bilder som viser lengselen etter å bli mor, og sorgen når det hver måned kommer en tydelig beskjed om at det ikke ble noe av denne gangen heller”.

Kerry Payne trekkes her frem som et eksempel på ”noe kvinner i alle tider har slitt med”. Hun dokumenterer sin personlige unike sorg over ikke å få barn (*hun er eksemplarisk...*), samtidig som hun inngår i den store mengden av alle de tusenvis av kvinner som opp gjennom tidene har mislykkes i å få egne barn (*...men også ett eksemplar*). Ved å vise til Payne og hennes prosjekt gjøres noe abstrakt til noe mer konkret. Samtidig gis erfaringen legitimitet ved å vise til alle kvinnene som opp igjennom har kjempet disse kampene (*normalitet og ikke avvik*). Sorgen over avbrutte svangerskap personifiseres altså gjennom eksempelet, og det forsøkes ”løftet” ved at man viser til mengden av kvinner som har erfart svangerskapsavbrudd. To språkhandlinger kommer også til syne i teksten: En påstand (konstatering) om at spontanabort er noe som har skjedd i alle tider. Vi blir fortalt noe om hvordan verden er gjennom fakta. Ifølge Searle er gyldighetskravet til en påstand at den kan vurderes om sann eller falsk, noe man kan ved denne uttalelsen. Sitatet har også et sterkt emosjonelt innslag (ekspressiv).

I sitatet som følger er eksempelet deg og meg som leser teksten, og budskapet er presentert som et retorisk spørsmål. To språklige virkemidler kombineres i samme setning:

”Fortalte du venner om det da dere prøvde å få barn? Hvorfor tror du infertilitet er så vanskelig å snakke åpent om?”.

Her tydeliggjør og begrunner eksempelet tanken om at spontanabort og infertilitet kan oppfattes som tabu- og skambelagt. Eksempelet får sin virkning via de samme mekanismene som tidligere beskrevet; Hver enkelt leser hvis spørsmålet er rettet mot skiller seg ut fra massen i kraft av å være en unik person. Samtidig inngår de alle fra en mengde, de er ett av mange eksemplarer som hemmeligholder at de prøver å få barn. I dette tilfellet får virkemiddelet også ekstra kraft fordi leseren ikke er bevisst på at hun selv fungerer som et eksempel når hun leser teksten, og fordi det spilles på en ambivalens de fleste kan kjenne seg igjen i. Ved å peke på leseren (som med en viss sannsynlighet holder forsøk på graviditet skjult), blir leseren bevisstgjort over sitt eget hemmelighold og hvorfor så mange av oss handler slik.

I B3 introduseres vi også for eksempler, her gjennom en personlig historie om en kvinne som får politiet på døren med budskapet om at datteren er død:

”Kristine hørte dørklokken ringe. Hvem ringer på døren klokken 23 om kvelden, rakk hun å tenke irritert før hun åpnet døren. På utsiden står en ung politimann med et alvorspreget blikk. Kristine kjente angsten komme krypende. Hun hadde spilt av denne scenen så mange ganger om kveldene og nettene før hun fikk sove. Politimannen snakket, men Kristine hørte ikke. Hun hadde sett alt hun trengte i det unnvikende blikket hans. Kristines datter var en av de 262 menneskene som gikk bort etter overdose av opiater i 2012.

Mange pårørende har mottatt den beskjeden som Kristine fikk. 5500 mennesker har omkommet av overdoser av narkotika i Norge siden man begynte å registrere dette. Mange pårørende har andre barn å ta seg av som skal ha omsorg, oppmerksomhet og anerkjennelse. Pårørende er mer enn mor og far, de er søsken, venner og kjærester. Overdosedødsfall berører mange. Hva gjør det med en mamma eller en pappa å ha en sønn eller en datter i aktivt misbruk?”.

Her "peker bloggeren ut av språket" mot et stykke virkelighet; Kristines personlig historie om datteren som dør. Kristines historie er helt unik, men som vi leser videre, så føyer den seg også inn i rekken av mange andre etterlatte-historier (pårørende til 5500 mennesker i Norge). I dette tilfellet fungerer Kristines historie som en illustrasjon. Forklart med Aristoteles´

eksempellogikk kan vi si at hun er et partikulært tilfelle på en horisontal akse som viser til andre enkelttilfeller av samme sort (Gelley, 1995). Eksempelen gir oss et innblikk i livet som pårørende til rusavhengige, gjennom Kristine bringes vi tettere på. Blant annet snakkes det om angst og vi skjønner at hun har ligget våken mange netter og vært redd for å miste datteren. Å lese om hvordan livet som pårørende/etterlatt til mennesker med rusproblemer er, uttrykt gjennom en subjektiv stemme kan være med på å øke forståelsen for disse tapsopplevelsene. Eksempelen plasseres også i en større kontekst gjennom en påstand der det ytres noe om omfanget av problemet i en nasjonal kontekst. Språkhandlingen gjør leserne oppmerksomme på at dette er erfaringer som denne kvinnen langt fra er alene om å oppleve. Hennes historie er riktignok unik, men det finnes mange lignende historier. Kort oppsummert kan vi si at kombinasjonen av fakta- og følelser forsterker budskapet. Man blir følelsesmessig involvert, samtidig som man gjøres oppmerksom på omfanget av problemet (både i antall og ved å vise at ikke bare de aller nærmeste rammes når noen tar en overdose).

I B2 introduseres vi for et annet eksempel. Her forteller en kvinne om en hendelse der hun opplevde omgivelsene som dømmende, hvordan hun møtte denne fordømmelsen og hvordan hun forklarer sin manns handling på en annen måte enn det omgivelsene gjorde.

”Da jeg kom til en tidligere arbeidsplass og fortalte at min daværende mann hadde tatt sitt liv kvelden før, ble jeg møtt med nettopp det. ”fy faen, så egoistisk “. Jeg klarte i min sjokktilstand å se denne personen i øynene og si et klart og tydelig ”NEI, var det noe han IKKE var, var det egoistisk “.....Stoppa munnen hennes rimelig kjapt!

Jeg mener at en del av de som tar selvmord, lager seg sin egen overbevisning om at verden blir et bedre sted uten de, altså en nokså forvrengt oppfatning hos de som blir igjen. Men noe den avdøde rettferdiggjør sin handling på. Misforstått ”omsorg”, ikke egoisme”.

Som beskrevet i avsnitt 1.5.2 kan avdødes status gjøre noe med hvordan sorg føles og kommer til uttrykk. Sitatet over kan leses som et forsøk på å forklare og beskytte de som har tatt sitt eget liv, å ”øke deres status”. Denne kvinnens holdning til at selvmord handler om ”misforstått omsorg” og ikke egoisme rommer en større medmenneskelighet og forståelse for hva disse menneskene har slitt med, enn det hennes kollegaer uttrykte. Ved å bli eksponert for henne som et eksempel på hvordan man kan se på selvmordshandlingen, tilbys leseren et annet perspektiv. Dette handler om verdiggjøring.

8.1.3 Similer – å sette noe opp mot noe annet

Bruk av similer, sammenligninger, er et språklig grep som går igjen mange steder i datamaterialet ved at ulike tapserfaringer settes opp mot hverandre. Her sammenlignes det å få et funksjonshemmet barn med det å få et friskt barn:

”Jeg vet at du er en veldig reflektert dame og ikke mente kommentaren din slik, men en venninne av meg, som har en vidunderlig liten gutt som fikk en hjerneskade under fødselen og derfor har forsinket motorisk og mental utvikling, har flere ganger sagt til meg at folk er veldig vennlig og respektfull i forhold til sønnens funksjonshemming, men det som sårer er de ubevisste kommentarene som folk kommer med, nettopp som denne. “Hvert friske, sunne barn føles virkelig som et mirakel”. Som om hennes lille gutt ikke er det. Og slikt som at “kjønn spiller ingen rolle, så lenge barnet er friskt.” Det er klart alle ønsker seg friske barn, men det er jo trist for de som ikke har fått det å høre ting som antyder at deres barn ikke er en glede og et mirakel selv om det jo også ligger en stor sorg i det at baret er sykt”.

En av dem som kommenterer beskriver her en venninnes følelse av nedgradering. Denne venninnen har ”klart” å få barn, så hun kjenner ikke på den sorgen og skammen som en del av de andre i B1-forumet gjør. Men, hun lever med en annen form for sorg og skam; følelsen av at hennes barn vektes lavere, at det er mindre ”eksemplarisk” enn friske barn fordi det er født med en funksjonshemming. Så sammenlignes friske barn med funksjonshemmede barn for å vise oss at på tross av ulikhetene i fysisk funksjon, så er likheten viktigere: barn med funksjonshemninger er selvsagt også en glede og et mirakel for sine foreldre. Similen benyttes for å fremme verdighet og aksept for barn med funksjonshemninger.

En annen form for sammenligning finner vi i en av kommentarene på B2-teksten der det sammenlignes hvordan vi forholder oss til kreftdøden versus selvmordet. Legg særlig merke til hvilke ord som er skrevet med store bokstaver:

“When cancer takes a life, we blame cancer.

Depression is a disease.

Don` t blame the victim for losing the fight.

Depresjon, angst, PTSD, multipl personlighetsforstyrrelse, suicidalitet, OCD, psykososer... det er SYKDOMMER, alle sammen. Sykdommer som er utmattende å leve med. Denne utmattetheten kan forårsake depresjoner og selvmordstanker. Mennesket som blir rammet er SYK. Ikke døm de for å tape kampen, det er ikke deres feil”.

I avsnitt 6.5 ble vi gjort oppmerksomme på diagnosers kraft. Johannissons påstand (1997) om at ”alle lengter etter en diagnose” handler om bekreftelse fra omverdenen, og at vi med dette får et navn på noe vi ønsker å forstå og forklare. I sitatet er nettopp ordene ”sykdom” og ”syk” uthevet med store bokstaver. Slik gjøres leseren oppmerksom på at selvmordsatferd handler om sykdom og ikke menneskelige feil. Slik forsøker tekstene å legitimere det som skjer. Vi ser også at kreft sammenlignes med depresjon ved å peke på likheten (begge deler er ifølge avsender en sykdom). Ordene *Don't blame the victim for losing the fight* blir en språkhandling som fullfører argumentet ved indirekte å si at depresjonen, på samme måte som kreften, *tar* liv. Vedkommende konstaterer at vi i dagens samfunn aksepterer og legitimerer kreftdøden fordi man har sykdommen kreft. Man er et *offer* for kreft. Så kommer teksten med et direktiv til mottager om å gi selvmordsdøden tilsvarende aksept og legitimitet, ved å henvise til at også her er det sykdom som ligger bak. Man er et *offer* for depresjon. Å betegne noen som et offer istedenfor en feiging er en frikjennelse heller enn en anklagelse. Skyld og skam flyttes fra personen som tar livet sitt over på en diagnose som samfunnet selv har konstruert og dermed akseptert. Siste setning, som for øvrig også er konstruert som en krigsmetafor (*å tape kampen*), kan også sees på som en regulering av adferd; Ikke døm de selvmordstruede for å tape kampen mot depresjonen. I dette ligger det en frifinnelse. Det er depresjonen sin skyld at man taper denne kampen, på samme måte som det er sykdommen kreft som gjør at man taper kreftkampen.

Også i B3 finner vi similer, først i form av et sitat:

”En pårørende utalte i en avisartikkel for to år siden at;
«Å ha et barn som rusmisbruker er som å ha barnet ditt på Utøya 24 timer i døgnet»”

Her ser vi at terroren på Utøya brukes som målestokk for å si noe om hvilke belastninger ruspårørende lever med. Istedenfor å skrive med rene ord at ”det å ha et barn som rusmisbruker er en stor belastning” så gjøres tydeliggjøres poenget ved at man ser denne pårørendegruppen opp mot en helt annen gruppe av pårørende; de som hadde barnet sitt på Utøya 22. juli 2011. Det at teksten likestiller disse menneskelige erfaringene kan leses som en språkhandling. Å vite at barnet ditt befinner seg på Utøya sammen med en iskald drapsmann rommer et bredt spekter av menneskelig lidelse; skrekk, frykt, dyp uro og uvitenhet om hva som vil skje. Teksten er bygget opp med et ønske om at omverdenen skal forstå at mennesker lever med tilsvarende følelser når barna deres sliter med rus. Innen

språkhandlingslæren ser man på ekspressivene som den enkeltes mulighet til å bli hørt som subjekt. Parallellen mellom den katastrofen som rystet en hel nasjon og pårørendes kamp for sine barn med rusproblemer, gir denne forelderen en mulighet til å bli hørt og sett.

Videre sammenlignes etterlatte ved nasjonale katastrofer og overdosedødsfall med fokus på antall og omfang:

”Selv om man ikke skal sammenligne nasjonale tragedier og pårørendes sorg er det et paradoks at det dør flere av overdoser hvert eneste år enn om man slår sammen antall ofre etter, Kielland ulykken, Åsta ulykken, Sleipner forliset og Utøya tragedien”.

Sammenligningen her representerer også to språkhandlinger. Vi presenteres for fakta (konstatering) om omfanget av overdosedød versus store nasjonale katastrofer og vi gjøres oppmerksomme på et paradoks (regulering); grad av støtte og oppmerksomhet når noen dør er ikke nødvendigvis korrelert med omfanget av hendelsene i antall.

8.1.4 Gjentakelser – tilfører kraft til teksten

En anafor, også kalt en parallellisme, er en form for gjentakelse der man begynner flere påfølgende setninger med samme ord eller ordgrupper. I dette sitatet ser vi hvordan ordgruppen ”har aldri” forekommer i anaforisk posisjon:

”Dessverre har aldri 200 000 mennesker gått i rosetog for å markere støtte til etterlatte og pårørende etter overdose. Det er aldri reist noe minnesmerke over disse ungdommene. Det har ikke blitt opprettet kriseteam i kommunene som skal ta seg av familiene i etterkant av disse dødsfallene”.

Det at åpningsordene i de tre setningene er plassert i en slik gjentakende form; *Dessverre har aldri 200 000 mennesker..., Det er aldri reist noe minnesmerke..., Det har ikke blitt opprettet...*, er med på å gi budskapet kraft og overbevisning. Denne måten å konstruere flere påfølgende setninger på kan ha en suggererende virkning på mottager, budskapet ”meisles” inn i når vi leser teksten. Setningskonstruksjonen gjør at vi i større grad legger merke til det som står der. I tillegg til anaforen utspilles det språkhandlinger i teksten ved at det skrives om en skjevfordeling av goder i samfunnet. Sitatet viser til tre ulike tiltak som ofte opprettes når nasjonale katastrofer finner sted; ”rosetog” (kan sammenlignes med minnemarkeringer),

minnesmerker og kriseteam (konstatering), og det gjør oss oppmerksomme på at ikke alle etterlatte får tilbud om disse godene (regulering).

8.1.5 Ironi – ordenes bevisste flertydighet

Overskriften i B2 fanger oppmerksomheten vår med sin ironiske tone:

”Kjenner du noen som tok livet sitt? Feigingene! Det er vel den setningen man hører mest i forbindelse med et selvmord. Gjerne etterfulgt av fnysing!”.

Ved å skrive at de som tar livet sitt er feige og hva flertallet av oss tenker og ytrer om dette, påstås det noe om hvordan verden er. Nå kommer det imidlertid ganske raskt frem at bloggeren benytter ironi som virkemiddel i sitatets første del. Fordi ironi er et bevisst uttrykk for flertydighet der den underforståtte meningen motsier uttrykkets bokstavelige betydning, kan teksten leses som et forsvar av de som dør i selvmord og kritikk mot dem som mener og ytrer slike kritiske holdninger. Her ser vi ironiens effekt; i den bokstavelige betydningen omtales en gruppe mennesker (de som tar livet sitt) i nedsettende ordelag, mens det underliggende budskapet er at det er en annen gruppe som fortjener kritikk (de som kaller det feigt å ta sitt eget liv). Ironi er et virkemiddel som tvinger frem aktivitet hos mottageren. Muligens kan en slik måte å bruke ironi på virke ved at leserne får en større bevissthet i sine karakteristikk av de som tar livet sitt. Dette kan igjen påvirke etterlattes følelse av verdighet. Sånn sett kan vi si at bloggeren driver en form for verdighetsarbeid gjennom sitt forsøk på å redusere stigma knyttet til selvmord (og indirekte selvmordsetterlatte). På den andre siden må vi ikke glemme at ironi er en risikabel figur. Å kle inn ord i ironi vil alltid innebære en fare for å misforstås, særlig hvis mottager er ukjent. Leser man for eksempel bare overskriften i dette blogginnlegget er det en fare for at leseren oppfatter dette som bloggerens oppriktige mening.

B1 åpnes med en betraktning tilbake i tid på den perioden da bloggeren opplevde gjentatte spontanaborter:

”De siste par årene har jeg gått med en nesten permanent angst for å se blod når jeg har vært på do. Fordi det ville bety nok et svangerskap som ikke skulle bli. Etterhvert var usikkerheten det som gnagde mest. Ville det gå bedre neste gang? Om en måned? Aldri? For meg gjaldt det “bare” sekundær infertilitet. Vi strevde “bare” i et par år”.

Ordet *bare* i gåsetegn legger en flertydighet i teksten. Eksplisitt uttrykkes en form for rangeringstankegang knyttet til infertilitet der sekundær infertilitet er underkjent og mindre viktig enn primær infertilitet. Men, gåsetegnene gjør dette til en ironisk figur der teksten sier én ting, men mener det motsatte. Ordet *bare* spiller hen på at dette er ”ingenting å snakke om”, mens det underliggende budskapet forteller oss at for henne var det tøft selv om hun hadde andre barn. Teksten bærer altså i seg flere lag av meninger. Å bruke språket på denne måten kan være et signal om at hun opplever at de fleste ser på det å ikke kunne få flere barn som en bagatell, men at hun vil gjøre oss oppmerksomme på at dette faktisk kan være smertefulle opplevelser. Dette beskrives også eksplisitt; *De siste par månedene har jeg gått med nesten permanent angst* (sterkt ubehagelig kroppslig symptom som preger hverdagen hennes) og beskrivelsen av usikkerheten som noe ”*som gnager*”. Det siste en metafor i form av besjeling der ordet *gnager* bringer oss nærmere på de kroppslige erfaringene.

8.1.6 Retoriske spørsmål - når svaret er gitt

Den avsluttende setningen i B1 er formulert som et retorisk spørsmål og uthevet med fet skrift:

”Fortalte du venner om det da dere prøvde å få barn? Hvorfor tror du infertilitet er så vanskelig å snakke åpent om?”

Ved retoriske spørsmål er svaret gitt på forhånd. Vi kan anta at det fortsatt er slik i dag at frem til uke tolv holder mange det skjult når de forsøker å få barn. Her ligger det en forventning i teksten om at det er konsensus hos mottagerne i hva de vil svare på det første spørsmålet. Det at spørsmålet er konstruert på denne måten setter fingeren på at det fortsatt kan oppleves skamfullt og stigmatiserende å gjennomgå spontanaborter, og at ”vi alle” er med på å opprettholde disse prosessene gjennom våre handlinger. Språket får ekstra effekt ved at budskapet ikke presenterer direkte. Først setter hun pekefingeren på det faktum at mange hemmeligholder forsøk på å bli gravide (spørsmål 1), før hun så linker dette til skammen og tabuet knyttet til avbrutte svangerskap (spørsmål 2). Ved retoriske spørsmål gis tilhørerne en mulighet til å tenke selv og overveie en sak, og et slikt spørsmål uttrykker noe mer enn bare ordene som står skrevet. Eksempelet tjener både som illustrasjon og som et normativt utsagn fordi det legger føringer for hvilken informasjon vi bør dele med omverdenen når vi prøver å få barn. Makten i språket får oss til å tenke gjennom egne valg og holdninger.

I tillegg utløser sitatet en påstand og en regulering. Setningen *Hvorfor tror du infertilitet er så vanskelig å snakke åpent om?* er en konstatering. Her levnes ingen tvil om hvorvidt infertilitet er vanskelig å snakke om eller ei. Vi ser også konturene av en anklage og et direktiv om å fremkalle en endring i handling. Teksten ber om større åpenhet i samfunnet om tidlig graviditet og infertilitet. At de retoriske spørsmålene er plassert helt til slutt i innlegget og med fet skrift forsterker budskapet. Først spilles det gjennomgående på følelser (pathos), før blikket så rettes mot leseren selv. De retoriske spørsmålene virker ved at leserne aktiviseres og tvinges til å tenke gjennom hvordan de forholder seg til spontanabort og infertilitet.

Også B3 avsluttes med et retorisk spørsmål som fremtvinger refleksjon hos mottageren.

”Ofte er sorgen de pårørende sitter igjen med en stille og skamfull sorg, selv om de vet at de har gjort alt de kunne og litt til. Er pårørende til overdoseofre mindre verdt enn andre pårørende som mister barna sine?”

Det retoriske spørsmålet er ikke plassert i teksten fordi man oppriktig lurer på hva mottaker vil svare, det kan heller leses som samfunnskritikk. Samtidig består teksten av flere lag med meninger. Ved retoriske spørsmål vet vi at svaret er satt på forhånd og at det er konsensus hos mottagerne om hva svaret vil bli. Men, hva vil være konsensus her? Siden vi nå pirker borti kulturelle forestillinger som i høyeste grad er illegitime og delvis skjulte, vil svaret avhenge av konteksten. De fleste ville selvsagt svart nei på et slikt spørsmål, da det ikke er kulturelt akseptert å rangere mennesker på denne måten. Det betyr nødvendigvis ikke at slike forestillinger ikke eksisterer blant oss. Siste spørsmål kan derfor leses som noe mer enn bare ett retorisk spørsmål. Det kan også tolkes som en åpen undring rundt og kanskje en protest mot vårt samfunns eventuelle forestillinger om rang og status knyttet til død og sorg.

Som vi vet beskriver strukturalismen og pragmatismen språket på ulike måter. Analysen viser tydelig at språket vårt er så mye mer enn det strukturelle, det som skrives med ord.

Språkhandlingene som utspiller seg i tekstene danner flere lag av betydninger, deriblant påstander om hvordan verden henger sammen, kritikk mot dem som holder tidlig graviditet skjult eller mot samfunnet som ”verdsetter” etterlattegrupper ulikt, samt oppfordring til endring av disse praksisene og/eller holdningene.

8.2 Hva tekstene sier om verdighet

Flere av tekstene i datamaterialet kommenterer også eksplisitt hvordan sorg kan ha ulik status. Som et supplement til virkemiddelanalysen har jeg derfor valgt å inkludere noen av disse kommentarene i analysen.

To sitater i B1 presenterer årsaker til at sorgen over avbrutte svangerskap gis lav status:

”Jeg tror det handler om to ting – a) Den gamle usynliggjøringen og skammen over alt som har med kvinnekroppen, menstruasjon, fødsel osv. å gjøre – og b) Det “mislykkede” ved å ikke få barn, – og kanskje dermed også en form for skam knyttet til dette”.

”Jeg lurer på om skamfølelsen også henger sammen med den historiske plikten kvinner har hatt til å føre slekta videre. At menn “aldri” var infertile, det var alltid kvinnene som ikke fikk barn. Og hvordan man snakker om graviditet fremdeles gjør det tydelig at det er kvinner som får barn, menn blir bare fedre. Som om fedrene ikke har en aktiv rolle i å lage barnet og alt som kan gå galt er kvinnens skyld. Og ettersom det er på kvinnene man ser om de er gravide føler kanskje kvinner som ikke får det til at det lyser av dem? Og de blir ekstra tynget av skammen?”

Å usynliggjøre noe innebærer at det er noe vi lukker øynene for, noe vi ikke vil snakke om. Disse sitatene forsøker å forklare skam og hemmelighold rundt infertilitet ved å trekke inn både en historie- og en kjønnsdimensjon. Teksten peker på antatte årsaksforhold og kulturelle forestillinger som har formet og er med på å forme våre holdninger til infertilitet. I tillegg snakkes det om kvinnens mislykkethet i å reprodusere slekten. Både ekspressiver, påstander og reguleringer kommer til syne i teksten; ved å si noe om hvordan man historisk sett la ansvaret for et vellykket svangerskap på kvinnen virker teksten som et forsøk på å redusere skyldfølelse og å gi verdighet til disse kvinnene. Sitatene er også forsøk på å skape balanse i skyldspørsmålet, ved at det rettes fokus mot at være mannen like gjerne kan være infertil. Budskapet forsterkes ved at det benyttes ironi som virkemiddel; *At menn “aldri” var infertile, det var alltid kvinnene som ikke fikk barn.*

I en annen kommentar til B1 skrives det om underkjent sorg og omgivelsenes holdninger:

”Jeg har opplevd at folk har bagatellisert barnløsheten og det har vært veldig vondt. Har også

opplevd at mange uttaler seg uten å kjenne fakta eller si ting som “det er ingen menneskerett” å få barn (og det var gjerne folk som selv hadde barn). Det er en dyp sorg og lengsel og jeg var veldig sårbar. Ikke orket jeg å forklare følelsene for andre utenom de nærmeste og jeg tror en må kjenne på lengselen og fortvilelsen selv for å kunne forstå hvor sterkt det er”.

Ordet bagatell eller bagatellisering går igjen flere ganger i B1 og tekstens kommentartråd. At noe bagatelliseres kan tolkes som motsatsen til verdsetting. At noe gis verdi kan i denne sammenheng tolkes som at omgivelsene forstår, anerkjenner og viser at de ser og møter den sørgende der de er. I setningen “*det er ingen menneskerett*” å få barn ligger det en dobbelthet. Sorgen degraderes og kvinnen møtes med skjult kritikk som kan leses slik: Du har ingen rett til å kreve å få barn, og derfor fratrar jeg deg også retten til å sørge over at du ikke fikk det.

Som beskrevet i 6.5 kommer samfunnets legitimering av ulike helsetilstander til uttrykk i diagnosesystemet vårt. Fra helsesosiologien så vet vi at det ligger stor makt i det å definere noen som syk. Å sette et diagnosestempel på en kroppslig erfaring kan bidra til å frita fra skyld og ansvar. I B2 ”snakkes det” om diagnoser og sykdom flere steder, i et forsøk på å beskytte den døde og gi forklaring til det som har skjedd.

”For det første, majoriteten av de som velger en slik løsning som å ta sitt liv, er alvorlig syk!”

”...Mesteparten av de som tar livet sitt er i en psykose, eller en dyp depresjon som er en slags psykose. I en psykose så kan man innbille seg mye og virkeligheten er fjern. Man tenker ikke klart”.

Sitatet kan oppfattes både som en påstand og en regulering. Leseren får servert faktakunnskap om årsaker til selvmord, og våre holdninger til selvmord og selvmordsetterlatte forsøkes regulert ved å hente legitimitet i en sykdomsdiagnose. Handlingen (å ta livet sitt) legitimeres ved at ansvaret legges over på en navngitt sykdom; depresjonen. Tilsvarende argumentasjon så vi også tidligere i B2 der de som tar livet sitt betraktes som ofre for en sykdom istedenfor feiginger.

Videre i B2 skapes en link mellom hvordan omgivelsenes blikk og omtale av den døde har sammen med etterlattes opplevelse av verdighet og respekt. Å dømme den avdøde for sine handlinger, kan oppleves som en krenkelse. Teksten maner til respekt (regulering).

”Poenget mitt er at det ikke er nødvendig å dømme den døde. Ha respekt for de gjenlevende”.

Sitatene i avsnitt 8.2 er bare et lite utdrag av alle sitatene jeg har kommet over i dette arbeidet som på et eller annet vis berører temaet helseprestisje. Jeg har valgt å avslutte analysen med disse tekstene for å vise at under og sammenflettet i språket vårt så ligger det kulturelle fotavtrykk knyttet til rang, prestisje og legitimitet. Disse avtrykkene har konsekvenser for hvordan tekstene konstrueres og mottagernes tolkninger.

9 Diskusjon

9.1 Oppsummering av analysen

I analysen har vi sett at bloggerne benytter en rekke forskjellige virkemidler i sine fremstillinger. Virkemidlene er viktige i bloggernes verdighetsarbeid ved at de på ulikt vis bidrar inn i en større forståelse av hva sorgen etter avbrutte svangerskap, selvmord og rusdød kan være. De bidrar også til å skille mellom ulike typer sorg der noen kan oppfattes som mer verdige enn andre.

Metaforer er noe de alle gjør bruk av for å tydeliggjøre sine poeng og for å bringe oss nærmere og dypere inn på selve erfaringen som beskrives. Analysen viser hvordan metaforene levendegjør tekstene og stimulerer sanseapparatet vårt når vi leser. Flere henter metaforer fra krigstypologien og overfører dette på sorg, død og sykdomsbetraktninger. Slik forsterkes budskapet. Å beskrive ufrivillig barnløshet som ”en blodig kamp” rommer en større dybde og et bredere sanserom enn å skrive om det med rene ord. Bloggernes metaforbruk gjør det altså lettere for oss å forstå hva dette handler om og kan også åpne for nye virkelighetsforståelser.

Bruken av *eksempler* gir oss tilgang på erfaringsbasert kunnskap om tre ulike tapsopplevelser som mange mennesker går igjennom. Å lære om hvordan andre mennesker lever med dette, kan bidra til økt forståelse og verdighet. Gjennom eksemplene serveres vi fortellinger om eksistensiell morslykke og fortvilelsen over fraværet av den, om angst og søvnløse netter, om blod, svette og tårer og om menneskers kamp for å stå imot stigma og skam. Slik fungerer eksemplene som en direkte innfallsport inn til det virkelige, levde liv.

Det tredje virkemiddelet som går igjen i datamaterialet; *sammenligninger*, har en rangerende og hierarkiserende funksjon. Flere av informantene uttrykker, direkte eller indirekte, bevisst eller ubevisst, en form for rangeringstankegang i uttalelsene sine. Dette kommer til uttrykk ved at tapserfaringer sammenlignes og settes opp mot hverandre: Å være barnløs sammenlignes med å få et funksjonshemmet barn, kreftdøden sammenlignes med selvmordet, å være foreldre til barn som ruser seg sammenlignes med å ha et barn på Utøya og nasjonale katastrofer sammenlignes med enkeltkatastrofer.

Vi har også sett hvordan *gjentagelse*, *ironi* og *retoriske spørsmål* fanger leserens oppmerksomhet og gir kraft og overbevisning til budskapet i tekstene; anaforen ved at noe gjentas rytmisk gang på gang, ironien ved å vekke oppsikt og fremme en flertydighet, de retoriske spørsmålene ved at de bringer leseren til torgs og forventer at man engasjerer seg. Det er flere eksempler i datamaterialet på at retoriske spørsmål brukes aktivt for å få oss til å tenke gjennom og kanskje revurdere våre holdninger og tanker til sorgen som tematiseres. At retorikk handler om språkmakt ser vi tydelig ved å jobbe med disse tekstene. Virkemidlene er alle med på å skape, fastholde eller forandre våre virkelighetsbilder knyttet til sorg.

I tillegg til å krydre tekstene med retoriske virkemidler så viser analysen at bloggerne også *handler* gjennom språket på forskjellige måter. Dette skjer i tekstene via språkhandlingene konstantiver, reguleringer og ekspressiver. Språkhandlingslæren tilbyr en utvidet forståelse av "hva som foregår i tekstene". Pragmatismen er opptatt av hvordan språket former virkelighetsforståelsen vår, hvordan noe/vi *framtrer*, hvordan det *virker*, hvordan det er *blitt* – mer enn hva det *er* innerst inne (Glomnes, 2005, s. 113). Det at noen typer sorg og kriser underkjennes, betyr med en slik tilnærming at noen type hendelser er *blitt* mer skamfulle, de har *blitt* mindre verdige, ikke at de *er* det av natur eller vesen. Med en slik innfallsvinkel til språket er verden altså et foranderlig sted der man ikke tror på at dette er vår natur, men at det er skapt. "*I dette ligger et potensial til forandring*", skriver Glomnes (2005, s. 113) og viser at vi mennesker er delaktige i å forme våre livsvilkår. I bloggene ligger det nettopp et potensiale til forandring ved at de som skriver griper en mulighet til å bli hørt som subjekt og til å regulere det sosiale liv. Bloggerne har det til felles at de sitter inne med en rekke erfaringer, holdninger og tanker om hva sorg er og betyr. Dette forsøker de å kommunisere noe om til verden gjennom språket. Når de skriver utfører de samtidig en rekke handlinger: de spør, bevisstgjør, oppfordrer og viser frem, de deler sine emosjoner og følelser, de kjefter og anklager og de (be)lærer og opplyser gjennom påstander om verden. Til grunn for handlingene ligger forestillinger om rang og verdighet. Hva som skjer i tekstene kommer tydeligere frem når vi ser dem i lys av det teoretiske begrepet *prestisje*.

9.2 Et nytt begrep: "sorgprestisje"

Prestisje er et kulturelt fenomen som gjennomsyrrer våre tanke- og handlingsmønstre, og som binder samfunnet vårt sammen. Vi kan ikke leve i et samfunn uten å tenke og ordne ulike

fenomener hierarkisk. Prestisje har vært studert opp mot en rekke kategorier som yrker, profesjoner, grupper av mennesker med diagnoser, og til sist; sosiologen Albums sykdomsprestisjeforskning. Arbeidet med masteroppgaven, erfaringer fra jobb, medias fremstilling og etterlattes narrativer forteller oss at begrepet prestisje også kan relateres til død, sorg og kriser. Dødsfall, kriser og etterlatte etter disse betraktes og behandles ulikt. *Noen dødsfall og sorger er altså finere enn andre*. Ut av dette trer et nytt begrep frem som vil bli benyttet videre; ”sorgprestisje”. Ordet prestisje kan ha noen konnotasjoner som ikke er relevante i sammenhenger der vi snakker om sorg. Når jeg snakker om ”sorgprestisje” vil jeg derfor presisere at dette er et uttrykk for oppfatninger om ulik grad av verdighet, anerkjennelse, aksept og forståelse for de følelser, reaksjoner og situasjoner som etterlatte befinner seg i etter et tap.

Engelstad (2005, s. 17) skriver at ”ved å rette oppmerksomheten mot språket selv kan det avsløres at bestemte oppfatninger blir liggende som usynlige, men styrende forutsetninger, både for aktørenes samfunnsforståelse, og deres selvforståelse”. Analysen har vist at bestemte oppfatninger i samfunnet knyttet til hva som sees på som viktig og mindre viktig sorg er usynlig vevet inn i tekstene. På tross av at sorgprestisjen ikke er direkte artikulert, er den styrende for hvordan bloggerne forstår samfunnet og hvordan de ser på og forstår seg selv. Som Engelstad (2005, s. 17) påpeker: Det ligger alltid en språklig ”for-forståelse” i bunn for valg av vinkling, kategorier, kontraster og retoriske virkemidler.

Virkemidlene som jeg har vist at bloggerne benytter reflekterer sider ved sorgprestisjen. Et fellestrekk ved tekstene er at de kan sies å representere menneskelige tapserfaringer assosiert med lav prestisje. Dette forsøker bloggerne å gjøre noe med. Via språket tar de til motmæle mot forestillinger om rang. De setter ord på følelsen av og erfaringer med rangering og underkjent sorg. Samtidig forsøker de å justere denne skjevheten ved å benytte ulike virkemidler og språkhandlinger. Analysekapitlet har i stor grad handlet om å beskrive dette prestisjearbeidet, de konkrete virkemidlene som bloggerne bruker for å gjøre sorgen mer verdig. Sorgprestisje handler også om oppmerksomhet. I neste avsnitt belyser jeg dette nærmere ved å se på hvordan media er med på å konstruere vår virkelighetsforståelse.

9.3 Media og sorgprestisje

...”So yes, the media create the celebrities and the victims that are the subject of public mourning, skriver Stroebe et al. (2008, s. 249) i sin håndbok om sorg. Samfunnets signaler om hva vi skal bry oss om, hva som er viktige og mindre viktige kriser, gjenspeiles blant annet i mediebildet. Som nevnt er en forutsetning for prestisjens gyldighet at oppfatningene om hva som er viktig og mindre viktig deles av fellesskapet (Album & Engebretsen, 2013, s. 86). Når noen menneskelige kriser gis bred oppmerksomhet i pressen, i sosiale medier, blant politikere og beslutningstakere, mens andre forbigås i stillhet, så er dette et uttrykk for sorgprestisjens intersubjektivitet. Medienes fremstilling av verden skaper og forsterker på et vis fellesskapets konsensus. Saker som ofte går igjen i media har oppsiktsvekkende mange trekk som samsvarer med trekk som øker en sykdoms prestisje. Dødsfall som skjer brått og akutt der mange mennesker er involvert samtidig, som krever redningsmannskap og høyteknologi og der de rammede er uten skyld, får størst plass i nyhetsbildet. Demens, bilulykker, selvmord, overdoser og dødfødsler hører vi mindre om. Slik er media med på å forme vårt blikk på hvilke dødsfall og kriser som er verdt å vie oppmerksomhet på.

Kjeldsen (2006, s. 218) kan hjelpe oss å forklare hvorfor eksempelet får så mye makt i media. Han skriver at ”språklige bilder fokuserer på noen forhold og setter andre i skyggen. De viser en side av verden og skjuler en annen”. Gjennom medias utplukkede og tilskårede eksempler på sorg og kriser eller hva som tar plass i de sosiale medier skapes et bilde av hva vi skal fokusere på. Vi får en følelse av hvilke hendelser som *har verdi*. En slik verdi kan for eksempel måles i antall likes og kommentarer på Facebook. I et blogginnlegg om terror og digital sorg skriver kommunikasjonsekspert Cecilie Staude (2011) om hvordan de sosiale mediene etter 22. juli utviklet seg fra å være rene informasjonskanaler til etterhvert å fungere som møteplasser der man stilte spørsmål, luftet frustrasjon, sjokk, vantro og medfølelse for de involverte, pårørende og hverandre. Opprettelsen av Facebook-støttegruppen “Tenn et lys for de døde og skadde etter tragedien i Oslo og Utøya” fikk på rekordtid enorm oppslutning. ”Gruppen som i den mest intense perioden fikk 500 nye medlemmer i minuttet, er et godt eksempel på at kraften i sosiale medier er til å ta og føle på”, skriver hun. Hvis det finnes et hierarki av sorger så vil antageligvis sorgen som mobiliserer 500 personer i minuttet, mange ti-tusener på noen timer, befinne seg høyt oppe i dette hierarkiet. Samtidig stilles andre hendelser i skyggen. Motstykket blir den stille sorgen som i offentlig- og privatliv tildekkes og glemmes. Slik ser vi at de sosiale mediene har en hierarkiserende effekt.

La oss drodle litt videre ved å ta for oss flere eksempler: Når sykdommer med assosiasjoner til helsefarlig adferd og skyld som for eksempel skrumplever ligger langt nede i sykdomshierarkiet, kan kanskje dette også spille inn på hvorfor selvmord og rusrelaterte dødsfall oppleves stigmatiserende? Dette er et sentralt tema i B2, der bloggeren forsøker å redusere stigma knyttet til både de som tar sitt eget liv og de som sitter igjen. Hvilket tap er det er lettest for en ungdom å forklare for omgivelsene; faren som dør i akutt hjertesvikt under Birkebeinerrennet eller han som sovner inn etter mange år med alkoholmisbruk? Når kjennetegn ved den typiske pasienten har betydning for sykdommens prestisje, så kan kanskje kjennetegn ved den avdøde eller de etterlatte ha betydning for hvordan vi betrakter dem? (se avsnitt 2.3.1). Kan vi tenke oss at sorgen over å miste noen i lungekreft er mindre verdig enn ved leukemi fordi vi assosierer lungekreft med røyking og fordi leukemi rammer barn? Kan selvmord hos eldre som et ikke-tema i vårt samfunn relateres til at både sykdommer som rammer eldre mennesker og at psykiske lidelser plasseres lavt i sykdomshierarkiet? Ofte har det vært psykisk sykdom i forkant av et selvmord, og rusproblemer handler i stor grad om problemer av psykisk art. Kan denne lenken til kroppens psykiske, og ikke fysiske, tegn og symptomer være noe av grunnen til at disse dødsfallene har lav prestisje? Er det vanskeligere å snakke åpent om tap av en nær i underlivskreft enn ved hjerteinfarkt fordi problemet er lokalisert lenger ned i kroppen og er en typisk kvinnesykdom (begge deler vist å redusere sykdommens prestisje)? Er assosiasjonene til kvinnekroppens skambelagte sider med på å tabuisere svangerskapsavbrudd og infertilitet? Eller er det kvinnens ”mislykkethet” i å reproducere seg som gjør at mange opplever det som vanskelig å dele disse erfaringene? Hvilken mor tror du møtes med mest åpenhet og ivaretagelse, hun som mister sin kriminelle sønn i rus eller hun som får sønnen hjem i en kiste etter å ha forsvart landet sitt i krig? Stigmaet i det første tilfellet i kontrasten til heltedåden i det andre taler her for seg selv. Er det like ille å miste et barn i dødfødsel som i en ulykke? Det er først de siste år at det har blitt mer åpenhet og kunnskap om sorg etter dødfødsler, men betyr det at det oppleves som mindre ille eller traumatisk for foreldrene som opplever dette? Leser du ”samtalen” som finner sted i B1 levnes det liten tvil om at disse opplevelsene setter dype spor hos dem som lever med dem. Har man automatisk et større behov for forståelse, hjelp og støtte når barnet ditt blir drept på Utøya sammen med mange andre enn når barnet ditt dør alene i en overdose? Personens ordbruk i B3-teksten gir uttrykk for noe annet.

Ved å stille disse spørsmålene ser vi at bildet er mer sammensatt enn den virkelighets forståelsen som media tilbyr oss. Som vist i kapittel 7 så ligger mye av eksemplenes makt i

det at vi ikke er oss bevisst på at de kun er små utsnitt av verden. Enkeltkatastrofene som tap av nære i sykdom, dødfødsler, selvmord og rus forbigår mer i stillhet. Vi vet derfor mindre om hvordan disse tapene oppleves, om de menneskelige lidelsene som ligger bak. Dette er også historier som kunne vært fortalt. Via blogger og andre sosiale medier får vi nå større tilgang til disse historiene, og de kommer i en mer uredigert form. Slik ser vi at bloggtekstene utfordrer og supplerer medias (og dermed til dels samfunnets og enkeltindividenes) syn hva sorg er.

Avslutningsvis må jeg presisere at denne måten å sette erfaringer opp mot hverandre på fremstår som noe kunstig og mekanisk. Sorg og kriser er ikke renskårete kategorier som kan måles og vektes. Å oppleve en spontanabort er noe helt annet enn å miste et barn i dødfødsel. Å sammenligne kreftdøden med rusdøden er som å sammenligne epler og pærer. Men spørsmålene visualiserer de kulturelle tendensene som ligger til grunn for oppgaven. Det er selvsagt heller ingen fasitsvar på disse spørsmålene, til det er de kulturelle, sosiale og etiske prosessene som virker her altfor komplekse. Ett svar med to streker under er heller ikke mulig fordi vi snakker om menneskelige subjektive erfaringer. Det er også viktig for meg å poengtere at denne vektingen av sorg ikke representerer mine personlige holdninger, og det er selvsagt ikke slik at alle kjenner seg igjen i mine kategoriseringer. Når jeg likevel knytter sorger og prestisje sammen slik jeg gjør, så er dette uttrykk for mine tolkninger av tekstene og et forsøk på å forklare det som skjer.

9.4 Sorgprestisje – et relasjonelt begrep

”- Er pårørende til overdoseofre mindre verdt enn andre pårørende som mister barna sine?”, spør en av bloggerne i sitt innlegg og peker på prestisjens relasjonelle aspekt. Å snakke om prestisje i ulike former vil alltid innebære at noe sees i relasjon til noe annet. Johannessen (2013b, s. 4) beskriver prestisje som et iboende og nærmest nødvendig aspekt ved sosialt liv. Blogger som sosial arena er intet unntak. Det relasjonelle aspektet ved sorgprestisjen kommer til uttrykk flere steder i datamaterialet. I nærlesingen av bloggtekstene satt jeg stadig igjen med følelsen av at noen av bloggerne og deres lesere befinner seg i en dragkamp, en slags ”verdighetskamp” der de alle har historier som de ønsker å forklare og gi verdighet til overfor omverdenen. De er alle bevisste på at sykdom, død og sorg rangeres vertikalt, og ved å spille på det relasjonelle aspektet forsøker de å klatre oppover i ”sorghierarkiet”. Man tydeliggjør sine poeng ved å sette hendelser og grupper av mennesker opp mot hverandre, og det

underliggende kravet er ofte en form for likestilling. Et godt eksempel fra analysen er sitatet der det å ha barn med rusproblemer sees i lys av det å ha barnet sitt fanget på Utøya. At nettopp Utøya-terroren brukes som målestokk er neppe en tilfeldighet. 22. juli omtales som det største nasjonale traumet i Norge siden andre verdenskrig. Frykten, traumene og sorgen som de overlevende og etterlatte opplevde, har, naturlig nok, derfor blitt viet svært mye oppmerksomhet både i det offentlige og det private rom. I tillegg ser vi at det er noen ”attributter” ved disse hendelsene som er med på å øke sorgprestisjen. Vi vet at sykdommer som inntreffer akutt, har en kortvarig og dramatisk historie, som er akutt dødelige, med lav grad av skyld og som innebærer utstrakt bruk av teknologi og teknisk utstyr skårer høyt i prestisjehierarkiet. 22. juli-tragedien som rusdøden sammenlignes med i B3 karakteriseres av noe av det samme; den oppstod brått og akutt, var svært dramatisk, mange døde samtidig, de involverte var uskyldige i det som skjedde og redningsaksjonen krevde omfattende menneskelige ressurser. På samme tid vet vi at kroniske sykdommer med diffuse og kompliserte symptomer skårer lavt. Rusdøden passer i større grad inn i dette ”kroniske” bildet. Ofte har det vært en komplisert forhistorie, hjelpeapparatet kan oppleve frustrasjon og motløshet i behandlingen og skyldaspektet hos rusmisbrukere er mer ullent. Utøya-sorgen representerer med dette en ”høyprestisje-sorg”, rus-sorgen en ”lavprestisje-sorg”.

Metaforen ”stille og skamfull sorg” peker på en kontrast disse hendelsene imellom. Det nasjonale massive sorguttrykket vi så i media, sosiale medier, i rosetoget og gjennom alle de personlige historiene som vi ble presentert for i ukene etter 22. juli må kunne beskrives som den rene motsats til ”stille og skamfull”. I kjølvannet av grusomhetene som fant sted er det flere andre grupper i samfunnet som har uttrykt smerte og frustrasjon over ikke å bli sett for det *de* står i. I B3 skriver for eksempel bloggeren at det aldri har blitt reist noe minnesmerke over alle ungdommene som døde i rus. Status knyttet til den som er død kan komme til uttrykk gjennom for eksempel opprettelsen av minnesmerker og andre kulturelle sørgeuttrykk, og dette sitatet kan leses som en kritikk av at bare noen gis en slik anerkjennelse. Grupper, som for eksempel berørte av rus, lever med en belastende livssituasjon daglig men rapporterer om at de blir møtt med varierende forståelse og aksept. Å fortelle om verdenen at ”jeg har det på samme måten” selv om jeg ikke er berørt av Utøya, kan leses som et forsøk på å forklare hvor tøft de har det. En virkning av et slikt språklig grep kan være at leseren får økt forståelse for hvor belastende det kan være å leve med eller miste barn i rus. Sammenligningen og metaforen virker ved at bloggeren bruker Utøya for å speile sitt tap. Utøya blir et bilde på deres sorg og lidelse.

For ytterligere å gi kraft til budskapet settes også antall døde/etterlatte etter nasjonale katastrofer og overdoser opp mot hverandre i datamaterialet. Via en konstatering og regulering gjøres vi oppmerksomme på at sorger kan ha lav prestisje og aksept selv om omfanget av dem som rammes er stort. Avslutningsvis i B3 kommer også det relasjonelle til uttrykk helt eksplisitt ved at det stilles et retorisk spørsmål om denne gruppen er mindre verdt enn andre pårørende. Språket bærer med dette i seg en dobbelthet; svaret er på et vis er gitt, samtidig som et slikt spørsmål ikke har et fasitsvar. Hvis svaret er ja er det uansett illegitimt å ytre noe slikt.

9.5 Sorgprestisje – et intersubjektivt begrep

På samme måte som Engebretsen og Album (2013) beskriver sykdommer som noe som blir til gjennom sosiale prosesser, kan vi si at opplevelser av sorg også er noe som skapes i relasjon til menneskene og samfunnet rundt oss. Hvorvidt vi føler at det er legitimt å sørge over det vi sørger over, om våre sorguttrykk aksepteres av omgivelsene og om vi føler omsorg og empati når vi mister en kjær person, har med intersubjektive prosesser å gjøre. Som nevnt eksisterer slike rangeringer bare ved å være delt av medlemmene innen en kultur. Parsons sykerolle handler i stor grad om intersubjektivitet. Føler man seg syk er man dårligere stilt hvis ikke samfunnet er villig til å la deg tre inn i en sykerolle. På samme måte er det vanskeligere å bære på en stor sorg hvis fellesskapet ikke anerkjenner sorgen. I B3 kommer dette til uttrykk der en mor beskriver hvordan omgivelsene fratok henne retten til å sørge ved å fortelle henne at det ikke er noen menneskerett å få barn. Sorgen hennes ble gjenstand for bagatellisering og tilsløret kritikk.

Et strategi som går igjen i tekstene er at de forsøker å endre fellesskapets konsensus. Dette gjør de gjennom formidling av erfaringsbasert kunnskap. Slik åpnes det for nye eller utvidete virkelighetsforståelser av menneskelige sorgprosesser. At språkhandlinger og retorikk kan være med på å forme vårt blikk ble bekreftet i analysen. Bloggernes verdighetsarbeid består i stor grad av å dele personlige erfaringer som for eksempel i B1, der sterke metaforer brukes for å sette ord på hvordan dette føles. Beskrivelser som ”dyp og rå takknemlighet”, ”blodig kamp” og ”såre, melankolske bilder” bringer oss tettere på sorgen og fremmer aksept for de menneskelige reaksjonene og konsekvensene som følger av den. Fra tidligere av har det vært lite sosial aksept og oppmerksomhet knyttet til opplevelser med avbrutte svangerskap og infertilitet. En spontanabort var naturens måte å ”rydde opp på”, og det psykologiske aspektet

ved disse hendelsene har vært lite tematisert. Dødfødte barn ble lagt i ukjente graver og mødrene ble sendt hjem med beskjed om ikke å tenke mer på barnet. Det at bloggere deler sine personlige historier i offentlig tilgjengelige tekster kan ha den effekten at andre som opplever det samme ikke føler seg så alene om disse erfaringene, at de legitimeres om allmenne og som gyldige. Det skapes et fellesskap. Ved å vise til ulike eksempler; venner som sliter med dette, kunst om temaet og at kvinner i alle tider har kjempet disse kampene, så forstår man at deler av fellesskapet faktisk erfarer det samme. Jo flere som blogger om infertilitet, det å være etterlatt ved selvmord eller å miste noen i alkohol- og rus, jo større grad av allmenn aksept kan vi anta at disse erfaringene får. Sorgen gis legitimitet og prestisjen øker ved at samfunnet slutter opp om fenomenet. I samme tekst spilles det også på fellesskapets holdninger ved at leseren stilles et retorisk spørsmål rundt åpenhet om det å prøve å få barn. Svaret på dette spørsmålet er (delvis) gitt, under ligger en forventning om at store deler av fellesskapet velger å holde dette skjult. Teksten sier oss at dette er noe vi ikke snakker så høyt om, som igjen kan føre til at sorgen når det går galt heller ikke blir så lett å snakke høyt om.

Et annet eksempel på at tekstene spiller på relasjonelle og intersubjektive prestisjetrekk er oppramsingen av hjelp- og støttetiltak i anaforisk form i B3. ”Rosetoget” da hundretusener spontant samlet seg i Oslos gater 23. juli 2011 for å vise sin empati med de rammede må sies å være den sterkeste kollektive støtteerklæring som har funnet sted i Norge i nyere tid. Opprettelsen av et minnesmerke gir etterlatte et sted å gå til for å markere sitt savn og sorg, og er også et kulturelt symbol for å hedre og minnes de døde. Tilbud om kriseteam er et offentlig tilbud der man tilbyr psykososial, medisinsk og praktisk støtte i en akutfase. Alle tiltak som samfunnet iverksetter for å støtte mennesker i krise. Fordelingen av slike goder kan si oss noe om hvilke etterlatte-grupper som har høyest rang. Gjennom retorikk og språkhandling eroper en av bloggerne ut om at hennes målgruppe ikke har tilgang på disse godene og at samfunnets skjevfordeling er kritikkverdigg.

Anaforen i B3 peker også på et interessant og noe fasinierende trekk ved våre moderne sorguttrykk. Sorguttrykkene vi var vitne til i kjølvannet av Utøya-hendelsene var sterke, autentiske og høyst reelle. Likevel er det et faktum at kun en brøkdel av de tusener som deltok i rosetoget kjente eller hadde møtt de avdøde eller deres familier (omtalt i avsnitt 2.3.1, NPM). Bildene fra rosetoget som rullet over tv-skjermer over hele verden viste et helt samfunn som slo ring om de døde og deres etterlatte. En uttalt konsensus om at dette er så

smertefulle og meningsløse tap at vi alle (tilsynelatende) sørget i takt. En slik mobilisering hadde aldri vært mulig uten sosiale medier, og er et illustrerende eksempel på hvordan noen tap ubevisst og spontant gis høy rang. Slik kan, paradoksalt nok, sorgen over mennesker vi ikke vet hvem uttrykkes kraftigere og mer enn sorgen over tap der vi har en personlig tilknytning til avdøde eller etterlatte.

9.6 Aspekter som virker inn på sorgprestisjen

I kapittel 6 ble legitimitet, stigma, skam, skyld, alvorgrad, lokalisering og kjønn behandlet hver for seg. I diskusjonen er det imidlertid naturlig å se dem sammen. De er relatert til hverandre på mange måter og i sitatene er det ikke vanntette skott dem imellom. Hvorvidt et fenomen ansees som legitimt og verdig virker i stor grad inn på dets sosiale prestisje. Å stadfeste at noe er en sykdom innebærer å verdsette i forhold til et ideal eller en standard (Album & Engebretsen, 2013). Hva er så et ”ideelt dødsfall”? En ”ideell sorg”? Faktorer som hjelper oss å forstå mønsteret i sykdomsprestisjehierarkiet kan hjelpe oss å bedre forstå produksjonen av sorgprestisje. Som nevnt har vi mennesker en hang til å ordne i kategorier for å skape orden i tilværelsen. Johannessen (2013a) skriver at sykdommer er et eksempel på slike kategorier, der kategoriene er fylt med ladninger og verdier som kan påvirke våre preferanser og tilbøyeligheter i visse retninger. På samme måte som sykdommers ladninger og verdier kan innvirke på deres prestisje, kan vi anta at ladninger og verdier knyttet til tap og sorg kan innvirke på sorgprestisjen. Tapserfaringer som infertilitet, selvmord og rusdød har alle noen ladninger og verdier knyttet til seg som påvirker oss på ulike vis, som gir dem lav prestisje. Skam, stigmatisering og en følelse av ansvarlighet for det som har skjedd er slike typiske kjennetegn eller verdier. Å minske skam og stigma er derfor en strategi som går igjen hos bloggerne.

”En sykdomskategori er ikke bare en nøytral beskrivelse av virkeligheten, men den viser til noe mer enn dette: til fortellinger om pasienter, til handlingsforløp osv. (Johannessen, 2013a). På samme måte kan vi si at en sorgkategori viser til noe mer enn selve dødsfallet: den rommer også fortellinger om noen som har levd, fortellinger om noen som er etterlatt, om ulike handlingsforløp og omstendigheter. Dette er faktorer som kan innvirke på sorgprestisjen. For en tid tilbake stod en mor frem i Aftenposten (Sheikh, 2015) og fortalte om sønnen som døde som IS-krigver i Syria. Hun begrunnet valget om å stå frem med at ”sorgen og frustrasjonen jeg og mange andre foreldre sitter med, trenger et ansikt”. Noen

dimensjoner knyttet til dette tapet gjør antagelig hennes sorg ekstra vanskelig å håndtere. Sønnen døde i kampen for en sak som vekker avsky hos oss alle. Dødsfallet var et direkte resultat av at han deltok i handlinger som verden sjelden har sett maken til hva gjelder ondskap og brutalitet. Hva gjør dette med denne morens sorg? Hvordan hun blir møtt av omgivelsene? Vil hun få den samme hjelpen fra støtteapparatet som etterlatte ved store katastrofer får hvis et slikt behov skulle melde seg? Samfunnet betrakter disse hendelsene med ulikt blikk, men en mors sorg over sitt barn kan vanskelig vektes på samme måte.

Flere steder snakker tekstene om følelser som må dekkes til, om en smerte som det ikke er rom for noe sted. I B1 poengteres at de som sliter med ufrivillig barnløshet har vanskelig for å snakke om dette, det problematiseres hvorvidt det er riktig å holde tidlig graviditet skjult, noen snakker om bagatellisering. I B2 kommer skammen og stigmaet til uttrykk ved at bloggerne bruker sykdom som forklaring på hvorfor man tar livet sitt. Det drøftes også hvordan etterlatte ved selvmord (ifølge avsender) blir møtt av omverdenen og krenkende holdninger forsøkes regulert. I B3 kan man også lese om skam og forsøk på å frita fra skyld mellom linjene. ...*Selv om de har gjort alt og litt til.* Teksten forteller om mennesker som har strukket seg og strukket seg enda lenger for å hjelpe den som ruser seg. Taushet og hemmelighold er skammens viktigste vekstkilde. Språket bryter med tausheten og hemmeligholdet. I teoridelen beskrev jeg (Goffman, referert i Bjerndell & Vallin, 2011) hvordan personer som lever med stigma kan være mindre dømmende overfor andres stigma, og at de med bakgrunn i sine erfaringer kan hjelpe andre stigmatiserte. Det er nettopp dette ”mine” bloggere gjør. Ved å skrive om, peke på, diskutere og motarbeide stigma så mister den sin kraft.

- *Hvorfor tror du det er så vanskelig å snakke åpent om infertilitet?*, spør bloggeren avslutningsvis i B1. Noe av svaret finner vi hvis vi ser tilbake på hvordan vi kulturelt og historisk har betraktet kvinnen og kvinnekroppen. Johannessen skriver at prestisje kan sees på som en sosial konstruksjon i den forstand at den både er sosialt, kulturelt og historisk betinget (Johannessen, 2013b). Teksten om avbrutte svangerskap og infertilitet kan sees både i et historisk- og i et kjønnsperspektiv. Ved å snakke om spontanabort og infertilitet rettes fokus mot sider ved kvinnekroppen som historisk sett har vært skambelagte (Bondevik & Kveim Lie, 2012), og som til dels fortsatt er det i dag. Eksponeringen av blod, celler og utstøtte fostre som B1 utsetter oss for kan leses som et verdighetsarbeid. Ved vise frem verden *slik den faktisk er* gjøres kvinnekroppen mer naturlig. Slik senkes terskelen for å dele sine følelser

med de nærmeste og eventuelt i det offentlige rom. En av de som kommenterer på B1 skriver om ”den gamle usynliggjøringen”. B1 fungerer som en motsats til denne tildekkingen ved at temaet løftes frem.

Et annet aspekt er kvinnenes rolle som ”ansvarlig gravid”. En leser kommenterer at det tidligere aldri var fokus på mannens eventuelle infertilitet. Dette kan leses som en kritikk til samfunnets plassering av ansvar og en bevisstgjøring av leseren på at dette kan legge ytterligere sten til byrden. Et forsøk på å ”frita” kvinnene som mislykkes i å få egne barn fra den skyld og skam de er pålagt fra gammelt av og en påminnelse om at det må to til for å lage et barn. Gjennom økt kunnskap om svangerskapet og hvilke faktorer som har positiv og negativ innvirkning på fosteret, er gravide i dag forventet å vise ansvar gjennom sin livsførsel, for eksempel ved å spise eller drikke ”riktig” (Hauge, 2007, s. 116). Når det da går galt er det nærliggende å tro at noen kan føle på skyld og spør seg selv om det er noe de kunne gjort for å forhindre det som har skjedd. På samme måte som i sykdomsprestisjeteorien, der mindre grad av skyld gir mer eksemplarisk sykdom, så kan muligens skyldfølelsen og skammen over ikke å klare å bære frem egne barn gjøre sorgen mindre eksemplarisk.

Det skjer et selvmord hvert 40. sekund på verdensbasis. Selvmord er fortsatt forbundet med alvorlig stigma (UNRIC, 2013). En Meta studie i tidsskriftet Lancet (Stroebe et al., 2011) tok for seg en rekke studier som har sett på helsemessige følger av sorg. De fant blant annet at kompliserende aspekter som stigmatisering og skam er mer typisk for selvmord enn ved andre typer dødsfall. Det er også veldokumentert at selvmordsetterlatte har flere belastninger sammenlignet med etterlatte ved naturlig død (Helsedirektoratet, 2011). ”Selvmord er fortsatt forbundet med tabu og fortielse. Dette er trolig noe av forklaringen på at kunnskap, forskning og tiltak ikke står i noe rimelig forhold til problemets omfang”, skriver Ekeberg (2006) i Tidsskrift for Den norske Legeforening. Han viser til at et selvmord kan oppleves som katastrofalt for den enkelte eller for en familie og kan være vel så vanskelig å bearbeide som større katastrofer. Likevel opplever ofte de som sitter igjen mindre støtte, fellesskap og oppmerksomhet. En del etterlatte blir også isolert og sett ned på, skriver han, som for eksempel illustrert i B2 der en kvinne forteller om hvordan hennes manns selvmord ble møtt med betegnelsen egoisme. Ekeberg setter med sin artikkel søkelyset på et paradoks som rammer berørte av selvmord. Igjen kan vi finne deler av forklaringen i stigma og prestisjeprosesser. På samme måte som psykiske lidelser rangeres lavt i Albums

sykdomshierarki, kan man spørre seg om selvmordet rangeres lavt i samfunnet fordi det fortsatt er knyttet mye stigma til slike hendelser.

Medienes unnvikelse i omtalen av selvmord sier også noe om at dette er tap vi i større grad har problemer med å forholde oss til enn andre dødsfall. Opp gjennom har mediens omtale av selvmord vært gjenstand for mye diskusjon. ”Smittefaren” er en av grunnene til medias tilbakeholdenhet, som igjen gjenspeiler fenomenets kompleksitet. Diffuse sykdommer med et sammensatt symptombilde rangeres lavt i sykdomshierarkiet, og kanskje har dette overførbarhet til hvordan vi forholder oss til selvmordet. I følge Helsedirektoratet (2014) er selvmord ofte et resultat av et komplekst samspill mellom en rekke risikofaktorer og belastende livshendelser. ”Selvmord skjer i en kulturell sammenheng, og må forstås både ut i fra den familiebaserte og den samfunnsbaserte kulturen”, står det i ”Etter selvmordet – Veileder om ivaretagelse av etterlatte ved selvmord” (Helsedirektoratet, 2014). Et felts forskningsaktivitet sier også noe om status. Høyprestisje-sykdommer er i større grad er gjenstand for forskning og kunnskapsutvikling enn lavprestisjesykdommer. At sorg etter selvmord har lav status kan vi også finne støtte i ved se på forskningsaktiviteten innen dette feltet: ”Barn og unge som mister foreldre eller venner etter selvmord, er blitt omtalt som ”de glemte sørgende” fordi de ofte blir oversett” (Dyregrov, 2008, s. 14). Fremdeles fins det svært lite forskning på barn og unge som etterlatte ved selvmord (Dyregrov, 2004). En metaanalyse om forskning på selvmordsforebygging hos eldre fant kun 19 studier på verdensbasis (Waern, 2013).

Skyld kan også virke inn på samfunnets aksept og forståelse for rus- og alkoholrelaterte dødsfall. Fra sykdomsprestisjeforskningen vet vi at sykdommer der egen helseatferd kan tilskrives sykdomsutfallet har lav prestisje. Sykdommen skrumplevers plassering langt ned i prestisjehierarkiet kan blant annet forklares med at sykdommen er forbundet med alkoholisme. Teksten i B3 handler om at på tross av at de pårørende *vet at de har gjort alt de kunne og litt til*, så er likevel sorgen underkjent og skjult. Det at avdøde hadde et problem som oppleves skamfullt og stigmatiserende, kan føre til en slik tildekking. Utsagnet kan leses om et forsøk på å ”renvaske” de pårørende og å vise at de har vært i en fortvilet situasjon der de gjorde så godt de kunne. Å frita etterlatte fra skyld er som vi ser en bevisst eller ubevisst verdighetsstrategi både i B1, B2 og B3.

9.7 Diagnosen som inngang til sosial aksept

Vår tids bruk av diagnosesystemer kan knyttes tett opp mot begreper som prestisje, legitimitet og makt. Vi lever i et samfunn der det å ha et navn på sin sykdom gir fortrinn. En diagnose ”forklarer” en uønsket kroppslig hendelse og plasserer opplevelser av uhelse inn i konkrete kategorier. I B2 sniker det seg inn en diagnosetenkning i argumentasjonen. En del av tekstens verdighetsarbeid består i å forklare det som skjer med noe som er utenfor den dødes kontroll. For eksempel forklares et selvmordsforsøk med at man er psykisk syk, ikke med negative attributter ved en persons personlighet som at man er feig. Handlingen legitimeres på et vis ved at den knyttes til og forklares med en sykdom. For ytterligere å øke prestisjen gjør bloggeren enda et ”prestisjegrep”, ved at hun likestiller depresjonen med kreft. De fleste kreftformer rager høyt opp i prestisjehierarkiet (med unntak av for eksempel lungekreft der skyld spiller inn), mens psykiske lidelser har lav prestisje. Å likestille depresjon (selvmord) med kreftsykdommen (kreftdøden) kan være et forsøk på å skyve selvmordet oppover i prestisjehierarkiet, opp mot sorgene etter dødsfall der man kan legge skylden på konkrete biomedisinske tegn som svulster og blodpropper og der årsaken til sykdommen er mer ”håndfast” enn ved depresjon. Slik verdiggjøres både den som tok sitt eget liv og de som står igjen.

9.8 Bloggtekstene viser frem livet slik det er

Selv om prestisje er en naturlig del av vår kultur, er noen fenomener mer problematiske å rangere enn andre. Det er for eksempel vanskeligere å snakke høyt om prestisje blant sykdommer enn innen et yrkesfelt, fordi førstnevnte i mye større grad strider imot etiske prinsipper om menneskeverd og likebehandling (Album & Engebretsen, 2013, s. 89). Som for sykdomsprestisjen er et viktig trekk ved sorgprestisjen at den ikke kan artikuleres høyt. Det ligger i sakens natur at rangeringer av etterlatte etter dødsfall og deres sorger er illegitim kunnskap og erfaringer. Men, at noe ikke ytres høyt i det offentlige rom, at det er tildekket og abstrakt, betyr ikke at det ikke er reelt. Tause erfaringer og underkjent sorg er noe som gjennomgående tematiseres i datamaterialet. Tekstene kan leses som forsøk på å bryte med samfunnets tildekking og taushet rundt hendelser som skjer hver eneste dag i mange menneskers liv. Bloggernes verdighetsarbeid består i å snakke høyt om det vi har vanskelig for å snakke høyt om. *Tekstene viser frem livet slik det er.*

10 Avslutning

10.1 Oppsummering

Arbeidet med masteroppgaven har vært en møysommelig og spennende prosess. Fra den første fornemmelsen et par år tilbake av at her ”er det noe” og frem til begrepet ”sorgprestisje” skred frem, har jeg studert en rekke tekster om sorg på nett, i media og i skjønnlitteraturen. Jeg har også snakket med berørte av sorg, fagfolk og journalister. Det var et mønster i disse tekstene og beretningene. På samme måte som det eksisterer hierarkiske rangeringer av sykdommer, kan det tyde på at tilsvarende rangeringer eksisterer helt inn i døden. Det er utvilsomt ulikheter i hvordan samfunnet og vi som konstituerer dette møter, omtaler og håndterer sorg og kriser. Men, hvilke forestillinger som ligger til grunn for disse ulikhetene er ikke gitt med et enkelt svar. Denne oppgaven er et forsøk på å gjøre disse kulturelle forestillingene mer transparente og håndgripelige. Her har teori om sykdomsprestisje hatt en viktig funksjon. Allerede eksisterende teori og kunnskap om hvordan vi forstår fenomenet sykdom, har blitt overført på et nytt felt; sorg. Slik har noen vage antagelser blitt mer eksplisitte, noen diffuse forestillinger klarere. Jeg har forsøkt å belyse bloggeres tekster om tap med aspekter fra sykdomsprestisjen og det kan se ut som om tapserfaringer som kan knyttes til skam, stigma, ansvarlighet og lav legitimitet, har lavere status enn tap som ikke har tilsvarende assosiasjoner. Det kan også se ut som om alvorgrad, dramatik, type sykdom/problem forut for dødsfallet og kjønn er faktorer som spiller inn. Med dette som bakteppe har jeg lansert et nytt begrep: ”sorgprestisje”.

Før jeg fortsetter vender vi tilbake til oppgavens problemstilling:

Hvordan bruker bloggere språket til å skape forståelse for opplevelser av sorg?

For å svare på problemstillingen må vi bevege oss i flere lag av tekstene. Underliggende forestillinger om sorgprestisje uttrykkes noen ganger eksplisitt og direkte, andre steder mer subtilt mellom linjene. Dette er forestillinger som ligger nedfelt i tekstprodusentene allerede før de begynner å skrive. Uten at de er klar over at det er dette en del av deres før-forståelse. Så gir de språk til sine erfaringer ved å bruke bloggen som medium. Hvordan dette på ulike måter bidrar inn i en bredere sorgforståelse, utdypes videre her:

Tekstene viser hva det er å være menneske

Via de språklige virkemidlene kan vi si at vi lærer oss noe om hva det er å være menneske. Leseren får en dypere forståelse for hvordan ulike tapsopplevelser kan erfares. Språket gir oss en tilgang til det levde liv. Glomnes (2006 s.18) skriver at studiet av språk er et studium av det å være menneske, og at gjennom språket blir det synlig hvem og hva vi er. Tekstene viser at det er menneskelig å oppleve sorg, smerte og tap, og at behovet og ønsket om forståelse og aksept går igjen hos etterlatte, uavhengig av hendelsesforløp og kontekst. Verdighetsarbeidet får ekstra styrke fordi det foregår digitalt. Via et tastetrykk kan det skrevne ord nå ut til etterlatte, fagfolk og media over hele verden. I dag er det for eksempel vanlig at de store avisredaksjonene henter opp interessante og samfunnsaktuelle blogginnlegg og publiserer dem videre. Hege på 22 år som mistet sin bror kan dermed plutselig bli en stemme for tusenvis av andre som også sørger. En bloggers tekst om rus og stille sorg kan plutselig bli gjenstand for analyse i en masteroppgave. Slik ser vi at sorgbloggere langt fra er ubetydelige skribenter gjemt rundt om i de mange hjem, de er samfunnsstemmer som er med på å justere vårt blikk på livet og døden.

Tekstene bryter med tabuer og skaper fellesskap

Analysen viser også at tekstene setter sensitive temaer på dagsorden. Ved at de tar til motmæle mot omgivelsenes tilsløring og unnvikelse av gitte temaer, er de med på å regulere det sosiale livet. Tekstene har den funksjonen at de får mennesker til å snakke sammen i det offentlige rom om spontanaborter, selvmord og rusproblematikk. Når bloggerne snakker høyt om det vi har vanskelig for å snakke høyt om så gjør de livet mer transparent. Leserne forstår at de ikke er alene med sine følelser og sorgreaksjoner. Tekstene har dermed en ”normaliserende” funksjon. Når kvinner som sørger over sitt ufødte barn deler blod og tårer med resten av oss, kan det redusere følelsen av ”utenforskap”. Det som formidles via språket gjør det lettere for andre å selv ta steget inn i slike prosesser. Parallelt med at tabuer brytes ned vokser forståelse og aksept frem. Bloggtekster om sorg skaper et fellesskap som kan ha positive helsemessige konsekvenser.

Tekstene er bevisstgjørende og samfunnskritiske

Vi ser også at tekstene har en bevisstgjørende og samfunnskritisk side. Flere steder henvender bloggerne seg direkte til leserne med anmodninger, forespørsler, retoriske spørsmål eller informasjon. Ved å rette søkelyset mot sider av vår kultur som de mener er kritikkverdige, gjøres leserne oppmerksomme på at det muligens ikke er helt tilfeldig

hvordan vi tenker og forholder oss til sorg og sørgende. Å lese om underkjent sorg kan være en vekker, det kan fremme empati og omsorg og det kan bidra til en bredere forståelse av hva sorg gjør med menneskers liv.

Tekstene inngår i viktige digitale dialoger

De fleste blogger i dag åpner for dialog ved at de er utstyrt med kommentarfelt. Mitt datamateriale har også inkludert de som griper denne sjansen til å inngå i en dialog med bloggerne. Disse digitale samtaler er viktige bidrag inn i forståelsen av hva sorg er. Når leserne kommenterer og deler sine erfaringer og betraktninger bringer de inn nye perspektiver på temaet. B1 for eksempel, etterfølges av 27 individuelle kommentarer om infertilitet. Bare ved å lese denne ene lille dialogen kan vi lære mye om hvordan infertilitet kan oppleves og forstås. Bloggerne kommer med sine perspektiver, og etter hvert når en samtale tar form så utvides dette perspektivet ved at leserne supplerer med sine erfaringer og virkelighetsforståelser.

10.2 Implikasjoner

Ved veis ende er det naturlig å si noe om hvilke implikasjoner sorgprestisjen kan ha. Jeg har tidligere sagt noe om sykdomsprestisjens eventuelle sammenheng med prioriteringer (avsnitt 6.6) Flere fagfolk argumenterer for at det sannsynligvis finnes slike bindinger. På samme måte som Brean (2011) stiller spørsmålet om det spiller det noen rolle for pasientene hvordan leger bedømmer sykdommers prestisje, bør vi stille oss det samme spørsmålet når det kommer til sorg. *Spiller det egentlig noen rolle for etterlatte hvordan samfunnet bedømmer sorgers prestisje?* Jeg har ingen forskning å lene meg på som dokumenterer at det å leve med en høystatus-sorg gir prioritet eller andre fordeler, men svaret mitt er like fullt et nokså overbevisende ja. Dette er ikke bare problematisk sett i et etisk perspektiv, det kan også ha uheldige samfunnsøkonomiske konsekvenser.

Godkjentstempel

Jeg har i oppgaven pekt på hvordan mediebildet og det offentlige ordskiftet karakteriseres av at kriser gis ulik oppmerksomhet. En journalist (Fosse, 2013) beskriver det slik i sitt debattinnlegg om hvordan medfølelsen og myndighetenes engasjement følger mediedekningen: ”Medier og myndigheter er i ferd med å skape et klasseskille i døden”. Hva gjør så et slikt klasseskille med oss? For det første kan vi betrakte den offentlige sorgen, det

at alle sørger sammen med deg, som et ”godkjentstempel”. Muligens gir dette, åpenlyst og mer skjult, lettere tilgang på ulike goder av psykologisk, fysisk og praktisk art. Omgivelsenes omfavelse representerer en legitimering av den man har mistet, av seg selv som etterlatt og situasjonen man står i. Det kan virke som man er mer *verdlig* omgivelsenes støtte. Dette kan gjøre noe med den sørgendes blikk på seg selv. Følelser av skam, stigma og uverdighet gjør det vanskeligere å dele sin sorg med andre, det kan føre til isolasjon og tilbaketrekning. Vi vet i dag at det å bli møtt med forståelse og støtte etter tap er viktig for hvordan man håndterer situasjonen. Hvorvidt man opplever støtte og aksept, heller enn stigma og taushet kan påvirke den videre sorgbearbeidelsen. Dette igjen legger føringer for tilbakekomst til arbeid og sosialt samvær, viktige faktorer begge deler for å vende tilbake til et normalt liv igjen. At mennesker i sorg finner gode mestringsstrategier har en verdi både for enkeltmennesker og samfunn.

Synliggjør et hjelpebehov

Foruten at samfunnets legitimering kan ha positive psykologiske konsekvenser, kan det også være slik at høystatus-etterlatte i større grad tilbys *konkret* støtte og hjelp fra omgivelsene. Når det er åpenhet rundt et dødsfall gjøres familie, venner og arbeidsgivere i større grad oppmerksomme på at her er det et hjelpebehov. Muligens blir terskelen lavere for å ta kontakt med de som er rammet og veien inn til helsevesenet blir kortere hvis det skulle være behov for profesjonell hjelp. Et konkret eksempel er tilbudet om kriseteam som per i dag eksisterer i en rekke kommuner rundt om i landet. Ved medieomtalte hendelser kan vi ofte lese at slike team kobles raskt inn. Det er veldokumentert at hvordan man opplever akutfasen etter dødsfall kan ha konsekvenser for videre håndtering. Samtidig er det fortsatt er en del som ikke får et slikt tilbud selv om det kan være et behov.

Helsehjelp og sykmelding

Vi kan også spørre oss hvilke konsekvenser sorgprestisje har for prioriteringer av samfunnsgoder som adekvat helsehjelp og rett til sykmelding hvis man ikke klarer å jobbe i en periode. Her kommer debatten om innføring av sorg som diagnose inn. Sorgstatus kan også gi føringer for prioriteringer av videre kunnskapsutvikling. Hvis for eksempel noen grupper av etterlatte i større grad undersøkes systematisk enn andre, resulterer dette i en kunnskapsskjevhet. Kunnskap om sorg og sorgreaksjoner kommer etterlatte til gode. Slik ser vi hvordan prestisje kan ha konsekvenser for etterlatte i et langtidsperspektiv.

En viktig presisering

Så må vi spørre oss: er målet at alle etterlatte skal behandles likt? Tilbys like stor grad av profesjonell hjelp? Og skal alle kriser ha like mye plass i mediebildet? Selvsagt ikke. De aller fleste håndterer tap ved hjelp av egne ressurser og nettverk og jeg vil anta at det å stå frem offentlige ikke er ønskelig eller viktig for mange. Det jeg avslutningsvis vil påstå, er verdien for de mennesker i sorg av å bli møtt med respekt, verdighet og forståelse, uavhengig av hvem du har mistet og hvordan det skjedde. Dette sitatet av lege og pasient Maria Gjerpe, som riktignok handler om sykdom, har også overførbarhet til sørgende:

Det er viktig å få lov til å være syk når man er det, uten i tillegg å skulle bære på skam og stigma. Det gjør det lettere å bli frisk. Alle er vi sårbare. Alle kan vi rammes av sykdom og ulykker i livet. Når vi står sammen og støtter den som trenger det, er vi ikke bare sterkere selv, vi gjør også den andre sterkere. På den måten kan syke få være hele seg – sterke, stolte og sexy, til beste for samfunnet som helhet. (Gjerpe, 2011)

Å oppleve tap er en naturlig del av livet. Ingen sørger likt og behov og mestringsstrategier varierer. Forskning og brukererfaringer viser at det å motta støtte og anerkjennelse fra omgivelsene er viktig for en sunn sorgbearbeiding og for å finne tilbake til et godt liv. Sett i et individ- og samfunnsperspektiv har vi alt å tjene på at flest mulig finner tilbake til et godt liv. Hvordan vi møter og støtter mennesker i dyp sorg og krise handler til slutt også om etikk og menneskeverd. Berørte av sorg har behov for å bli møtt med aksept, medmenneskelighet og verdighet, uavhengig av hvem man har mistet og hvordan det skjedde. Åpenhet, kunnskap og forståelse for hvordan det er å leve med sorg og traumer er katalysatorer for gode støtteprosesser. Sorgbloggeres kommunikasjonsarbeid er et bidrag inn i denne forståelsen.

Overføringsverdi

Hvilken verdi har mine funn i den store sammenheng og hva kan vi bruke begrepet ”sorgprestisje” til? Selv om vi ikke kan slutte empirisk fra tre bloggtekster til resten av populasjonen, så kan begrepet sorgprestisje benyttes av andre til å sette ord på liknende erfaringer og meninger. Studien har gitt oppmerksomhet på samfunnets hang til hierarkisk å ordne fenomener og at dette også skjer når vi forholder oss til død og sorg. Dette kan være nyttig kunnskap for mennesker berørt av sorg, deres omgivelser og fagfeltet. Ved å nærme

oss sorgprestisjebegrepet har vi også utfordret noen ”sannheter”. Hvis oppgaven kan føre til en utvidet bevissthet og refleksjon rundt hvordan vi betrakter og møter mennesker i sorg. Når vi snakker om overføringsverdi vil jeg også vise til diskusjonene i kapittel 4 om etikk og internettforskning. Disse refleksjonene kan ha overførbarhet til andre studier der man innhenter åpne data fra internett. Når og hvordan bør samtykke innhentes, hvordan ivareta personvernet og hvem har eierskap til tekster publisert åpent på nett, er problemstillinger som også andre forskere må forholde seg til.

10.3 Videre forskning

Arbeidet med sorgprestisjen har åpent opp for flere spørsmål og problemstillinger det hadde være fruktbart å forske videre på. For det første trenger vi mer kunnskap om sorg- og kriserammedes egne erfaringer med sorg sett i et sosiokulturelt perspektiv. Hvordan forstår etterlatte selv fenomenet sorgprestisje? Slik kvalitativ kunnskap kan gi en større forståelse for menneskers levde liv i en tapskontekst.

Det kunne også vært interessant å gjøre en studie i forlengelsen av Albums sykdomsprestisjeforskning. På samme måte som man har undersøkt hvordan helsepersonell vurderer andres rangeringer av sykdom kunne det vært spennende å se nærmere på hvordan ulike grupper i samfunnet rangerer tap og sorg og hvordan de forstår prestisjefenomenet.

Jeg har flere steder i oppgaven penset innpå prestisje i lys av diagnosesystemet vårt. En høyaktuell helsedebatt som kunne vært bakteppe for videre forskning er vurderingen om noen sorgvarianter skal bli en egen diagnose i ISDN-10. Kunnskap om sørgendes, leger og andre fagfolks vurderinger om sorg og diagnose hadde derfor vært spennende å gått videre med.

En annen type kunnskap som etterspørres og som vil bli viktigere i vårt stadig mer digitaliserte samfunn, er hvilke erfaringer bloggere og andre brukere av sosiale medier gjør seg når de benytter nettet som kanal for sorgbearbeiding. Dette har overføring også til sykdomsbloggere, ja til alle som deler sensitive opplysninger på nettet. Styrker og fallgruver ved slik digital bruk har blitt problematisert flere steder i oppgaven. Jeg jobber for tiden med utarbeidelsen av en pilotstudie som skal se nærmere på digital sorg. Hvis ExtraStiftelsen velger å støtte prosjektet skal vi i 2016 gjennomføre fokusgruppeintervjuer med etterlatte

som bruker sosiale medier i sin sorgbearbeiding. En eventuell videreføring av dette arbeidet inn i en doktorgrad vil bli vurdert.

Vi trenger også å lære mer om tredjeparts-erfaringer når helse, sykdom, sorg og død ”går offentlig”. Som jeg skriver i avsnitt 2.3 så byr vår nye åpenhetskultur på noen utfordringer. Ved dødsfall sitter det alltid flere etterlatte igjen, etterlatte med ulik relasjon til og historie med den avdøde. Hvor går grensene for hva som er greit å snakke åpent om på nett, når kommunikasjonen samtidig innebærer at vi utleverer andre mennesker? Å gjøre en studie som går i dybden på slike dilemmaer hadde vært et spennende og samfunnsaktuelt prosjekt.

Arbeidet med masteren har også åpnet øynene mine for kompleksiteten i internettforskning generelt. Nettet er en viktig kilde til kunnskap gjennom sine uendelige muligheter for samhandling og informasjonsutveksling. Men, dets komplekse egenart og rivende utvikling gjør også forskning på internett utfordrende. Å innhente data via nettet stiller store krav til forskeres profesjonelle og etiske tilnærming, noe jeg har problematisert i kapittel 4. For å vite hvordan vi best mulig kan utføre internettforskning av høy etisk standard, må det gjennomføres systematisk kunnskapsinnhenting også innen dette feltet. Vi må rett og slett forske på hvordan vi forsker på nettet. For eksempel kunne jeg tenke meg å intervju personer som blogger åpent om deres holdninger til eierskap og informert samtykke.

Litteratur

- Album, D. (1991). Sykdommers og medisinske spesialiteters prestisje. *Nordisk Medicin*, 232– 236.
- Album, D., & Engebretsen, E. (2013). Sykdomsprestisje. *Praktiske Grunde*, 86-91.
- Album, D., & Westin, S. (2008). Do diseases have a prestige hierarchy? A survey among physicians and medical students. *Social Science & Medicine*, 66 (1), 182-188.
- Andenæs, A. (2000). Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 287-318). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Andersen, P. T., Mose, G., & Norheim, T. (2012). *Litterær analyse. En innføring*. Oslo: Pax forlag AS.
- Andersen, Ø. (1995). *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Austin, L. J. (1969). *How to Do Things with Words*. London: Oxford University Press.
- Bassett, E. H., & O'Riordan, K. (2002). *Ethics of Internet Research: Contesting the Human Subjects Research Model*. Hentet fra Internet Research Ethics: http://www.nyu.edu/projects/nissenbaum/ethics_bas_full.html
- Berge, K. L., Meyer, S., & Trippestad, T. A. (2003). *Maktens tekster*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. USA: Penguin Books.
- Bergstrøm, I. H. *Kan en kvinnekropp være et eksempel på et menneske?* Hentet 09.11.13, fra *forskning.no*: <http://forskning.no/medisin-menneskekroppen-vitenskapshistorie-kjonn-og-samfunn/2013/11/kan-en-kvinnekropp-vaere-et>
- Bjerndell, H., & Vallin, J. (2011). *Att blogga om sorg – ett modernt sätt att sörja?* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Lund). Hentet fra <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1766969&fileOid=1766982>

- Bondevik, H., & Kveim Lie, A. (2012). *Rødt og hvitt. Om blod og melk i fortid og samtid*. Oslo: Unipub.
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brean, A. (2011). Prestisje og prioritering. *Tidsskrift for Den norske legeforening* (131), s. 799. doi: 10.4045/tidsskr.11.0460
- Brinkmann, S. (2012). *Qualitative Inquiry in Everyday Life. Working with Everyday Life Materials*. London: Sage Publications Ltd.
- Brinkmann, S., & Tanggrad, L. (2012). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bromseth, J. (2003). Ethical and methodological challenges in research on net-mediated communication. I M. Thorseth, *Applied Ethics in Internet Research*. Trondheim: NTNU University Press.
- Christensen, A. R., & Skjæraasen, M. (2014, 03.02). Facebook er som terapi. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/kultur/--Facebook-er-som-terapi-7454967.html>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2014). *Etiske retningslinjer for forskning på Internett*. Hentet 03. 03. 2015, fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/etiske-retningslinjer-for-forskning-pa-internett/>
- De nasjonale forskningsetiske komiteer. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi* Hentet 03. 03. 2015 fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Dominick, S., Irvine, A., Beauchamp, N., Seeley, J., Nolen-Hoeksema, S., Doka, K., et al. (2009). An internet tool to normalize grief. *OMEGA - Journal of Death and Dying* 60 (1), s. 71-87. Hentet fra <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2802222/>
- Dyregrov, A. (2002). *Katastrofepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, A. (2006). Komplisert sorg: teori og behandling. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 43(8), s. 779-786.
- Dyregrov, A. (2012). Kunnskap om sorg til mannen i gata. *Oss foreldre imellom*, 25(4), s. 19.
- Dyregrov, A. (2014, 04. 03). Når sorg formidles i det offentlige rom. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Nar-sorg-formidles-i-det-offentlige-rom-7489886.html>

- Dyregrov, A., Dyregrov, K., & Kristensen, P. (2014). Hva vet vi om sorg og komplisert sorg? *www.psykologisk.no*. Hentet fra <http://psykologisk.no/2014/09/hva-vet-vi-om-sorg-og-komplisert-sorg/>
- Dyregrov, K. (2008). Psykososiale belastninger for unge etterlatte ved selvmord: Ønsker om bistand fra hjelpeapparatet. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* (1), s. 14-18.
- Dyregrov, K. (2004). Reaksjoner ved selvmord hos barn og unge voksne. *www.krisepsyk.no*. Hentet fra http://krisepsyk.no/media/Reaksjoner_ved_selvmord_hos_barn_og_unge_voksne.pdf
- Dyregrov, K., & Litlere, M. (2009). "Førstehjelpenes" møte med etterlatte ved selvmord: psykososiale utfordringer. *Suicidologi*, 1(14), s. 21-24.
- Eide, T. (2004). *Retorisk leksikon*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Eilertsen, A. (2009, mars 11). blogg. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/blogg>
- Engelbreten, E., & Heggen, K. (2012). *Makt på nye måter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engelstad, F. (2005). *Hva er makt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Finlay, L. (2002). Quoting the researcher: The provenance, process, and practice of reflexivity. *Qualitative Health Research*, 12(4), s. 531-545.
- Fosse, S. S. (2013, 31. 01.). Ikke like i døden. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/Ikke-like-i-doden-7105253.html>
- Fossheim, H., & Ingierd, H. (2015). Introductory remarks. I H. Fossheim, & H. Ingierd (Red.), *Internet Research Ethics* (s. 9). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Freidson, E. (1970). *Profession of medicine. A study of the Sociology of Applied Knowledge*. New York: Dodd, Mead & Company.
- Gelley, A. (1995). *Unruly Examples. On the Rhetoric of Exemplarity*. Stanford: Stanford University Press.
- Gjerpe, M. (2011, 22. 10.). Syk, sterk, stolt, sexy! *Aftenposten*. Hentet fra http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Syk_-sterk_-stolt_-sexy-6676262.html
- Glomnes, E. (2005). *Alt jeg kan si. Språk, virkelighet og subjektets stemme* (2. utg.). Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) / Cappelen Akademisk Forlag.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, JN: Prentice-Hall

- Grue, J., Johannessen, L. E., & Rasmussen, E. F. (2015). Prestige rankings of chronic diseases and disabilities. A survey among professionals in the disability field. *Social Science and Medicine*. (124), s. 180-186. doi: 10.1016/j.socscimed.2014.11.044.
- Haldar, M., Engebretsen, E., & Album, D. (2015). Legitimizing the illegitimate: How doctors manage their knowledge of the prestige of diseases. *Health*, s. 1-19. doi: 10.1177/1363459315596798
- Hansson, K. M. (2014). Sympatisorg. *Oss foreldre imellom*, 27 (1), s. 30.
- Hauge, S. (2007). *Fra ikke-mamma til englemamma. Forståelsen av å miste et foster/barn ved spontanabort, provosert abort og dødfødsel*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/2314/master_hauge.pdf?sequence=3
- Haukalid, K. (2012). *Anerkjennelse av mennesker i krise : en kvalitativ studie av hvordan helsearbeidere kan møte mennesker i krise best mulig*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder). Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/138816>
- Helsedirektoratet (2014). Handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading 2014-2017. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/62bf029b047945c89b294f81a7676b04/handlingsplan_selvmord_300414.pdf
- Helsedirektoratet (2011). *ETTER SELVMORDET – Veileder om ivaretagelse av etterlatte ved selvmord (15-1898)*. Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/etter-selvmordet-veileder-om-ivaretagelse-av-etterlatte-ved-selvmord>
- Hofmann, B. (2008). *Hva er sykdom?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Institutt for kulturstudier og orientalske språk. (2013). *Eksempelets makt*. Hentet 01. 10. 2015, fra <http://www.hf.uio.no/ikos/forskning/prosjekter/eksempletsmakt/>
- Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Johannessen, L. E. (2013a, 01. 09). Alle sykdommer er like, men noen er likere enn andre. Hentet juni 14. 06. 15, fra <http://socius.sosiologi.org/2013/09/01/alle-sykdommer-er-like-men-noen-er-likere-enn-andre/>

- Johannessen, L. E. (2013b). *"Det er ikke undere vi driver med" - Betydningen av hjernehinneblødningens fortelling for sykdommens og nevrokirurgiens prestisje.* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36848/Johannessen.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Johannisson, K. (1997). Sykdommers hjemløshet og diagnosers makt. I G. Engelsrud, & K. Heggen, *Humanistisk sykdomslære. Tanker om helse og velvære, sykdom og diagnoser* (s. 15-24). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jor, F. E. (2003). *Ordenes herre - en innføring i praktisk retorikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kjøll, G. (2013). *Språkfilosofi*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Kjørup, S. (1997). *Menneskevidenskapene. Problemer og traditioner i humanioras videnskapsteori*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Kjeldsen, J. E. (2006). *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus forlag.
- Knudsen, O. F. (2014, 21. 05). Legitimitet. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra www.snl.no/legitimitet
- Meld. St. 17 (2004-2005). (2005). *Makt og demokratiutredningen: Kap 7. Medier, makt og demokrati*. Oslo: Statsministerens kontor
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Hverdagslivets metaforer. Fornuft, følelser og menneskehjernen*. Norge: Pax Forlag AS.
- Langberg, Ø. K. (2015, 12. 04). Slik deles sykdommene våre inn etter status og prestisje. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Slik-deles-sykdommene-vare-inn-etter-status-og-prestisje-7974311.html>
- Leerand, D. (2014, 14. 10). Den arabiske våren. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Den_arabiske_v%C3%A5ren
- Lindegaard, L. B. (2010). Searles talehandlingsteori: fra sandhetsbetingelser til tilfredsstillelsesbetingelser. *Res Cogitans*, 1 (7), s. 48-73.
- Lothe, J. (1996). *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Lyngstad, G. D. (2000). Stigma og stigmatisering i psykiatrien – et område som krever innsats? *Tidsskrift for Den norske legeforening* (120) s. 2178 – 81.

- Lyons, J. D. (1989). *Exemplum; The rhetoric of example in early Modern France and Italy*. Oxford: Princeton University Press.
- Malterud, K. (2012). Hva forteller medisinsk uforklarte helseplager om eksemplarisk sykdom og kjønn?. I A. Eriksen, E. Krefting, & A. B. Rønning, *Eksempels makt: kjønn, representasjon og autoritet fra antikken til i dag* (s. 253- 281). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Personvernombudet for forskning. (u.d.). *Meldeskjema*. Hentet fra www.nsd.uib.no/personvern/meldeskjema
- Nordgård, T. (1998). *Innføring i språkvitenskap*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Mogensen, J. R. (2012). Sorg er noget andet end depression. En mulig ny diagnose. *Månedsskrift for almen praksis*, 90 (4), s. 293-300.
- Schartum, D. W., & Bygrave, L. A. (2011). *Personvern i informasjonssamfunnet. En innføring i vern av personopplysninger* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Searle, R. J. (1969). *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. New York: Cambridge University Press.
- Sheikh, J. (2015, 28. 03). "Der var han, min lille skatt, utropt til martyr". *Aftenposten*. Hentet fra http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Der-var-han_-min-lille-skatt_-utropt-til-martyr-7963389.html
- Silverman, D. (2011). *Interpreting Qualitative Data: A Guide to the Principles of Qualitative Research*. (4. utg.). Los Angeles: Sage.
- Skårderud, F. (2001). Tapte ansikter: Introduksjon til en skampsykologi. I T. Wyller, *Skam – perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne* (s. 37-52). Oslo: Fagbokforlaget.
- Skovholt, K., & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse. Ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Sletteland, N. (2014). *Helsekommunikasjon og digitale medier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Staude, C. (2011). *Terror og digital sorg*. Hentet 04. 11. 2015, fra <http://prprat.no/2011/08/14/terrorangrep-og-digital-sorg/>
- Steen-Johnsen, K., Wollebæk, D., & Enjolras, B. (2012, 05. 09). Sosiale medier endrer maktforhold. *Politiken*. Hentet fra <http://politiken.dk/debat/ECE1743114/sosiale-medier-endrer-maktforhold/>

- Stroebe S, M., Hansson, R. O., Schut, H., & Stroebe, W. (2008). *Handbook of Bereavement Research and Practice. Advances in Theory and Intervention*. Washington DC: American Psychological Association.
- Stroebe, M. (2002). Does disclosure of emotions facilitate recovery from bereavements? Evidence from two prospective studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (70), sk. 169-178.
- Stroebe, M., Schut, H., & Stroebe, W. (2011). Helsemessige følger av sorg. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 48 (9), s. 883-897.
- Thoresen, B. (2015, 24. 04). Traumer: Tett forbundet med skyld. Hentet fra <http://www.psykiskhelse.no/index.asp?id=32933>
- Thurèn, T. (1993). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Tjora, A. (2013). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- UNRIC. (2013, 10. 09). *Et selvmord hvert 40. sekund*. Hentet fra <http://www.unric.org/no/aktuelt/26555-et-selvmord-hvert-40-sekund->
- Waern, M. (2013, 12. 10). Hvordan forebygge selvmord blant eldre? *NRK Ytring*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/forebygging-av-selvmord-blant-eldre-1.11271256>
- Wanderwerker, L., & Prigerson, V. (2003). Social support and technological connectedness as protective factors in bereavement. *Journal of Loss and Trauma*, (9), s. 45-57.
- Weber, M. (1978). *Economy and Society (1) An putline of Interpretive Sociology*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Yildiz, M., & Lysvold, S. (2015, 04. 02). – Sorgen er der, men den slipper taket når jeg blogger. *nrk.no*. Hentet fra http://www.nrk.no/nordland/_-sorgen-er-der_-men-den-slipper-taket-nar-jeg-blogger-1.12188065

Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Eivind Engebretsen
Institutt for helse og samfunn Universitetet i Oslo
Postboks 1130 Blindern
0318 OSLO

Haakon Hårlagos gate 29
N-5007 Bergen
Norway
tel: +47 55 58 21 17
fax: +47 55 58 96 50
nd@nsd.uib.no
nsd@nsd.uib.no
Org nr: 985 321 884

Vår dato: 28.04.2015

Vår ref: 43208 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 22.04.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

43208	<i>Sorg og prestisje. En tekstanalyse av blogger om sorg</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Eivind Engebretsen</i>
Student	<i>Kristiane Myckland Hansson</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.08.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Ansøkningskontoret / District Office
NSD NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1130 Blindern, 0316 Oslo tel: +47 22 85 52 11 nd@nsd.no
NORSK SAMFUNN SVITENSKAPLIG DATATJENESTE, NSD Blindern tel: +47 22 85 52 11 / epost: nsd@nsd.uib.no
TRØNDESK NSD NVI, Universitetet i Tromsø, 9007 Tromsø tel: +47 77 64 61 95 nd@nvd.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 43208

Formålet med prosjektet er å utforske hvordan forestillinger om rang og prestisje innvirker på fremstillinger av sorg i det offentlige rom.

Det gjennomføres tekstanalyse av blogger.

Problemstilling: Hvordan bidrar språket i bloggtekster til å skape forståelse for opplevelser av sorg?

Analysespørsmål: 1. Hvilke retoriske virkemidler presenteres i tekstene? 2. Hvilke språkhandlinger kommer til syne i tekstene? 3. Hva sier språket i bloggene om prestisjeforestillinger knyttet til sorgopplevelser?.

Utvalget består av 6 personer som blogger. Bloggerne informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

I tillegg benyttes det sitater/kommentarer fra ytterligere noen personer. Disse vil kun være identifiserbare via et "nick" som ikke benyttes i andre nettforum, jf. studentens beskrivelser. Vi forstår det slik at disse personene ikke er direkte identifiserbare og at student ikke har navn eller kontaktopplysninger. Det vil således være vanskelig å gi informasjon om prosjektet. Personvernombudet unntar student fra informasjonsplikten overfor disse personene.

Det er ikke krysset av for at det behandles sensitive personopplysninger i forbindelse med prosjektet. Det er imidlertid vår oppfatning at opplysninger om temaet sorg vil grense til det man betrakter som sensitive opplysninger om helseforhold, jf. personopplysningsloven § 2, punkt 8 c).

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet.

Det oppgis at personopplysninger skal publiseres. Personvernombudet legger til grunn at det foreligger eksplisitt samtykke fra den enkelte til dette. Vi anbefaler at deltakerne gis anledning til å lese igjennom egne opplysninger og godkjenne disse før publisering. Direkte sitater fra de personene som ikke har mottatt informasjon, og som er identifiserbare via "Nick", bør ikke benyttes i selve oppgaven. Sitater bør omskrives og "Nick" anonymiseres/fjernes.

Forventet prosjektslutt er 15.08.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Forespørsel om bruk av bloggtekst i forskningsprosjekt:

”Sorg og prestisje” En tekstanalyse av blogger om sorg

Bakgrunn og formål

Den aktuelle teksten er brukt inn i en masteroppgave som gjennomføres ved Institutt for helse og samfunn, Medisinsk fakultet, UIO. Målet med studien er å se på blogger som tematiserer sorg på ulikt vis, med hovedfokus på hvordan bloggerne skaper verdighet og forståelse for den sorgen det skrives om. De utvalgte tekstene har noe ulikt perspektiv; noen beskriver bloggerens egne erfaringer med sorg, mens andre skriver om erfaringer og synspunkter uten nødvendigvis å ha opplevd dette selv. Tekstene er funnet gjennom åpne søk på internett.

Hva innebærer det at vi bruker bloggtekster i studien?

I studien skal vi analysere tekster som bloggere selv har publisert åpent på nett. Rent konkret vil tekstene bli brukt på den måten at utvalgte sitater fra blogginnlegget vil analysert med utgangspunkt i oppgavens problemstilling. Det vil ikke bli oppgitt personalia, lenke til selve bloggen eller tittel på blogginnlegget. Sånn sett er avsender anonymisert. Grunnen til at vi likevel ønsker å innhente samtykke til å bruke tekstene er fordi man indirekte kan spore sitatene tilbake til den aktuelle bloggen gjennom søk på nettet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i august 2015. Masteroppgaven vil da være offentlig tilgjengelig via DUO (Digitale utgivelser ved UIO).

Ivaretagelse av personvern

For å være sikre på at bloggernes personvern ivaretas fullt ut ber vi om samtykke til å bruke den aktuelle teksten og å gjøre deg oppmerksom på at den har blitt brukt inn i et forskningsprosjekt. Om du ikke ønsker at din tekst blir benyttet står du fritt til ikke å tillate en slik bruk. Vi vil da gå bort fra å bruke blogginnlegget i masteroppgaven.

Dersom du har spørsmål, ta kontakt med masterstudent Kristiane M. Hansson, tlf. 932 63 898 eller hovedveileder prof. Eivind Engebretsen tlf. 924 25 231

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til bruk av bloggtekst i masteroppgave

Jeg har mottatt informasjon om studien, og godtar at min bloggtekst benyttes inn i omtalte masteroppgave.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

E-posthenvendelse:

Emnefelt: Henvendelse vedrørende bruk av en bloggtekst i masteroppgave ved UIO

Hei (....)

Jeg kontakter deg i forbindelse med et masterprosjekt som for tiden pågår ved medisinsk fakultet, UIO. Jeg gjør en tekstanalyse av blogger på internett som tematiserer sorg. Hovedfokus for oppgaven er hvordan tekstene er skrevet for å skape forståelse for ulike opplevelser av sorg, hos mottager og samfunnet generelt.

I den forbindelse har jeg blant annet sett på et blogginnlegg funnet på din blogg (*bloggens nettadresse*), som har overskriften "*Tittel på blogginnlegget*" (*weblenke til blogginnlegget*). Min henvendelse gjelder kun dette blogginnlegget med kommentarer, ikke andre innlegg på bloggen din. Denne teksten pensler på flere ulike måter inn på dette prosjektets problemstilling, og vi ønsker derfor å inkludere den i mine analyser.

For å være sikker på at bloggernes personvern ivaretas fullt ut ønsker vi å be om samtykke til å bruke teksten din og å gjøre deg oppmerksom på at den har blitt brukt inn i et forskningsprosjekt. Se vedlegg om informert samtykke. Hvis du synes dette er greit så holder det at du svarer meg bekreftende på denne mailen.

Om du ønsker å lese oppgaven når den er ferdig publisert, kan jeg sende deg informasjon når det er aktuelt.

På forhånd takk for svar!

Mvh

Kristiane M. Hansson
Masterstudent Institutt for helse og samfunn
UIO

